

АНГЕЛ КАРАЛИЙЧЕВ

ПРИКАЗКИ И РАЗКАЗИ

chitanka.info

ЕДНО ВРЕМЕ

СЕЙТБА

Слънцето, скрито зад високия хълм, където е кацнал манастирът „Света Марина“, запали небесен пожар. Далечният бял манастир пламна.

Дядо Стоил зажегли биволите, пое синджирите и викна към Бойча:

— Хайде, Бойчо, хайде, стига си чоплил къбините. Донес кобилицата и копралята!

Малкият, разтреперан под синура, с наквасени от росата крака, налага цяла шъпка черни къбини и се затече към колата.

— Дядо, ами тиковата да взема ли?

— Остави ти там тиковата. Да не я буташ. На пладне ще си я омъндаме. Дигай сега ралото, че го намести! Тъй, тъй, дядовото. Прибери си вече езика, той не трябва.

Старецът се обрна срещу слънцето и дигна ръка. Раздвишиха се устните му. Бойчо сне калпак и погледна с ведри очи нагоре. Малката му душа изхвръкна като пиле, почна да чурулика и се загуби в дълбокото есенно небе.

— Сега, майто момче, дръж ралото. Лани ти ме поведе, а пък днес аз ще бъда водач. Карай прави брезни!

— Дий! — замахна с копралята Бойчо над гърбовете на дядовите си биволи. — Дий, старчуги!

Натисна ралото. Биволите напрегнаха сили, бавно пристъпиха и затънаха в меката влажна земя. Дълбоко се забиха ушите на ралото. Пропука се земята.

— Мърдай, Карамане! — звънна гласът на малкия орач. Една яребица, задрямала под царевичната шума, стресната разтърси криле.

Додето стигнат на края, слънцето излезе над манастирската гора и огря света. Напечените хълмове се протегнаха като гущери. Чудно се усмихнаха росните глави на късните слънчогледи в съседната нива. Нападалата шума под крушата светна като жар.

Бойчо се обрна и загледа брезната.

— Какво я гледаш? Права е като въже в торба. Ти да си здрав, Бойчо! Не гледай брезната, ами виж онази сребърна мъглица, дето се е дигнала над брезната. Туй е тя земната душица. На такваз пръст като дадеш зърно, ще ти го върне човешки бой додатка. Ха сега да обърнем, че иде една каруца.

Бойчо отмества ралото. Караман покорно влезе в прясната брезна и заклати глава, сякаш думаше: тута ми е добре. В съседната долчина, където пропадаше черният есенен път, заруча като гайдуница песен на звънчета. Дядо Стоил беше ги чул отдалеч. Той имаше уши на ловджийски хрът. Най-напред се показаха два черни коня. Те изтеглиха леко една нова каруца и я търкулнаха край дядовата Стоилова нива. На седника се беше настанил едър, зачервен селянин с накривен калпак, а зад него, в сеното — две момчета с черни куртки, с хубави зелени шапки и нови колани. Щом видяха Бойча, двете момчета скочиха прави.

— Бойчо, хайде, Бойчо!

— Къде? — отвърна малкият орач и пусна ралото. Очите му се разшириха.

— На учение в града. Тръгвай с нас!

— Вървете вие, наш Бойчо тута си има работа — обади се навъсен старият орач и погледна изпод вежди засмените момчета.

— Аз си имам работа — глухо повтори дядовите си думи момчето с късите гащи и продълненото коляно, което гледаше другарите си със свито сърце.

Коларят шибна конете и каруцата потъна в шумата на манастирската гора. Звънчетата умряха. Те разтревожиха сиромашкото малко сърце, помамиха го към далечния незнаен свят и се загубиха. Бойчо се загледа към шумата и отпусна глава като осланено цвете.

— Бутай, синко! — рече дядо Стоил и закачи синджирите. Тръгна към синура на долния край. — Ще набера лозина. Нов кош трябва. Старият се изтърбуши.

Бойчо подкара сам. Додето старецът изтегли един кравай лозина, внукът изора цяла леха.

Почерня разораната земя.

— Да бяхме поспрели малко. Стига толкоз. Подир пладне пак — превари дядо Стоил биволите и почна да разпряга. Биволите се втурнаха към долчината.

— Ела сега тук, да ѝ видиме работата на таз тиква.

— Дядо, аз не ща тиква.

— Как тъй да не щеш? Че ти таквази тиква през живота си не си ял. Я виж! Суха мехмедка. Дръж!

— Не ща бе, дядо, мъчно ми е!

— Знам, чедо, че ти е мъчно. Откъде се пръкна онзи кожодерец с каруцата, че ми разтъжи орача. Гледай си ти тутка работата. Ученietо не е за хора като нас.

— Защо да не е? Ние не сме ли хора?

— А бе как да не сме? Хора сме, ама нали знаеш — все черният вол ходи в брезната. Ако всинца отидеме да се учиме, кой ще я пърpre таз пущина? Пък и да ти кажа ли — градът — голямо нещо, не можеш се оправи. Бре къщи като планини, бре автонобили, бре електрики — свят да ти се завие. Отидохме ние с чича ти по Димитровден да караме дърва. Продадохме ги вечерта срещу пазарния ден. Да се връщаме — не струва. Добитъкът уморен. А навън задухал един вятър — брули, брули. „Хайде, кай чично ти, да идем на хан. По десет лева ще платиме за спане, че каквото ще, да става.“ Хайде пък да идем. Вкарахме колата в двора. Едно момче като тебе ни заведе вътре в една стая. Отвори вратата — тъмно. Натисна едно копче — светна. „Тука“ — рече момчето. Тука да бъде. Почнахме да се събличаме. Чично ти, нали си няма работа, отиде към копчето, дето светна, и рече: „Чакай и аз да го натисна!“ И додето го натисна, то изпукна и угасна. „Ба, Иване, какво направи, ти го счупи?“ „Май че го счупих...“ Легнахме в тъмното. Сутринта рано се измъкнахме, ни лук яли, ни лук мирисали. Да бяха разбрали какво направи чично ти — щяха да ни смъкнат кожите. На ти малко тиква!

— Не ща, нали ти казах, че не ща.

— Ама че си бил прост.

— Какво прави онуй момче в хана?

— Де да го зная. Шъта. Носи вода, мете стаите.

— Дядо, ама дали му плащат?

— Уха, плащат му не, ами...

— По колко?

— По десет шамара на ден и по един ритник на лягане.

Дядо Стоил се усмихна. Погледна лукаво внучето си: зная къде биеш ти.

Бойчо мълкна. Загледа се към хълмовете отвъд, където се криеше големият, чудният град. За него жадуваше душата му. Дядо Стоил се намести на земята, опря гръб на процепа и почна да развива вървите на цървулите си.

— Утрепва ми една бучка, въжишката.

Бойчо изведнъж се обърна решително:

— Дядо Стоиле, защо не продадеш тази нива?

— Какво?

— Продай нивата, че ме проводи на учение. И аз искам да стана човек!

— Нивата ли? — грабна цървала дядо Стоил и го размаха. — Ами дядо ти Стоил, ами майка ти и Радойчо камъни ли ще ядат? Ти имаш ли ум, като ми приказваш тез приказки? Че какъв си ми ти мене, да не си ми господарин, че ме караш да си продавам хранителката? Други път, ако чуя тез думи, ще ти отрежа езика. Мълк!

Бойчо прехапа устни и посърнал тръгна към слънчогледовата нива. Сълзи напираха в очите му. Навлезе под златните пити, падна на колене в тросъка, взе да си трие очите с длан. Заросиха капки в пазвата му.

Дядо Стоил изви глава, потърси с очи момчето и му докривя за сиромашинката. Дигна се. Единият му крак беше бос. Закрачи полека, отиде при Бойча и го замилва с напуканата си ръка по главата, по челото.

— Я какви сълзи са рукали в пазвата ти! Ще издавят всичките бълхи. Стига, Бойчо!

Малкият надникна в пазвата си.

— Аз нямам бълхи! — проглътна задавено.

— Тъй е приказката. Не бива, чедо, да тревожиш дядо си. Той, старият глупак, не си дава нивата. Ще ти кажа защо не я дава. На младини една врачка ми гледа на ръка и ми рече: „Имаш една нива с тамянка круша. Там има заровен казан с пари.“ Цял живот натисках ралото, че да го закача пустия му казан, ала ръцете ми отслабнаха. Дръж, сине, ти дано го изровиш. Че като набуташ жълтуните, напълни си торбичката, кривни си каната и — тръгвай, където щеш. А на мене нека ми остане само тази нивица. Тука моят дядо и тетю са пъшкали над ралото, ръсили са жито и са натискали с колене снопите. Хе таме край синура са нареждали кръстците. Под оная круша ме е кърмила

мама. Тя беше пъргава като фтичка. Най ми беше сладка нейната питка, печена на огнището и остьргана с огрибката. Бог да я прости!

— Дядо, лъжеш ли ме, или казваш истината?

— За кое?

— Че има казан.

— Има, Бойчо, има. От памтивека той седи под земята. Голям казан. Хамбар без дъно. Натискай по-дълбоко, когато ореш. Хайде сега ела да хапнеш от мехмедката, че ще впрягаме.

СЪРЦЕ

Нешко Татарчето. Зъбите му лъщят като седефена броеница, усмивката му се пука като цветна пъпка на устните. Сиротно малко момче. То не знае какво е бащина грижа или топла майчина ръка. Преди шест години пъдарят го намери край плета на селското гробище, повито в една скъсана пеленка, врещи като яренце. Взе го на ръце и го отнесе на баба Тиша, дето мете църквата. Старата самотна женурка, която нямаше близка душа, ходеше между кръстовете в черковния двор, приказваше с мъртвите с канделата, а животът и полека догаряше като восьчна, свещ. Тя взе на ръце новороденото и се обърка. Милост задави сърцето ѝ, сълзи напълниха очите ѝ. Прибра си го в къщи, почна да му дава краве мляко с една дървена ощъребена лъжица и си го отгледа. Кръстиха го Найденчо, но децата му викаха Нешко Татарчето, защото беше черно момче. Додето стана на пет години, Нешко пълзеше и тичаше по църковния двор. Играеше с врабчетата, които кацаха по зелените надгробни камъни и спеше в затоплената трева, а над него свиреха щурци и трептяха пеперуди.

Като зърна от скъсана броеница се ронеха ипадаха годините на баба Тиша, очите ѝ като ден сълзяха и изтичаха, а ръката, върху която спеше Нешко нощем, закоравя и се втвърди. Но тая десница за малкото момче беше като пухена възглавничка.

Една сутрин старата църковна прислужница събуди рано Нешка и му рече:

— Иди, бабиното момче, в гората да събереш един наръч сухи дръвца, че да сваря едно гърне копривена чорба. Да видиш каква хубава коприва е порасла-край църковния двор!

Нешко излезе навън и се завтече като яре през поляната към гората. Събра цял куп клони, нарами ги и тръгна към село. На връщане набра и една китка узрели ягоди за баба Тиша. Както вървеше, по едно време дочу конски тропот. Обърна се и видя, че след него иде каруца. Юздите държеше едно гологлаво момче. Когато каруцата наближи, Нешко позна момчето. То беше Трайчо, на Делча каруцаря момчето. Връщаще от града празна каруца.

— Може ли да сложа отзад дървата, че ми тежат? — попита Нешко.

— Може! — отвърна Трайчо, без да спре.

Татарчето се завтече, настигна каруцата и намести дървата, след туй седна отзад, като опря гръб на дъното. Но щом се намести, Трайчо замахна силно с камшика, удари конете, те се втурнаха, Нешко се люшна, изхлузи се и падна на земята. Удари си челото. Ягодите и дървата отхвръкнаха настрани. Трайчо препусна конете и дигна облак прах.

Нешко дълго стиска удареното си чело, сетне проглътна сълзите си и нарами пак вързопа. Като мина железопътната линия, той спря до стрелките на гарата да си почине. Тъкмо в туй време забуча утринният влак и най-подирният вагон спря пред Нешка.

— Хей, момченце, дай тук ягодите! Колко пари искаш? — извика някой от вагона.

Нешко се обърна и тръгна към прозореца. Подаде ягодите. Една женска ръка пое китката и му пусна един лев в детската шепа.

Малкото сираче, което за първи път видя пара в ръката си, бърже забрави падането от каруцата, грабна дървата и се затече към къщи. Като стигна в църковния двор, дървата подаде на баба Тиша, а лева потули под една керемида зад високия каменен паметник на падналите опълченци.

На другия ден Татарчето отиде пак за ягоди и се върна с още един лев. Всеки ден то причакваше влака с китка червени сочни ягоди, а когато ягодите на пладнището презряха, Нешко тръгна по стърнищата да събира меки круши и ги продаваше с паничка на пътниците — по два лева паничката. Под керемидата изкопа трапчинка и почна да я пълни с левове.

Лятото се търколи. Къбините почерняха. Всичките круши опадаха. Почна да гори шумата. Един ден неочеквано пламна долната махала. Някой беше изтървал огън в една напръхната купа и пожарът избухна. До вечерта седем къщи се превърнаха на пепел. Изгоря и къщата на Делча каруцарина. Оцеля само сайвантът, дето прибираше конете. Делчо не знаеше къде да се дене от мъка. Въртя се два-три дена, сетне продаде конете и каруцата, отгради под сайванта една стаичка, настани Трайчо и жена си там и замина да търси работа в града.

Понесоха се на облаци гарвани над нивите. Облаци забулиха небето. Заваляха есенните дъждове. Опустяха разкаляните селски пътища. Веднъж баба Тиша изправи стълбата и накара Нешко да се покачи на покрива и смени счупената керемида, която пропущаше дъждовната вода на тавана. Нешко свърши работата и се изправи до комина. Загледа се към гората, над която валеше проливен дъжд. Ето че по разкаляния път се зададе едно момче, натоварено с вързоп дърва. То газеше босо, със запретнати крачоли и краката му бяха посинели от студ. Когато наближи до църковната ограда, Нешко го позна: Трайчо.

— Горкият Трайчо! — проговори Татарчето и замислено се загледа подире му: шляпа, шляпа! Сетне слезе доле. Отиде зад паметника, изгреба всичките левове, които беше събрал през лятото, напълни джоба си и се затече към Пъшовия дюкян. Попита Пъшо колко струват едни гумени цървули. Пъшо отвърна колко. Нешко му наброи цяла купчина левове, взе цървулите и се върна в Къщи.

Разказа на баба Тиша всичко и най-накрая рече:

— Иди сега, бабо, занеси цървулите и ги дай на Трайча, те са за него. Той е голямо момче, ходи на училище, ходи и в гората за дърва. Ще му премръзнат краката, ако гази бос в студената кал.

— А за тебе, моето момче? — попита баба Тиша.

— Аз съм лесен. Цяла зима ще стоя в къщи. А докога, додето тръгна на училище, ще спечеля пари колкото за цървули, а и на тебе ще купя едни очила.

Баба Тиша се просълзи, прегърна милостивото сираче и го целуна по челото.

НАЙ-МИЛОТО МУ

Селяните на Айдуду имаха едри черни коне с буйни гриви и когато препускаха по равнината, вятърът пилееше конските гриви, а копитата им копаеха кладенчета. Дядо Минчо Крайния нямаше кон. На младини той свързваше криво-ляво двета края. Като дренки житено зърно насиливаше в хамбара си. Но неволята го налегна и сега по запустелия двор пъплеха орляк чужди кокошки. А вечерно време махленските кози прескачаха полусрутения плет и гризяха крехките клончета на вишните в опустялата градина. Между шубраките омърлушено, с наведена глава сновеше Сивчо, сивото старо магаре, едничкото живо същество, което имаше дядо Минчо на тоя свят.

Най-подирната надежда на стареца беше неговият двайсетгодишен син. Той преди две години целуна набръканата Дядова Минчова ръка и пое отвъд Родопите, а миналото лято през една Юлска вечер се върна от града куцият Лазар и спря каручката си пред дядовата Минчова вратня. Повика глухо:

- Тук ли си, Дядо Минчо?
- Тука съм, ами къде — обади се старецът.
- Ела да ти кажа за Бояна.

Трепна сърцето на стареца, сви се, обхванато от тъмно предчувствие.

— Да не ти е жално, хей, дядо, нося ти грозна новина: твоя Боян веч го няма. Загинал в боевете. Вестникът пише. Показал голямо юначество.

Старият се облегна на окъртената стена и се залюля. Сякаш се залюля и неговата стара смълчана къщурка. Той дълго стоя изтръпнал. Ушите му пищяха. Не знаеше какво да каже на куция. Гледаше го със загубени очи и едва реши да го попита:

- Загинал, казващ, ай, Лазаре, свършено е значи.
- Свършено — рече Лазар и наведе глава.
- Ами няма ли да го видя Бояна, моя?

Лазар нищо не отвърна. Не знаеше с какви думи да утеши раненото бащино сърце.

Старецът заплака и със свита ръка взе да трие очите си.

Куцият слезе надолу по улицата.

Върна се дядо Минчо по тревясалия двор, мина край плетения житен кош, дето от три години не е сипвано шъпка жито, бутна харманската вратня и се изправи сред хармана. Загубената му душа се давеше в мъка. Пред замрежените му очи тръгнаха дърветата. Търкулна се счупено колело, което от години стоеше опряно на плета, потънало в блян за дълбокия път между нивите, пътя, над който се люшкат класове и еньовчета. Кривна дядо Минчо и понечи да седне под натегналата кръстата круша. Крушите, зачервени от слънцето, тежаха като обици надоле и при най-кrotкия полъх на вятъра тупаха на земята.

Дядо Минчо стоя до среднощ, навел бялата си глава, хванал я с две ръце. Мислеше какво му остава на тая грешна земя. Кой ще отчуши къшет хляб да му даде? Каква стана тя? Къде ще се дене? Не знаеше сиромахът. Когато месецът се вдигна много нависоко и повя хладен вятър, старецът утихна и по едно време усети до ухото си топъл дъх. Извърна глава и срещна две големи очи, които го гледаха любовно и натъжено. Беше Сивчо, спрял до гърба му с увиснали уши. Сивчо сякаш искаше да му каже: „Не бой се, докато ми е здрав гърбът!“

Дядо Минчо го прегърна през шията и двамата стари приятели се разбраха.

На другия ден по големия път към града се заклати тих, приведен дядо Минчо Крайния. Очите му бяха червени и дълбоки. Калпакът му тежеше много. С дясната си ръка стискаше юларчето на Сивча, който носеше на гръб два коша узрели круши.

— Какво караш, дядо? — настигнаха го две селянки, от които едната беше задяната с шарена лулка.

— Круши за продан.

И двете надникнаха в кошовете.

— Я, гледай мари сестро, то сякаш не е круши, ами злато.

Като продаде крушите, старецът си накупи туй-онуй и се постегна да посрещне зимата...

Туй лято крушата не роди.

Въртя се дядо Минчо, мисли, крои: как да я нареди? Как да припечели нещо за през зимата? Не ще много... Само хляб да има. Дръвца ще събере от къра с магарето. Дрехите му май са скъсани, ама

ще ги позакърпи, дано изтрайт още. Нищо не можа да измисли. А студеният вятър почна да рони жълтата шума на крушата. Засвириха голите клони. В един съботен ден рано сутринта дядо Минчо замина със Сивчо за града. Почудиха се селяните:

— Какво ли ще прави глухото старче на пазар? Няма какво да продаде, а и счупена пара няма, да купи нещо. Загубил си е ума дядо Минчо.

Късно вечерта дядо Минчо се върна в Айдуду. Дойде си сам. Нямаше Сивча. Той го беше продал и парите стояха в пазвата му — вързани в пешкирчето.

Влезе в къщи, завъртя се, изправи се, стоя дълго време умислен пред студеното огнище й пак излезе.

Навън духаше вятър — хладен, есенен.

Старецът мина в тъмното към хармана и отиде под стряхата, където снощи беше вързан Сивчо. Без да ще, той протегна ръце и взе да пипа яслите — има ли сено за цяла нощ. Изведнъж се сепна, усети страшна пустота в душата си и наоколо. Стана му ясно, че е сторил голям грях, като е продал най-милото, което имаше на света подир Бояна.

Погледна дядо Минчо безплодната тъмна круша, която трепереше, извади от пазвата пешкира с парите, развърза възела и взе да рови с пръсти книгите.

„Книги — помисли си той, — защо ми са тези книги, когато няма вече с кого да си хортувам вечерно време? Защо ми са тези пусти книги?“

Прихна силният вятър, грабна от ръцете му книжните пари и ги разнесе над заспалото село.

ДЯДО БОЖИЛОВАТА НАДЕЖДА

Навън виелицата, гребеше сняг, затрупваше заспалото мирно село и виеше като бясно куче — тъжно и проточено. Под нейния напор клоните на дърветата пращяха.

— А ставай да си ходиш! Среднощ мина. Тук не е хан. Седнал си до печката, разположил си се като някой бей и не ти иде на ума, че трябва да си вървиш.

— Чакай, Пъшо, остави ме да си понатопля още мъничко ръцете. Студено ми е.

Дядо Божил протегна към отвореното гърло на печката, където нямаше живи въглени, а само топла пепел, двете свои старешки ръце и взе да трепери целият.

Пъшо открехна вратата на кръчмата.

— Малее, каква виелица е завила! Сипе, сипе. Един човешки бой сняг ще натрупа. Дядо Божиле, тази нощ в твоята градина, нали нямаш плет като света, вълците ще играят на прескочи магаре. Кога ги усетиш, да вземеш една главня и да излезеш насреща им. Пет пари да не даваш — вълкът бяга от огън като дявол от тамян.

— Де огън в моята къща, синко. За цяр да търсиш, няма да намериш съчица под стряхата. Нямам дръвца, Пъшоо, нямам!

— И няма да имаш съчица, додето ходиш с този ум. Абе ти си станал чуден човек! Защо не го продадеш? Парички ще ти начетат хората.

— Мило ми е — рече дядо Божил.

— Дрън, дрън-ярина!. Мило ти било. Стар човек си, деветдесет лазарника мъкнеш на гърба си, а приказваш като вчерашно дете. Толкова твои хора лежат сега затрупани в гробищата — тях как можа да прежалиш, а туй нищо и никакво не можеш. Защо ти е? На оня свят ли ще го носиш? Да не мислиш, че в гроба ще ти стане по-топло? Я гледай каква страшна виелица е забучала. Иди го продай утре в Оряховица. Там в чаршията има един златарин. Той купува тъкмо тези работи. Много е богат. Да го стиснеш за гушата — жълтици ще падат от устата му. Като му го дадеш, ще напълни калпака ти с пари. Че да

тръгнеш по пазара, че да си купиш един хубав кожух, че да си вземеш едни хубави ботуши с два пръста гъон — да не ти мокри снегът краката. Я се погледни! Тръгнал си със свински цървули, пробити отдоле, и навои нямаш, ами си увил краката си с две скъсани дрипи. Че остави цървуите, ами де ти ризата? Месата ти се виждат под антерията. Срамота е да ходиш гол. Послушай ме, па си гледай животеца. Зле ли ще ти бъде?

— Добре де, всичкото, дето го приказваш, хубаво, ами ако тръгна сега, как ще стигна в този сняг до Оряховица?

— По железницата. Нали затуй са направили хората железница.

— Отде ще намеря пари за из път? Кой е луд да ме по качи без пари на машината.

— Лесна работа. Аз ще ти дам, стига да се решиш. Ще ти заема двайсет и пет лева. Защо да не ти дам? Ти си човек, дето не ламти по чуждото. Когато се върнеш, ще ми ги дадеш. За насам пари не ти трябват — кесията ти ще набъбне.

Дядо Божил стана. Огъна се в антерията, закърпена и на лактите с парчета от чувал, и тръгна да си ходи.

— Е, как е? — изпроводи го Пъшо до вратата. — Утре, ако сме живи и здрави — на път, а?

— Ще си помисля тази нощ, че утре пак ще се видим. И него като дам, какво ще ми остане на този свят.

Виелицата погълна, прегърбения, свит от студ старец, а Пъшо заключи вратата, подпра я с брадвата, духна свещта и се прибра в топлата стая при челядта си.

Дълго време дядо Божил се блъска в снежната буря, додето стигне в къщи. Като влезе, отърси снега от дрехите си, протегна ръка в тъмнината, пристъпи и седна под камината да си помисли. Заклюма над студеното огнище. Душата му се върна в миналото. Прехвърли хълма на годините и слезе в едно далечно село, над което грееше червена месечина и дуhausenе топъл есенен вятер. Тръгна старецът по една улица, упъти се към мегдана и когато стигна, спря онемял. Напреде му мигом израсна една бесилка от дялани четвъртити дървета и на бесилката се люшна едър мъж с увиснали дълги мустаци и сива конопена риза. В краката на обесения стоеше търкулнат неговият чер калпак, а на калпака светеше златно лъвче.

— Тате — прошепна глухо старецът и затрепера, — аз съм твойт Божил.

И старецът се видя такъв, какъвто беше него ден.

Едно босоножче, прескочило съседния градски плет, изправило се срещу обесения, впило очи към неговите и замръзнало от страх. С ужас детето почна да прегръща и целува краката на мъртвеца.

— Тате, аз съм твойт Божил, обади ми се!

Но мъртвият не се обади. Тогава детето уплашено се озърна, грабна калпака и се изгуби в пустата нощ...

Сълзите задавиха дядо Божила. Той ги избърса с ръкав и утихна. Отвън вятърът налягаше вехтата къща и надуваше закнижените прозорци. Над селото се носеха писъци и вой. Сякаш някой викаше за помощ, сякаш биеше някъде камбана...

На другия ден, когато се пробуди и погледна през прозореца, видя сняг до гърди. Не се шегува зимата.

— Ex, да имах кожух, едни ботуши и една кола дърва — въздъхна той, — да си наръшкам огъня, да си събуя ботушите, че да си постеля в къта под камината кожуха и да си полегна, мале! Огънят пращи! Искри светулкат нагоре в комина, пък аз стоя, гълтам топлинка и се протягам... Прав е Пъшо. Ще трябва да вървя днес. Ако не ида, може да обърне колата и да каже: няма хляб.

Наистина бяха я наредили двамата — Пъшо ще му дава хляб, додето е жив, а когато умре — за Пъша ще остане къщата и разграденият двор. Ама де да го знаеш кучето: може да му хрумне друго и да рече: няма хляб!

Тогава дядо Божил се реши, дигна се, отиде към килера, извади от пояса си ключа на раклата, отключи я, напипа го и пак затрепера...

Пъшо му начете двайсет и пет лева за влака и на тръгване му рече:

— Хем да не забравиш да си купиш един шал, вълнен, от меките, да има с какво да си загърнеш ушите. А на мене купи един вестник, да прочета новините. Душата ми взе да се стяга за новини. Не съм аз за туй диво село, ама тъй ми било писано.

Къде пладне дядо Божил се изправи пред оряховската златарница, дълго отърся снега от цървулите си и нерешително почука на вратата. Посрещна го самият златарин, с широк златен ланец на

корема и лъскави чепици, които скърцаха. По пръстите му блещукаха елмази.

— Какво има? — попита златаринът.

— Дойдох за малко да...

— Защо си дошел? Да не би да купуваш армаган за Коледа?

— Не ща. Имам за продан нещо.

— Какво е?

— Едно лъвче от старо време. Когато се бихме с турчина, то ми беше на калпака. Аз съм от четата на дядо Капитан Никола, дето го убиха при село Колиби. Ти знаеш ли, го? Капитан Никола — песен има за него, как ще да го не знаеш. От неговата чета съм. Байрака съм носил. Ако беше жив дели Пеню, лясковчанинът, можеше да го попиташ, той да ти разкаже за мене. От бунталъка ми е туй златно лъвче. Най-напред го е носил баща ми Иван Божилов, старият комита, дето го обесиха турците на сред село. Ти трябва да си чувал за него. Той ми е баща. От него ми е туй лъвче.

— Ами защо го продаваш? — попита златаринът.

— От нужда, синко, от нямане. Голям сиромашък ме е налегнал. Откак е паднал дълбокият сняг, огън не съм виждал на огнището си. Лани ме научиха да направя едно прощение до царя. Да му обадя кой е дядо Божил, аз де да му се оплача от немотията и да му пиша за лъвчето, дано ми отпусне някоя пенсийка.

— Направи ли прошението?

— Направих го зер, петнайсет лева ми взе адвокатинът за него.

— Ами царят?

— Нищо. Малко го е еня царят, че някой си дядо Божил от Опъка нямал риза на гърба си и сечал гвоздеи от студ.

— Я дай да видя лъвчето!

Старецът бръкна в пазвата си, извади една кърпа, развърза я полека и внимателно подаде на златарина едно жълто малко лъвче с почернели изкривени крака и пробито с гвоздей око.

Златаринът го поглеждаше, сложи очилата си, погледна го от лице, обърна го от опакото, почукава го с пръст и рече:

— Имаш грешка, дядо.

— Защо?

— Не е златно туй лъвче, не е.

— Как? — зина старецът.

— Не е златно, казвам, тенеке е.

— Що думаш? Може ли да бъде!

— Не струва пукнато петаче. Хвърли го на боклука. Сбъркал си, дето си тръгнал чак от село да ми го носиш и да харчиш пари. От кое село беше ти?

Дядо Божил нищо не отвърна. Попримила, пое лъвчето, завърза го пак в кърпата като нещо безкрайно скъпо, мушна кърпата в пазвата си и излезе.

Златаринът се засмя подире му.

— Защо не попита в село някой човек, дето е виждал злато през живота си, ами си тръгнал в тоя студ за града...

На улицата бедният старец дълго стоя изправен, гледа високите снежни хълмове и мъка като порой течеше в душата му...

Ей какво било. Туй лъвче, което му беше останало подир толкова гробове на близки хора, тази негова последна радост и надежда, не струва пукнато петаче. Тенеке било. Как тъй може лъвчето да бъде тенеке...

И нали нямаше пари за назад да се върне с железницата, той тръгна пеша към Опъка. Когато излезе на открито поле и вървя донякъде, изведнъж пътят се свърши. Виелицата го беше заринала. Сега накъде да върви? Нагази старецът дълбоката пъртина, повървя малко, умори се и седна.

Доде отпочине, лютата виелица емна хълмовете и го затрупа.

МЕЧА ШУБА

Вечерта дядо Тома Глушков не можа да заспи. Навън тихо сипе сняг. Бяла зимна нощ. Невидими звънчета на шейни чуруликат и загълхват, пеят и умират, а старецът ги слуша като насиън. Вишната пред прозореца, отрупана със сняг, сякаш прегърбена белокоса бабичка, огъва немощните си клони до земята.

— Дамянке, заспа ли?

— Не съм още.

— Я чуй — шъпне дядо Тома, — долавям шумоленке на стъпки по двора... Сякаш някой ходи на пръсти, а пък нищо не се вижда. Да откrehна ли прозореца?

— Не го бутай, престорило ти се е — няма никой. Завий се хубаво, че вей от счупения джам. Утре пак ще почнеш да бухаш.

Дядо Тома прибра дългата си суха ръка под юргана, втренчи поглед в мрачината към тавана и почна да мърмори:

— Развали се туй народът, мама му стара! Тръгнаха хората по хайдутлук. Пипат. Нощес при Майчин дом съмъкнали балтона на един нещастен учител. Баща на седем деца. Сиромах човек. Пенсионер. Натиснали го в снега и го съблекли гол.

— Кой му е крив — да не ходи нощно време като таласъмин.

— Носел човекът очила. Бил в едно кафене. Закъснял с приятели. Носел очила и не можал да види кога се мръкнало.

— Ами, не можал да види! Играл цяла нощ на карти, зная ги аз тях. Тъй му се пада.

— А бе ти не приказвай, че...

Дядо Тома мъркна. Изви очи към прозореца. Полека си измъкна ръката изпод юргана и откри малко пердето.

Вишната охка и пъшка. Светло, сякаш е деня, а нищо не се вижда. Студ. Сега да тръгнеш — снегът ще пращи под краката ти като цепеница, кога я чупиш. В такова временце да ти откраднат дрехата — все едно да те погубят.

— Цял живот се трудих, само тя ми остана — промълви дядо Тома. — Нищо не спечелих! Пък има хора и без късмет. Пари да им

оставиши и на улицата — ще ги прескочат. Ако нямаш късмет, и шуба не можеш спечели. Ще мръзнеш като бездомно куче на кръстопът. Ще зъзнеш на чуждите врати и снегът ще те засипва.

... Дядо Тома с мечата шуба, дълга като великите пости. Ръкавите ѝ малко нещо попрогнили, ама нали я има. Че то желязото, дето е желязо, ръждясва, пък платът ли ще надживее времето. Колко години минаха! Когато шубата беше здрава, дядо Тома Глушков се зовеше бай Тома Пощальона. Ходеше тогава бай Тома и подаваше пощата на чиновниците по гарите. Тогава железницата беше нова, шубата нова, гарите нови и душата му млада. Стрина Дамянка беше румена като кюстендилска ябълка. Като ходеше, цялата къща се люлееше. Ex, младини, младини! Те отлетяха някъде като бърз влак в далечината и днес, обърне ли замъглените си от сълзи очи назад, вижда как лъкатуши над земята синя лентичка дим от комина. Малко дим и две-три солени старчески сълзи — туй е то животът на человека. В незнайното, откъдето никой не се връща, загънат в новата си меча шуба, е отминал бай Тома Пощальона, а сега към пушливия тютюнев склад се помъква всяка сутрин олюляната душа на стареца със закърпената шуба. Добре, че барем тя му остана. Па и дебеличка е. Като съмъква на гръб сандъци с елпезета — не му утрепва.

— Дамянке, спиш ли?

— Задрямала бях и нещо сънувах. Защо ме будиш? Още ли не си заспал?

— Рекох да те попитам — заключи ли хубаво вратата?

— Заключих я не, ами я подпрях с брадвата. Ха сега спи, че утре ще станеш рано да ми нацепиш дърва, преди да тръгнеш на работа.

— Ще влезе някой, както спиме, ще задигне нещо и сетне иди го гони, или пък подавай заявление до полицията. То пък една полиция имаме...

— Какво ли ще вземе от нас?

— Не дай боже! Шубата ми е в коридорчето.

— Хайде холан! Кой ли е луд да я помъкне. Тя поне да чинеше нещо...

— А бе апашите не питат чини ли, или не чини — ами ела сам, че ми трябваш.

Дядо Тома почна неспокойно да размисля.

Навън сипе. Край стената се промъкват полекичка двама души. Опитват вратата. Заключена. Единият си е нацапал лицето със сажди да не го познаят. Той същият се потуля зад курника, а другарят му като котка се покатеря по вишната и влеза през комина. Де ще го чуеш. Заспал си на топло, завил си се презглава, пухтиш и сънуващ разни сънища. Влиза човекът. Пипа в тъмнината. Минава през коридорчето, отива към избата. Пак почва да шари с ръце. Напипва меката шуба. Откача я от гвоздея, отключва вратата и се измъква.

— Бягай след мене — напипах едно скъпо нещо.

И двамата прехвърлят оградата и хукват в снега по най-кривите улици. Иди ги гони, ако нямаш друга работа. Апашин човек лови ли се!

Стражарят, дето варди големия мост с лъзовете, ги съзира: бягат двамата и носят една шуба. Значи, разбира каква е работата, ама се преструва на ударен — уж де, не ги видял. Ex, голяма работа станала — откраднали на някой си дядо Тома шубата, откраднали дрехата на един хамалин от тютюневия склад...

Дядо Тома запремига и стана. Тревогата му порасна. Почна да го дави, както вълк дави агнето.

— Дамянке, къде е кибритът?

— Ай?

— Кибрита, питам, къде си го дянала?

— Що ти е?

— Да запаля кандилото.

— Как?

— Няма да посмеят да влязат, като видят, че вътре свети — ще помислят, че сме будни.

— Кои?

— Апашите.

— А бе ти да не си полуудял — цяла нощ кандилото да гори. Не правиш ли сметка колко масло ще изгори? Ох, тоз, моят мъж, от година на година все по-голям разсипник става. Аз смятах туй масло да ни стигне до Бабинден, а той иска за една нощ да го изгори.

Дядо Тома легна пак, прибра си ръцете и се замисли дълбоко. Въздъхна един път, въздъхна втори път. Затвори очи, ала не можа да заспи. И както мислеше за апашите, изведенъж му текна една спасителна мисъл. Бутна пак бабичката си по рамото:

— Жено, не бой се, не е опасно.

— А ка...?

— Ще си идат в къщи двамата апashi, ще запалят една свещ и ще разгънат шубата ми. Ще я разгледат от лице, ще я обърнат от опакото, па ще се ударят по челата: „Тюх, да се не види. Само дето влязохме в грях. Защо ни е тази вехтория, защо ни е този боклук!“ За тях може да е боклук, ама за мене... Ще им стане съвестно. Ще се върне тогава единият от двамата и пак ще ми я закачи на гвоздея. Защо му е, Дамянке, защо му е...

Баба Дамянка не му отвърна. Тя спеше и сънуваше.

Дядо Тома, успокоен, се зави през глава и заспа.

Навън зимната нощ сипеше сняг през своето ситно сито и вишната трепереше.

ДРУГАРИ

Когато влезе в учебната стая, Матейчо се озърна страхливо. Не знаеше къде да се дене. Срам го беше от другите пременени момчета, защото и двата ръкава на палтенцето му бяха закърпени. Колко се труди майка му, дано събере някоя и друга пара, че да му купи плат за ново палтенце, ала не смогна. Лятото мина много тежко.

— Ex, чедо, да беше жив баща ти, сега нямаше да тръгнеш окърпен на училище! — въздъхна тя на вратнята.

— Нищо, мамо, добро ми е палтото, нали старите хора казват, че кърпежът крепи света.

Матейчо остана сирак. Неговият баща беше зидар. Ходеше по градовете да прави къщи на хората. Веднъж, като носел тухли на гърба си, той се подхлъзнал и паднал заедно с тухлите от петия етаж. Паднал и не станал. Тъмно стана в сиромашката къща, където живееха Матейчо и майка му. Три месеца време клетата жена не мълкна. Изплака си очите. Веднъж през пролетта у тях се отби дядо Петко, кметът.

— Стига — викна той, — стига, невясто, си плакала, ами се запретни, че тръгвай по къра на работа. Гледай да събереш зимнина.

— Ами на кого ще оставя момчето си? — попита Матейчовата майка.

— Дай го на мене, да ми стане ратай. Ще носи вода на жетварите, а подир вършитба ще видя там нещо да му дам.

— Вземи го, дядо Петко — съгласи се Матейчовата майка.

Цяло лято малкият ратай тича с две стомни по нивята — от кладенците до жетварите. Мъкнеше вода с тежките стомни за многобройните жетвари на селския чорбаджия. Подир харман, когато дядо Петко насила новото жито в житницата, повика Матейчовата майка и отдели един шиник зърно.

— Туй жито — рече той — се пада на твоя син.

— Не е ли малко? — боязливо попита сиромахкината.

— Малко ли? — сопна се дядо Петко. — Как тъй малко? Да не искаш цялата ми житница да изгребеш!... Вземай го, додето не съм го

приbral! Ще останеш и без него.

— Ох, на мама момчето! — помилва чедото си сиромашката жена. — То ми е още много малко, ала стана печелник!

Матейчовата майка нарами житото в една торбичка и го отнесе в къщи. Матейчо се прибра и почна да се стяга за училище. Сложи сам подлоги на цървулките си. Щом удари барабанът и барабанчикът съобщи, че учебната година почва, малкият ратай нахлу закърпеното си палтенце и тръгна. Като влезе в стаята, не посмя да седне. Срам го беше.

— Хей, Матейчо, ела тук, при мене има място! — извика някой от най-подирния чин.

Матейчо тръгна и щом видя, че го вика Димчо, синът на въглищаря Вълко, завтече се към него. Димчо беше много добро момче. И в тяхната къща немотията беше свила гнездо. Баща му гореше въглища в Балкана, смъкваше ги съботен ден на пазара и колкото пари вземаше, даваше ги за хляб и дрехи. През лятната ваканция Димчо, наместо да скита по улиците, тръгна с една кошничка по къра да събира узрели круши и сливи. Всеки ден продаваше на гарата по една кошница плод. Събра цяла шъпа левове и си ги скри на едно потулено място.

Минаха две седмици. Беше топъл есенен ден. През отворените прозорци на учебната стая влизаше тропот на коли, натоварени с царевица и тикви. Надничаха узрели жълти слънчогледи. Влезе учителят. Поздрави децата. Те скочиха на крака и му отвърнаха. Вратата скръцна. Показа се училищният слуга дядо Продан. Той внесе цял куп нови учебници. Учениците почнаха да викат от радост. Учителят раздаде на всички, които бяха внесли пари, по една хубава читанка, изпъстрена с чудесни картички. Само Матейчо не получи нищо. Той нямаше пари за учебници.

— Дай и аз да разгърна твоята читанка — рече той на Димча и като се наведе, ръцете му се разтрепераха и очите му се наляха със сълзи.

— Защо плачеш? — попита го Димчо.

— Мъчно ми е — отвърна Матейчо.

— Кажи, нали си ми приятел!

— Нищо — отвърна Матейчо, избърса си очите и тръгна с наведена глава.

На пладне децата се пръснаха като орляк врабчета из селото. Димчо се прибра в къщи, седна да обядва, ала не можа да прегълтне първия къшер хляб. Тежко му беше за Матейча. Дълго мисли как да му помогне. Най-сетне се удари по челото и скочи пъргаво. То било много лесно!

Същата вечер той отиде в къщата на своя учител. Завари го в пчелника, ходи между кошерите. Димчо каза: „Добър вечер, учителю!“ — и изкара от пазвата си един вързоп левове, всичките, които беше събрал през лятото.

— Учителю — рече той. — тези пари са мои.

— Откъде ги имаш? — попита учителят.

— Аз през лятото носех на гарата узрели круши и ги продавах на пътниците. Парите скътхах. Смятах да си купя с тях една орехова гъдулка с четири жички и лък от конска опашка. Много искам да стана цигулар... Но сега, като видях, че Матейчо си няма учебници, реших да дам моите пари. Аз дногодина пак ще си спечеля пари, тогава ще си купя гъдулка. Вземи ги, учителю!

Но учителят не взе парите. Той се развълнува, помилва Димчо по главата и рече:

— Прибери си парите. Аз вече съм поръчал на Матейча учебници по бедност. Но ти имаш добро сърце и ще станеш достоен гражданин. Ела сега да ти сипя малко мед в една паничка. Не се срамувай. През лятото ти си се трудил като малка работна пчела!

ЕДИН ЧУВАЛ ТИКВИ

За дядо Цвятка Колелото ще ви разкажа. Чуйте какво му се случи. Дядо Цвятко вървеше по света като едно тежко дъбово колело с дебела главина, а земята се огъваше под него. Всички му струваха път. Имаше човекът зад гърба си нещо, което караше хората да въздишат. Имаше някъде забутано в косматите гърди и едно сърце, бодливо като таралеж, кораво като кремък. Нещото лежеше в едно гърне, заровено на потайно място, а сърцето не даваше дума да стане за гърнето. Ката ден идеаха при него сиромаси хора и му се молеха:

— Дай бе, дядо Цвятко! Дай да си купя едно теле, че ни умря волът и нивата ми остана незасята.

— Дай нещо за училищната трапезария — молеха го учителите.

— Дай да купя едно букварче за наш Радулча, че е много паметно момче и очите му все в книгата гледат! — куцукаше подире му съседът Лазар.

Но дядо Цвятко изпровождаше всички с празни ръце:

— Да се махате от главата ми! Аз не съм банка! На никого пари не давам.

Той мразеше цялото село, защото го бяха видели веднъж, като извадил жълтиците си и ги простирали на слънце върху трапезника да изсъхнат, за да не мухляват. И се боеше да не му ги откраднат, затуй всяка нощ местеше гърнето ту в зимника, ту в градината зад къщата. Вярно е, че жълтиците бяха по-малко от сълзите на сиромасите, които беше разплакал, като им отнемаше имотеца, но нали гърненцето е пълно!

Ала един ден сърцето му отключи крепостта и го предаде. Беше надвечер. Светулкаше тихо есенно слънце в пожълтелия клонак. Някъде клепаше селската камбана. Тя изпълни с умиление очите на дядо Цвятка, който бутна вратичката и влезе в градината. Погледна узрелите тикви — жълтнали се като злато — и му додражда. Въздъхна и се наведе. Почна да рови под купата и набута цяло гняздо кокоши яйца, снесени скришом. Радостта му порасна. Сърцето му почна да шава под сребърните косми. Когато се изправи, хвърли разсеян поглед през

плета към двора на сиромах Лазара. Двор, колкото една рогозка. Няма градина, няма плодно дръвче, няма тиква, нито кратуна. Само гладни дечурлига, колкото щеш. Като буболечка запълзя в сърцето му милостта и той изведнъж омекна, заприлича на печена круша.

— Чакай да им прехвърля две-три тикви — рече той, — няма бълха да ме ухапе.

Избра три тикви — най-дребните и най-зелените, — но като ги погледна, видяха му се много и прехвърли в пустия двор само една тиква. В туй време Лазар пъшкаше с един козлен чувал брашно на гърба пред воденицата. Той разтоварваше чувалите на мливарите. Тъй печелеше хляб за челядта си.

На другия ден дядо Цвятко получи едно писмо, което го разтревожи до немай-къде.

Дядо Цвятко — беше написано в писмото, — ти си един селски благодетел със златно сърце. Ти направи вчера едно добро дело и ще бъдеш награден. Не в гърнето, а в тиквата е твоят късмет. Отсега нататък каквото сложиш в корубата на стария орех отвъд моста, ще ти бъде върнато умножено петдесет пъти. Опитай и ще видиш.

Най-отдоле подпись:

Глас небесен.

Цял ден снова дядо. Цвятко насам-натам из двора и мисли каква ще да е тая работа. Дали туй писмо иде от небето, или е примка?

— Нека пък да опитам — рече си гой и се почеса по тила. — С нещо мъничко ще опитам.

Взе едно яйце и надвечер, като притъмня, слезе към моста. Скришом сложи яйцето в корубата на ореха и се върна в къщи. Цяла нощ не можа да заспи. Нещо го давеше насын. Щом почна да става видело, той се дигна и отиде право към ореха. Надникна в тъмната кухина и остана поразен. Цяла кошница бели хубави яйца. Прочете ги

точно петдесет. Отнесе ги тичешком в къщи. Главата му се завъртя. Цял ден не можеше да си намери място от вълнение. Вечерта отиде отново и сложи в кухината железния си пръстен. На другия ден намери цяла връзка пръстени. Преброи ги — точно петдесет. Тревога нахлу в душата му и го задруса като треска. Прибра пръстените и реши да опита с пари. Намери една чиста кърпичка, върза на възел един лев и цял затрепера, когато на другия ден посегна да провери какво е станало с лева. Измъкна възела и прехапа устни: наместо лева във възела беше вързана една блестяща нова петдесетолевка. Тук няма лъжа. Тук стават чудеса. Гледай какво значи да сториш добрина на един сиромах чиляк, който мъкне брашнени чували на гърба си. Наистина дядо Цвятковият късмет се беше загнездил в тиквата.

Три дни дядо Цвятко се измъчва и пъшка, докато се реши да превърне гърнето с жълтиците на петдесет пълни гърнета. На четвъртия ден, когато месечината се потули зад облак, той отнесе крадешком гърнето към ореха. Пусна го в кухината и се скри под моста, да чака с един чувал. Щом оня, дето прави чудесата, донесе петдесет гърнета жълтички, ще ги изиспе в чувала и ще си ги прибере в къщи.

— Защо пък да не стана миллионер? — рече си кулакът и въздъхна.

Мина полунощ. Настана тайна доба. Обадиха се първи петли. И ето че се зададе в мрачината нещо като човек с бели дрехи и кошница на главата. Нещо мъкнеше на гърба си. Дядо Цвятко притръпна. Забуча старото му сърце. Човекът с чувала кривна към ореха, прави каквото прави край дънера, подир малко се спусна към реката, прецата я и изчезна в тъмнината. Тогава дядо Цвятко се затече към скривалището. Бръкна в кухината и напипа един чувал, пълен додоре. Провери най-напред дали е там неговото гърне и като разбра, че го няма, измъкна чувала и с трескави ръце почна да го развързва. Той беше здраво завързан с ремък. Дълго пъшка и като го развърза, надникна вътре. В туй време се показа месечината и пред широко отворените очи на стареца се жлътнаха десетина едри, пъпчиви тикви.

ЕДНА МАЛКА ДУША ИСКА ДА ЛЕТИ

Писмо от Груйчо Тухларчето
до неговия дядо Грую в село Каменец:

„Мили ми дядо, днес е неделен ден и аз нямам работа. Оставиха ме да вардя тухларницата и да паса магарето на циганина, дето кара вода от реката с едно буре. Най-напред аз си постегнах гъдулката и започнах да свиря. Щом дръпнах лъка на жицата, сърцето ми взе да тупка. Много ми стана мило за село, за мама и за тебе. Затуй седнах да ти напиша едно писмо. Тука няма нито маса, нито стол, ама аз обърнах едно газено тенеке и пиша върху дъното му. Дядо, аз работя, нося тухли и печеля вече. Ще ми плащат по осем лева на ден и хляба. През зимата, когато отидох в София, тръгнах да свиря по улиците и по кръчмите. Някои хора се спираха да ме слушат и да ми дават пари, пък други ми думаха «марш!» Един кръчмар ме подгони с нож. Тъкмо белеше картофи на една маса и аз влязох. Щом ме видя, той се развика, вдигна ножа си и тръгна към мене. Аз търтих да бягам. На прага се спънах и паднах. Щеше да ме заколи като пиле, ама не ме закла. Само си пукнах гъдулката и си одрасках коляното. Дадох я на един обущар да ми я залепи и той ми я залепи с туткал. Сега тя пак свири — с пресипнал глас. Дядо, ти ако нямаш работа, направи ми друга, пък аз ще ти се отплатя. Нали, дядо, ще ми направиш друга гъдулка?

Много е далеч нашето село оттук. Вчера с циганина Яшар, водоносеца на тухларницата, отидохме на среща в едно балканско село за вода. Покачихме се на самия Балкан. От най-високия връх аз започнах да търся нашето село. Гледах, гледах, очите ми се изгледаха. Че къде сте вие? Дощя ми са да стана птичка, да хвъркна към вас и да кацна на маминото рамо, между класовете. А пък София, дядо, голям град. Цял ден край мене фучаха автомобили и трамваи. Къщите високи като планини. Погледнеш ли някоя, докато видиш стряжата й — шапката ти пада. Да ти се оплача, дядо: цяла зима с едно друго сиромашко момче сме спали в един сандък за смет. Името на момчето беше Матейко. Матейко стоеше до вратата на един голям хотел. Там чистеше обущата на богаташите. Аз обикалях града с гъдулка и

вечерно време се срещахме в сандъка. Лягахме вътре един до друг и се топлеме цяла нощ. Как съм мръзнал, дядо, не мога да ти опиша. Пръстът на левия ми крак измръзна от студ и нокътят му падна. А за гладуването — сетне ще ти разправям.

За мене, дядо, ако питаш, много съм добре. Тука отсреща, на сто крачки от тухларницата, е Божурище. Дядо, да видиш самолетите! Ох, че хубаво нещо! Сутрин се дигат нагоре и крилете им лъщят. Когато отидат много високо — там, където нощем светят звездите, — бръмченето им утихва. Сякаш пчели пеят в градина. Лятно време летците ходят с бели дрехи. Пък един от тях носи на кръста си малка кама и дръжката й не е дръжка, а глава на орел. Чудно нещо. Да ти кажа ли, дядо, какво съм решил. Като спечеля много пари, ще отида да се уча и ще стана летец. Ще нося бели дрехи и кама с орлова глава. Ще си имам самолет и с него ще летя, където си ща. Поглеж, някой ден, както седиш в ливадата и плетеш кош за риба — чуваш, нещо бръмчи над главата ти. Дигаш ръка над очите си и гледаш: да е патица, не е патица. Нещо крилато слиза от небето, върти се над ливадата и колкото наближава, все по-голямо става. Пада в косеното сено. Ти ставаш и не вярваш на очите си: самолет. Моторът мълква. От корема на самолета излиза летецът с кожени дрехи и очила. Пляскаш с ръце: летецът съм аз, твойят внук Груйчо.

— Хайде, дядо — казвам ти, — качвай се на самолета ми! Искам да те поразходя на стари години. Най-напред ще идем да видим Европа. Ще гледаме електричество и фабрики. Там, казват, комините на фабриките били като гъста гора. Сетне ще прехвърлим Тихия океан. Ще навестим и Хавайските острови. В една книжка четох, че там имало едни сиромашки момченца като мене, които посрещали парадите в пристанището и щом някой им хвърли пари, те се гмуркали на морското дъно и намирали парата. Като тръгнем, ти ще вземеш две големи кошници. Ще наберем от Палестина мандарини и ще донесем армаган за всички деца от нашето село. Дядо, виждал ли си слон? В Африка имало цели стада слонове. Намислил съм да вземем и мама в самолета. Стига е прела вретена за чуждите хора и стига е събирала лятно време забравени класове по нивята.

Много ми е мъчно, дето съм сираче и няма кой да ме издържа в прогимназията. Ти само потрай. Сега аз нося тухли, а подир години ще стана голям човек.

Дядо, да ми напишеш едно писмо в плик.
Много здраве на мама, на тебе и на цялото село!
Целува ти ръката твой внук Грийчо.“

МАЛКИЯТ БЕЛОМОРЕЦ

В Тракия върху брега на тихата Марица се намира живописното село Войводене. То се гуши, потънало в зелената шума на овошните дървета, а край него се ширят просторни житни ниви и ниски хълмове, засадени с лозя. В туй село подир войните се настани бежанецът Костадин Вълков с жена си и малкото си момче Влади. Костадин Вълков пристигна от беломорския бряг. В своя роден край той ловеше риба с мрежа, караше я на пазара в близкия град и със спечелените пари хранеше семейството си. Когато лоши хора потопиха лодката му и отнеха дървената му вехта къща край брега, злоческия рибар натовари покъщнината си на една каруца, впрегна единствения си кон, прости се със земята, гдето се беше родил, и потегли на север. Сгушени в каруцата, под чергилото стояха Влади и майка му. Майката хълцаше, а Влади гълташе сълзите си. Беше есен, когато минаха границата. Тракийци тъкмо бяха привършили вършитбата. Гроздето зрееше по хълмовете, а над жълтите просени ниви вработетата налихаха на орляци.

Бежанецът спря каруцата пред старата запустяла воденица край Войводене, разпрегна коня и стовари покъщнината си на полянката. Запретнаха се и тримата, преградиха една стаичка под стряхата на воденицата, измазаха я и се наредиха. Тръгна рибарят Костадин отново да лови риба по Марица. Влади се записа в селското училище, запозна се с новите си другарчета и те го обикнаха, защото беше весело и смело момче. Владевата майка шътваше в къщи, събираще зимнина, кърпеше рибарската мрежа.

— Мамо — думаше ѝ Влади, — и днес видях една девойка, че носи на кобилица две кошници с жълто грозде. Много ми се яде грозде, ние кога ще имаме?

— Потрай, чедо — отвръщаше майката. — Тези дни, когато баща ти тръгне на пазар да продава риба, ти му заръчай да ти купи едно гроздче.

Заваляха поройни есенни дъждове. Марица препълни бреговете си и нейните мътни води повлякоха надоле дървета, жълти тикви, цели

купи със сено. Забуча като градоносен облак.

Един ден, когато удари училищният звънец на обед и децата като шумен поток се втурнаха навън, Влади се промъкна между навалицата. Той бързаше да се прибере в къщи и да помогне на майка си, която плетеше нова мрежа. Като наближи реката, малкият беломорец забеляза голямо вълнение по крайбрежната селска улица. Цяла тълпа от хора се трупаше на едно място и викове, пълни с ужас, цепеха въздуха. Какво има, какво се е случило?

Влади се втурна. И щом надникна през навалицата, страшна картина се разкри пред очите му: след широката река, повлечено от бурното течение, се давеше едно малко дете. Никой не смееше да се хвърли в мътната дълбока вода, за да го спаси. Нещастното паднало дете ту потъваше, ту се показваше отново, а край него плаваше калпачето му.

Без да мисли много, Влади съмъкна от гърба си торбата с книгите, разбута тълпата и се хвърли във водата.

Всички хора наоколо ахнаха. Не се мина дори една минута, и малкият рибарски син, който беше пораснал на беломорския бряг и знаеше да плува като риба, наближи мястото, где се мяташе удавничето. То се беше загубило под водата и само по едрите мехури, които излизаха един сед друг, Влади разбра къде е. Почна да го търси. И защото се страхуваше да не би удавничето да го хване за крака и да го повлече надоле, смелият плувец се гмурна под водата. Приповдигна с гръб потъналото момче, извърна се ловко, хвана го за дрехата с една ръка, а с другата заплува към брега. Със затаен дъх всички следяха как едно дете се бори с водната стихия, за да спаси живота на друго дете, и никой не им се притичаше на помощ. Най-сетне подир няколко мъчителни минути Влади стигна до брега, подаде спасеното момче и сам излезе от водата. Когато — измокрен до костите — той се изправи на брега, радостта на селяните избухна. Всички почнаха да викат. Мъжете го тупаха по рамото, жените го прегръщаха и целуваха по челото. Старците му думаха „юначина“. Няколко опитни стари жени се заеха с удавничето, почнаха да го разтриват чевръсто, раздвишиха ръцете и нозете му. Детето повърна погълната вода и отвори очи.

Влади, като видя, че момчето е живо, грабна торбичката си, измъкна се от навалицата и се затече към къщи. От крачолите му шуртеше вода...

На другия ден във воденицата, където се беше настанило сиромашкото семейство на рибаря, пристигнаха двама души: мъж и жена — бащата и майката на спасеното дете.

Бащата дълго милва Влади по главата и рече на Владевата майка:

— Цяла нощ мислихме с жената как да ви се отплатиме. Ние имаме на тоя свят само една радост — нашето дете. То е вече в първо отделение. Ако бяхме го загубили, животът ни щеше да стане страшен. Не сме богати хора, за да наградим Владя, както трябва, ала имаме три декара хубаво лозе на Белия бряг. Решихме да дадем единия декар за спасителя на нашия син. Гледайте лозето, грижете се за него, копайте го, пръскайте го, берете му гроздето — то е вече ваше.

Владевата майка заплака от радост.

Същата вечер след училище Влади и майка му заминаха към Белия бряг, който е на юг от Войводене. Майката носеше една празна кошница за грозде.

ГОСТЕНЧЕТА

Те пристигат на орляци от всичките краища на България — от балканските колиби, покрити с плочи, от рибарските стари градчета край Черно море, от селата на житна Тракия, от лозарските хълмисти кътове на Дунавското поле, от тютюневите градини край южната граница, от ябълковото Кюстендилско краище... Българчета. Сиромашинки. Деца на нашия народ, тръгнали със своите учители да видят столичния град. Хванати по две за ръчиците, наредени в нестройни редици, те тропат по камъните с подкованите си обуща, озъртат се и щом чуят свирка на автомобил, се пръскат в безредие като пилета, над които се е спуснала хищна птица. Очите им са широко отворени. Те гледат и гълтат. Пред тях е каменната грамада на „Александър Невски“, златните кубета, чудните врати, украсени с резба... Спущат се между тополите на широкия булевард към Зоологическата градина. Отдалеч приличат на мравки, упътни към кладенчето, от което бликат знания и чудни видения. Цял живот ще помнят онова, което гледат днес. Какво не бих дал, да мога да погледна още веднъж този свят с техните лакоми очи. Да се кача за първи път на трамвай; да вляза за първи път в Зоологическата градина и да видя двата слона, лъзовете, тибетския як, маймуните, змиите, приказните птици, крокодила такива, каквито са — живи, а не на картички; да вляза за първи път в Народния музей между колесниците, останали от три хиляди години, да пипна мраморните статуи, да видя златните съкровища, изкопани от земята, да затупка сърцето ми, тъй както тупкат техните, когато за първи път пред очите им се занижат картините в кинематографа или се обади по радиото глас.

А вечерта да легна и заспя като убит и сънят ми да се слее с действителността.

На стъпалата пред Народния театър се трупат стотина деца. Искат да влязат и видят най-хубавия театър на Балканския полуостров, меките столове, позлатените ложи, подвижната сцена, където могат да им направят истинско небе със звезди или с бели облаци, които бързо се движат.

Попитах един от техните учители:

— Откъде водите тези деца?

— От село Владиня, Ловешко.

— Къде спряхте?

— В училище „Васил Левски“. Много сме добре. Дадоха ни гимнастический салон.

— Легла има ли?

— Легла няма, но има една кола слама, а децата си носят черджета и ги постилат върху сламата. Много е топло и меко. Спят като окъпани.

Тия деца гледат големите стъклени изложби на магазините и навсярно всичко им се вижда приказно и непостижимо. Едно момче свири на окарина, пръстена свирка, купена от селския пазар за един лев. Тоя драгоценен дар то ще занесе на братчето си в село Владиня, където миналото лято градушката е удвоила сиромашията.

В душата ми нахлу далечен спомен. И аз бях някога като тези деца, които вървят уплашени от шума и грамадните сгради на столичния град. Тъкмо преди двадесет години. През пролетта учителите ни поръчаха да събираме пари, че ще ходим в столицата. Откъде да ги съберем тези пари? Няколко пъти продумах на баща си — няма и няма. В навечерието на заминаването плаках здравата, мокрех със сълзи възглавницата, додето заспя. Само заради някакви пари да не видя Дунавското поле, тунелите, които пронизват Стара планина, чудния Искърски пролом, столицата. Сутринта рано мама — Бог да я прости! — ме бутна по рамото:

— Ставай, Ангеле, ха ставай, че ще ходиш!

Скочих сънен.

— Къде?

— Къде, с другарите си в София. Баща ти отиде да оре в Каиндере и ти остави двайсет лева. Заръча да идеш. Ей ги парите, вързала съм ги в едно бохче.

Аз не вярвах на ушите си. Какъв баща съм имал. Почнах да треперя от радост. Облякох се. Мама върза в една синя кърпа два големи хляба, захлупци, пълни със сирене, една баница. Милата мама. Тя е станала посред нощ да ми разточи баница. Целунах ѝ ръка, она я хубава, напукана от тежък труд грижовна ръка. Грабнах вързопа и тръгнах към гарата. По пътя взех да размислям: „Тати думаше, че няма

пари, че трябва да купува млади волове, защото сегашните са много остарели и не могат да теглят кола снопи — три реда, нито да изкарат дълбоката бразда. А пък аз съм тръгнал да му пилея парите!“ Спрях се на моста. Бръкнах в джоба си, извадих кърпата с парите, развързах възела — една сребърна двайсетолевка. Нова, лъщи. И туй имане аз ще разпилея за три дни. Не, това не бива да правя.

Обърнах се и полека тръгнах назад с наведена глава. Когато влязох в къщи, мама ахна.

— Не ми се ходи в София.

Сърцето ми се сви, когато чух свирката на влака, преглътнах сълзите си и мръднах към градината — там да си поплача.

— Много си сбъркал, дето не си отишъл. Как тъй да не ти се ходи в София? — учуди се вечерта тати, като му поливах да си измие ръцете. — Че ти знаеш ли какво нещо е София?

Това беше преди двайсет години. Сега вече зная хубаво какво нещо е София, ала нямам ония очи, с които щях да я видя тогава.

ГРЕХЪТ НА ДЯДА ИВАНА

Една сутрин пред желязната порта на Рая се спря една душа: дядо Иван Брадата, кметът на село Ръжево. Портата беше заключена. Дядо Иван извади от пояса си чугунената лула и почука тихо три пъти. Тежката Божия врата се открехна и отвътре подаде сънена глава свети Петър, ключарят. Един голям ключ висеше на кръста му.

— Кой хлопа?

— Аз съм, дядо Иван, старият кмет на Ръжево. Не ме ли познаваш, свети Петре?

— Не те познавам. Защо си дошел?

— Защото съм праведник. Свършиха се годините ми на долната земя. Догоря свещта на живота ми. Па и на мене ми дотегна селото да управлявам и добрини на хората да правя. Дойдох ви на гости. Приемате ли ме, или не ме приемате, не питам. Дощя ми се да се изтегна под някое райско дърво, да се порадвам на райската хубост и да си почина. Уморих се, свети Петре, да господарувам.

— Хубаво си намислил — рече свети Петър, — ама чакай понапред да видим праведен ли си, че тогава ще те пусна в рая.

— Абе то, колкото за праведното, аз ако не съм праведен, кой друг ще бъде, ами кажи ми ти — има ли в Рая дебели сенки?

— Има.

— Научен съм лято време да си полежавам на тревата под сенчици. Ами мухи има ли?

— Има ги.

— Хапят ли много?

— Райските мухи са кротки като овчици, кацат на ушите на човека, ама не хапят.

— Хеле-а — викна дядо Иван, — на долната земя мир няма от тях. Не можех да си подремна като света.

Свети Петър посегна и откачи кантарчето, което висеше окачено на един гвоздей пред райската порта.

— Какво е туй нещо? — попита дядо Иван.

— Не виждаш ли — кантар.

— Какво теглиш с него?

— Доброто и злото, което вършат хората на земята. Сега ще претегля и тебе, да видим какъв човек си бил. Ти кажи една по една всичките добрини, които си сторил през живота си. Ще ги натрупаме в дясното блюдо, а в лявото аз ще сложа твоя грях — ей го: една малка капчица. Ако натежи доброто — добре дошел в Раја, дядо Иване!

Дядо Иван се почеса по тила и захвана да нарежда:

— Най-напред, свети Петърчо, да сложим чешмата сред селото, дето я правих през деветстотин и седмата лято. Два чучура и девет каменни корита — по-хубава чешма от нея — здраве! Водата ѝ е бистра като елмаз. Гърнето увира само с една вода. Цялото село слиза вечер да напълни менците. Момите и ергените там разменят китките си. Там спират керваните на делиорманските турци, които карат дялано дърво към Тракия и плискат с прохладна вода гърбовете на биволите си. Как ти се струва? Май че само тази добрина стига на дядо Ивана.

— Малко е — рече свети Петър, като понадигна кантара.

— Щом като е малко, да сложим големия каменен мост над Янтра. Ти минавал ли си, Божи ключарю, по него? Не си минавал. Мини някога, ако ти се падне път, да видиш колко е висок. Свят ще ти се завие, щом погледнеш надолу към водата. Мост направих за чудо и помен! Преди години там имаше една нищо и никаква дървена минушка и щом додеше по-голяма вода — дигаше я. Сега мостът е като кале — с топ да го биеш, не можеш го разби. Хилядо жълтици начетоха на майсторите за него. Малко нещо ли са?

Свети Петър пак вдигна блюдата:

— Лекичък е, дядо Иване, и мостът над Янтра. Грехът ти много тежи. Казвай още!

— Тъй ли — замисли се дядо Иван, — тогава да сложим и новата черква! Виждаш ли я? Белее се на сред село и високо над върховете на най-високите орехи грее Божият кръст. Ами вътре да влезеш — главата ще ти се завърти! Ония ми ти куни, писани от най-добрая живописец, ония ми ти златни и сребърни кандила, ония ми ти граниали полилии. Седем години време съм я градил. Какво тичане беше. Имах девет стари тополи на ливадата — харизах ги на черквата. Всичките тухли и керемиди са от моята керемидарница. Сън не ме хващаше тогава. Не ти се хваля, нито ти се оплаквам. Каквото съм правил — за душата ми е било.

Свети Петър трети път издигна малкия кантар, но дясното блюдо отскочи пак високо нагоре, а лявото, гдето беше грехът, натегна надоле до земята.

Дядо Иван побледня като платно, уплашено погледна божия ключар и нищо не разбра.

— Нямаш ли други добрини? — запита свети Петър.

— Нямам — отговори ръжевският кмет. — Кажи, какъв е моят грях?

— Тежък.

— Че може ли една нищо и никаква капчица да бъде по-тежка от моста, чешмата и черквата? Ти се шегуваш, свети Петре, намислил си да ме плашиш.

Свети Петър се усмихна горчиво:

— Не се шегувам, дядо Иване, не те плаша, ами грехът ти много тежи.

— Кажи да го чуя. Свети. Петър почна:

Помниш ли, когато майсторите свършиха каменния мост през есента? Тъкмо бяхте овършали житото. Ти повика трима попове да осветят новия мост. От девет села слязоха хора да го видят и да се радват на веселбата. Що вино се проляя него ден! Какви гайди свиреха на хорището! Тогава, ако ти е на ума, пред моста, седнал в праха, протягаше черна напукана ръка един гладен слепец. И устните му шъпнеха нещо, а думите не се чуваха. Ти се зададе откъм село, пийнал, с бъклици. Когато мина покрай слепеца и видя протегнатата му ръка, не бръкна в пояса да потърсиш кесията си, ами се наведе, взе от земята едно камъче, пусна го в ръката и рече:

— На, от него аз цял мост направих!

Слепецът попипа камъчето, прегълътна обидата и нищичко не каза, но в сляпото му око полека преля една бистра сълза и заблестя. Тая сълза сложих на лявото блюдо. Видиш ли я — тя тежи толкова МНОГО.

Дядо Иван наведе глава и пое надолу към пъкъла.

БРАТЯ

Скараха се двамата дядови Еленови синове — Горан и Петко — за бащиното си имане. Всеки започна да тегли чергата към себе си. Надумаха си тежки думи, хвърлиха се като вълци един върху друг. Лавнаха селските кучета, ахнаха съседите, втурнаха се и едва ги разтърваха. Настръхнали стояха двамата братя един срещу друг и в очите им пращаха светкавици. Когато дядо Елен замина за другия свят, оставил на момчетата си един чер като гарван кон, една гъвкава сабя като змия усойница, един лък с двайсет стрели-златоперки и два сиви сокола, две юнашки птици. За туй имане се сбиха Горан и Петко.

— Срамота е! — размаха ръце помежду им белобрадият поп Пано. — Какво сте дигнали селото на главите си? Още не е изсъхнало цветето върху бащиния ви гроб, а вие почнахте да се трепете за имота му. Вашият баща беше закрилник народен. Той залягаше за правдата и ръката му беше тежка. Колко сиромашки сълзи е изсушил! Името, което ви оставил, струва повече от всички богатства на света. Да се махвате оттука! Идете да се разтушите някъде, дорде настане мир в сърцата ви и разберете, че сте братя!

Наведоха глави дядовите Еленови синове. По-големият, Горан, яхна черния кон и удари през дълбоките летни ниви, където пращаха златни ръкои и ехтяха гласове на жътварки с бели ръченици. Прегази полето, навлезе в сенчестата дъбова гора. Спря до мъхнатото кладенче. Слезе от коня и го пусна да пасе. Наведе се над кладенчето, дълго пи студена вода, сетне опря гръб върху напукания дънер на един стар дъб и се загледа към земята. Бяла пътека се виеше под тихите дървета. По пътеката пълзеше една мравка и търкаляше просено зърнце, голямо колкото око на славейче. Но ето че зърнцето падна в една трапчинка и мравката напразно се трепеше да го измъкне навън. По едно време тя остави зърнцето и тръгна бърже към съседния мравуняк. Мина се малко, ни много, трудолюбивата гадинка отново се появи запълзя към трапчинката. Подире й бързаше друга мравка — нейната сестрица. Двете слязоха доле, подхванаха зърнцето и го изтикаха задружно към

мравуняка. Горан дълго гледа двете мъдри мравучки, а душата му се проясни и очите му се избистриха.

Да видим сега какво стори малкият брат Петко. Като видя, че брат му замина с коня, той грабна соколите и се спусна към ливадето. Ливадето шумеше. Пеперуди като метличини трепкаха над високата трева. Небето беше синьо и дълбоко. Високо над ливадите летеше един бял орел. Той описваше големи обръчи и дебнеше за някое отльчено от стадото крехко агънце — да го грабне и отнесе за гладните си орлета. Щом съзря орела, Петко пусна първия сокол. Юнашката птица се втурна като стрела нагоре и настигна орела. Почна се страхотен бой между двата хищника. Перушина взе да капе над зелените ливади. Изведенъж соколът писна за помощ. Като видя дядовият Еленов син, че неговият крилат другар ще загине, пусна и другия сокол. Удариха двамата братя могъщия цар на въздуха. Заплющяха с криле. Орелът нададе отчаян писък, опита се да побегне, но соколите го догониха и свалиха доле. Като камък падна бедният орел в зеленото ливаде. Преди да издъхне, той надигна глава и погледна с тъга към планината, където сега го чакаха гладните орлета. Очите му сякаш хортуваха:

— Ex, защо си нямах и аз един брат с остър клон и яки криле!
Той щеше да ми помогне в неравния бой...

Една синя пеперуда затрептя над разпереното орлово крило, кацна върху едно перо и го накити.

Петко бърже погали соколите. Закрачи към къщи да срещне батя си. Беше му ясно като бял ден: на тоя свят, ако нямаш брат, трябва да си го найдеш!

Като влезе в бащиния си двор, завари Горан на прага — чака го!

— Прощавай, бате, за днешните думи, вземи цялото татюво имане, само не ми се сърди!

И той целуна ръката му за прошка. Горан го помилва по главата.

— Никога вече няма да се караме — рече той, — ще живеем заедно, ще си помагаме един на друг, а каквото спечелим — ще си го делим по братски.

И дядовите Еленови синове сърдечно се прегърнаха.

ВЪЛЧА ПЪТЕКА

— Не се бой, човече, пристъпи насам! — провикна се към мене дядо Жота, старият овчар от Радуй.

— Махни оня звяр! — отвърнах аз и стиснах тоягата си, моята помощница и бранителка.

— Няма нищо да ти стори. Чир-р! — замахна старецът с гегата и завърна овцете към лешниковата горица, където първите зелени стръкчета бяха вече наболи покрай храстите като младоци. — Пръждосайте се в гората, вълци ви яли, какво се щуркате по голата поляна!

Овцете нахълтаха в горицата и заклатиха вършините, а овчарят тръгна към мене и протегна ръка да се здрависа. Звярът, който се беше изтегнал господарски на сухата затоплена трева и дремеше със затворени очи, отвори само едното си око, погледна ме нехайно, примигна успокоен и пак го затвори. Стиснах дядовата Жотова десница.

— Добре си ми дошъл, сине. Ти май че се поуплаши от негова милост.

— Боя се от куче, което не лае, защото се хвърля изневиделица.

— Моят страшник излиза открито срещу душманина. Той не се бои от никого на света и не напада никого откъм гърба. Не е куче, ами е лъв. А сърцето му е меко. Най-много обича агънцата и децата. Трепери над тях. Седни на ямурлука.

— Как си, дядо Жота? Вземи една цигара! — предложих му кутията си.

— Не пия тютюн. Люти ми на очите. Казаха ми, че си дошъл за бублечки, разни там мушкички и билки. Оти ги събираш? От две недели гледам да те срещна и да те питам къде потъна в земята. По-напред, когато ми беше жив конят, прескачах в града и там се виждахме с тебека. Много бе, там у вас, много бублечки сте наболи с топужчета в стъклениките шкафове. Ще ми се да дойда и да погледам зъмите в стъклениците и зверовете горски, ама не мога вече. Краката

ми, сине, се извървяха. Не щат да носят дядо ти Жота, искат автонобил. А пък аз още не съм решил от коя държава да си изпиша.

— Ти нали имаш един кон?

— Отиде, умря от страх.

— Как тъй от страх?

— Тя е стара история. Нали гледаш на какво място съм се загнездил — тук е вълчевото връвище, а пък аз съм тронясал поята си тъкмо край него, като кръчмар съм заседнал край пътя на керваните. Голяма грижа ми е тази вълча пътека... Нали го помниш моя кон, като мряна риба беше. С него можеш птичка да хванеш. От ранна пролет, додето падне сняг през есента, хвърчеше по горните поляни и пасеше белите теменуги. Ония, дето ги има само на Любаш. Цели ливади от бели теменуги. Млад беше конят, буен. Окото му все надолу към равнището, където теглят ярема дръгливите селски кобилки. Затуй, когато тръгнех от поята към Радуй — порастваха му криле. Една зима търдява се появи единак вълк. Няма да ти разправям какви пакости направи на хората. Изпояде овцете, изтърбуши и два вола. Беше грозна сила: другите вълци, когато удушат някоя овца — не могат да я носят, ами я влекат по снега. Единакът я мяташе на гърба си и — дим да го няма. Беше надвечер. Студ. Аз отивах в Радуй. Единакът ме приchalkал до мостчето на Росинка. Аз се бях замислил за нещо и не го видях. Изведнъж, като наблизих моста, конят се възправи на задните си крака и насмалко щеше да ме строполи на земята. Погледнах аз напреде си и що да видя: две очи, брате, като въглени. Отвъд моста клекнал грамадният звяр, стои като замръзнал и не гледа коня, а направо мен в очите, защото знае кой му е по-голям враг. Кръвта замръзна в жилите ми. Мозъкът ми почна да работи бързо. Ако се обърна назад, той ще ме настигне с три скока, ако прасна надолу по речицата — няма да изляза жив от върбалака. Реших да връхлетя направо върху вълка, че каквото ще да става. Моят кон беше послушно животно. Стиснах здраво юздата му и го пришпорих. Той се издигна отново на задните си крака, аз извиках едно „хой!“ и моят силен кон се сгромоляса върху звяра. Чух как пропука конският кръст. Всичко трая само един миг и аз не схванах как вълкът се намери надясно от дънера на кухата върба. Конят хвърчеше. Не зная как съм се задържал на седлото. През селото профучах като луд. И чак когато стигнах в къщи и спрях пред обора, конят тръсна глава, обърна се да види иде ли подире му звярът и като

разбра, че го няма, клюмна. Беше изпотен, задъхан, целият трепереше и космите му трепереха. За мене не питай. После добичето се разболя, види се, от умората и от страха, а кой знае, може и пукането в кръста да го е поразило. Тъй или инак, гътна се железният ми кон, престана да яде и за три дни отиде. Зарових го в пясъка край Росинка. Не ми даде сърце да му одера кожата. Додето го погребвах, кучето стоеше клекнало на брега и ме гледаше като човек. С коня бяха големи приятели. Много се имаха. Чувай, Страшник, иди да завърнеш овцете, защото се навряха в трънака!

Кучето се надигна. То беше едро като магаре. Овчарска порода с бакърен косъм и дълга опашка, която се повлече по тревата. На шията му имаше железен гердан с остри шипове. Очите му блеснаха големи и умни. Затече се към горичката и скоро прибра овчето стадо.

— Че какво исках да ти разправя още? Аха, сетих се. Еднакът не можа да одрънка дядо ти Жота, но подир две недели се намъкна през една дупка в кошарата и изтърбуши седем овчици. Най-голямата помъкна към гората. Беше призори. Аз го усетих, грабнах секирата, изскочих навън и почнах да рева, а ти знаеш какъв ми е гласът — гората трепери от него. Дигнах селото, но вълкът беше вече прехвърлил Росинка и бягаше нагоре. На заранта всичко беше черно пред очите ми. Отнякъде се зададе кучето. Като го зърнах — кипнах.

— Мръснико — викнах му, — къде скиташи цяла нощ? Докато се влачиш подир кучките, вълкът ми издушил овцете. Той погуби най-добрия ти приятел — коня, а ти мърсуваш! Я виж тука!

И аз му показах вълчи следи в снега. Кучето ме погледна оскърбено и виновно, сетне се наведе, помириса следите и кръвта на овцата, отвори уста, изляя едно „ав!“ и се втурна по вълчите стъпки. През плетищата, през рекичката, по брега, емна нагоре планината. Изгуби се. Нема го три дни и две нощи. „Пропадна и кучето ми!“ — помислих си аз и голяма мъка сви сърцето ми, но да видиш какво стана. Разправяха ми колибарите от Любаш. Нали я знаеш оная стръмна планина, където във време оно най-хубавата селска девойка казала на момците: „Ще пристана на оня от вас, който е най-сilen и ме изнесе на самия планински връх, без да спре и поеме дъх!“ Грабнал я най- силният и я понесъл по урвите на Любаш, ха бре, де бре — изнесъл я, но когато стигнал горе, където растат белите теменуги, паднал катаясал и проговорил с отпаднал глас на момичето: „Дай ми

водица, защото умирам.“ Озърнала се девойката, но де вода на планинския връх? А момъкът почнал да бере душа. Безпомощно закършила ръце девойката и проронила три сълзи. От тях бликали три кладенчета. Че ти казвам аз на тебе, на онова място, където са сега кладенчетата, моят юнак настигнал вълка. Преследвал го три дни и две нощи. Най-напред го намерил в долчинката под каракачанските колиби. Тъкмо се заловил единакът да яде овцата, и нашият го дигнал. Вълкът повторно метнал овцата на гърба си и поел към Кортенската гора. Каракачаните го съзрели, дигнали връва и пуснали песовете подире му. Видели, моето куче тича пред другите. Когато стигнал в гората, вълкът хълтнал в нея и моят Страшник — подире му. Другите кучета не посмели да навлязат навътре. Какво е станало в гората, знаят само букаците, но на третия ден горският, като се изкачил на Любаш да пие вода от горните кладенчета, заварил моето куче — лежи окървавено, а малко по-нагоре се въргаля в снега единакът, страшилището, с прехапан гръклян и до него моята овчица — изтърбушена, но недоядена. Значи, там е станала последната битка между вълка и кучето. По дирите горският Христо разbral, че вълкът е пристигнал по-ранко и започнал да ръфа овцата. Кучето дошло покъсничко и вълкът не го усетил, защото вятърът духал от вълка към кучето. Кучето го издебнало и се хвърлило отгоре му и двете грамадни животни ей тъй, изправени на задните си крака, са се пипнали като пехливани с предните си крака и зачаткали със зъби. Трябва да знаеш, че когато се сдавят вълк и куче, от зъбите им изскачат искри. Там моят юнак — охранен и силен — е преборил единака и му прехапал гръкляна. Когато се появил горският, кучето, нали не го познава, се надигнало едвам-едвам и се спуснало надолу към Радуй. Доде си на третия ден вечерта, капнало от умора, окървавено. Нищо не рачи да хапне. Легна на сламата при овцете и не мръдна една нощ и един ден. Сетне излома цяла копания суроватка и доде на себе си. Не ми каза нищо, но по очите го познах, че си е свършило добре работата...

Овчарят мълкна и дълго гледа към лешниковата горица, където едно птиче си дереше гърлото.

— Да беше човек — продължи той замислено, — щеше да иска за тази заслуга някоя награда, но той е един скромен пес. Нищо не сака. Иска само половината пита от торбата ми и половина резен

сирене от захлупците. Страшник, ела тук да ядем! Гледай го сега какво ще прави.

И като бръкна в торбата си, дядо Жота изкара една пита, стъргана с огрибка, и я разчупи надвие, сетне отвори захлупците с ножа си и разряза сиренето на две равни половини. Положи сиренето върху хлебните половини.

— Избирай! — рече той. — Да не кажеш сетне, че съм ти дал по-малко.

Страшникът вече стоеше пред трапезата и въртеше радостно опашката си. Той разгледа дяловете, избра си единия, дигна дясната си лапа и го затисна. Сиренето глътна наведнъж, питата изяде бавно с голяма наслада. Облиза се и без да погледне към храната на дядо Жота, се върна пак на мястото си, легна и отправи очи към лешниковата горица, където отново изчезнаха овцете.

НАЙ-ХУБАВАТА ЗЕМЯ

ЗНАМЕТО НА СРЕДНОГОРСКОТО ВЪСТАНИЕ

Там, където стои паметникът на младия момък, направен от желязо, с очи на орел и гола сабя в десницата, някога имаше една градина. Тиха градина, потънала в зелена шума и дъх на цветя. Над градинския плет хвърляше прошарена сянка стара круша с разперени черни клони. Сред градината — едно до друго две черешови дървена като млади невести се повдигаха и сякаш гледаха навън. Те виждаха насреща огъня в Неновата ковачница. Ковачът Нено денем клепаше сърпове и мотики, а нощем точеше саби, правеше обръчи за черешови топове и лееше куршуми. Неговият чук кънтеше като камбана.

Нено имаше малък брат хайдутин. Той водеше една хвърковата дружина в Балкана, нападаше турците, закриляше поробения народ и разгаряше пламък в младите сърца. Поробителите го дебнеха по стъпките като вълци. Когато един ден войниците на Омар бей донесоха главата на младия войвода набучена на върлина, цялото градче изтръпна от ужас. Децата запищяха, мъжете настърхнаха, улиците опустяха. От Неновата ковачница излезе една прегърбена жена. Тя дигна светлите си очи към набучената глава, затрепера, побеля като платно и протегна ръце. Поробителят наведе върлината с главата към нея. От шията на отсечената глава се отрони една капка кръв и падна в праха. С викове и диви песни отмина ордата, която беше погубила войводата. Прегърбената жена дълго стоя на улицата с широко отворени безумни очи. Когато гласовете на войниците загълхнаха, тя се наведе и нагреба с шепа праха, който беше попил кръвта, паднала от главата на нейния син. Влезе в градината, зарови тая шепа пръст под вейките на току-що разцъфтялата праскова. Почна да плаче. Нено ковачът направи паметник от камък и го поби под прасковата, а над празния гроб, редом с прасковата, посади едно тънко дръвче яворово да расте за спомен. Дръвцето пое сока на капката юнашка кръв, пусна дълбоко в земята корен и почна бърже да се дига нагоре. Стъблото му се издигна стройно като свещ.

Веднъж ковачът влезе в градината със секира. Разтрепераната круша попита секирата:

— Кого ще сечеш, сестро?

— Черешите — отвърна секирата.

— Защо?

— Защото моят стопанин Нено е решил да направи два черешови топа и да ги опълчи срещу народните душмани.

Като издума тези думи, секирата заигра по дънерите на черешите. Рукната жилавите дървета на земята и преди да издъхнат, проговориха:

— Нашата смърт е сладка, защото паднахме за свободата на българския народ. Ние ще бъдем най-тежкото оръжие. Земята ще затрепери, когато почнем да гърмим.

Минаха три дена. Една сутрин секирата забълска дънера на крушата.

— А мене защо сечеш? — попита крушата.

— И ти трябваш — отвърна секирата. — От тебе моят стопанин ще направи колесница за топовете.

Крушата разтърси радостно черните си клони и политна надоле.

Градината опустя. Останаха само недъгавата праскова и яворовото дръвче.

— Всички заминаха — въздъхна дръвчето, — а мене оставиха, никому не съм нужно!

— Потрай, чедо, и за тебе ще дойде ред — рече прасковата.

Ала дръвчето клюмна като попарено, душата му се напълни с мъка, цяла нощ стоя, без да мръдне, и когато на другия ден огря слънцето, листата му бяха мокри, сякаш беше плакало.

— Ох, на кака яворчето, то е съкрушен от мъка! Бъди юнак! — почна да го милва с клоните си прасковата.

Дръвчето мълчеше, слънцето се дигна нагоре и мокрите листа изсъхнаха. Към пладне екна черковната камбана. Забуча клисурата. От всички страни на градчето рука народ към Неновата ковачница. Появиха се мъже с иглянки пушки, с тънки саби, с черни калпаци и златни лъвчета на калпаците.

— Какво е туй? — надникна яворовото дръвче и попита Неновия кон, който цвилеше високо на улицата.

— Въстание — отговори конят. — Българският народ се вдигна срещу своите петвековни душмани. Той е готов да умре за своята свобода.

— Братя! — извика един висок снажен мъж с два реда патрони на гърдите. — Дайте знамето! Къде е знамето!

От съседната къща изскочи едно момиче с китка на челото. То разгърна пред въстаниците широко зелен плат. Върху плата светнаха две думи, изvezани със сребро: „Свобода или смърт!“

— Ето знамето — развя плата момичето.

— Нено, донеси върлината! — викна повторно високият мъж.

Ковачът Нено грабна секирата си, влезе в градината, огледа я и закрачи направо към яворовото дръвце. С един замах го отсече. Окърши клончетата му, отнесе го в ковачницата и върху младото стъбло, което беше поело в жилите си капката кръв на загиналия войвода, ковачът прикова знамето на Средногорското въстание.

Снажният мъж го пое от ръката на ковача и го дигна високо над главите на въстаниците. Всички отправиха очи към него с надежда и с вяра...

Там, где стои паметникът на войводата, Неновия брат, някога имаше градина, а в градината — яворово дръвце...

САМАРСКОТО ЗНАМЕ

Музейният пазител се обърна назад и погледът му обходи широкия салон — наредените опълченци, направени от воськ, черешовия топ, насочен към прозореца, ятаганите, окачени по стената, железните ризници, колесниците, старите знамена, боздуганите и като разбра, че всяко нещо си е на мястото, притвори бавно вратата и завъртя два пъти ключа. Беше късно, шумовете на големия град затихнаха, пълната месечина се показва между разкъсаните облаци и почна да наднича през прозорците. Един лунен лъч се плъзва по рамото на някаква голяма каменна статуя без глава, изправена в музейния двор, позлати гривавия камък и прониза стъклото на прозореца. Влезе в салона, устреми се право към старото знаме, самотно разперено сред една малка горица от овехтели и забравени свити знамена и озари платното. Очертите на черният кръст на знамето, окръжен със златошила украса, светна позлатеният връх на дървената дръжка. Восьчните опълченци насреща погледнаха знамето, напрегнаха своята стара памет, спомниха си нещо далечно, спогледаха се, поклатиха глава, въздъхнаха и задрямаха.

Знамето попита огненото небесно око:

— Ти, като гледаш по цялата земя, виждаш ли оня балкански връх с големия бял паметник от гранит, който разговаря с облаците?

— Виждам го — отговори луната. — Там пристигнаха тази вечер цяла дружина млади хора с шлемове от желязо и накладоха огромен лагерен огън. Планинският връх пламти.

Тъй пламтяха сърцата на поборниците за народна свобода. Техните кости почиват под камъните на паметника. Те легнаха редом с братята, които дойдоха от север, за да освободят поробения народ. Погледни навсякъде и ми кажи: има ли още живи старци от ония, които се биха за свободата, когато аз се разявах над главите им?

Ала месечината в тоя миг потъна зад един облак и в музейния салон настана мрак. Един от восьчните старци се отпусна и почна да хърка.

— Всички заспаха. Само аз не мога да мигна. По цели нощи се измъчвам в тая стъклена кутийка и няма кому да изкажа страданията си — обади се с тихо скърцане звънливото гласче на едно овехтяло орлово перо, сложено пред разтворения пергамент, ситно изписан с чернило.

— Кой си ти, дето скърцаш в нощната тъмнина? — попита знамето.

— Аз съм едно обикновено орлово перо и гасна от мъка, защото никой не знае какво съм сторило за пробуждането на българския народ. Мъка разяжда сърцето ми.

— Че какво пък си сторило?

— Аз ли? Ще ти кажа. Двеста и седемдесет години стоях върху крилото на един могъщ орел, който летеше над целия Балкан и гнездото му се намираше под канарите, дето се издига големият гранитен паметник. Орелът беше силна птица. С голям размах движеше крилете си. Обикаляше Дунавската равнина. Неговата сянка пълзеше по високите поляни на стария Балкан. Вода пиеше от най-дълбоките планински езера. Зверовете горски трепереха, щом го зърнеха и бързаха да се потулят в шумаците. Аз бях перо, което се носеше на шеметна височина, но се отроних и паднах в Атонската гора. Един монах с горящи очи и високо чело ме намери между кипарисите, отнесе ме в мрачната си килия, издяла от мене писалка, потопи ме в една чернилница и почна да пише с мене. Много дни и нощи монахът не дигна главата си от бялата хартия. Написа една книга, която носи заглавие „История славяноболгарская“. Тая книга е светиня за новите поколения, а мен никой не ме знае. Разбра ли моята трагедия? Затуй не ме лови сън. А ти кое си?

— Аз ли, аз съм знамето, което донесе свободата на поробения народ. Някога аз имах три цвята и треперех, щом полъхнеше вятърът. Пламтяха изписаните върху мене златни слова, чудно грееше главичката на дръвцето ми. Изтъка ме една девойка с руси коси и сини очи, извезаха ме пръстите на едно даровито славянско чедо и докато ме бодеше с игла, то ми изпя най-хубавите песни на своя роден край. А дръвцето ми растеше в една градинка на стария руски град Самара. Когато беше живо, птичките кацаха по клончетата му, листата му шумоляха и то все навън гледаше. А през ония дни по улицата се точеше голям народ. Маршируваха полкове, търкаляха се колелата на

оръдия, излети от майсторите на оръжие в Тула, искри изскачаха изпод копитата на златогриви коне.

— Къде отиват тия въоръжени мъже? — попита дръвцето птичките, които летяха навсякъде ивиждаха всичко.

— Те отиват да се бият за свободата на един братски народ, поробен от векове. Вериги ще трошат.

— Ах, защо не вземат и мен! — въздишаше дръвцето и листата му капеха от копнеж.

И ето че секирата изпълни желанието му. Един ден тя го отсече, окастри клоните му и направи дръжка за знаме...

— Тъй ли беше? — попита знамето дръвцето си. Дръвцето изпраща, но не можа нищо да каже, защото сухите дървета нямат памет.

— Двамина мъже — продължи знамето — ме отнесоха в белокаменна Москва. Там пренощувахме с дръвцето в една стара църква. Хиляда уста ни целунаха. На 6 май 1877 година аз видях за първи път български войници, които бяха тръгнали редом с братята руси да се бият за свободата. Бяхме в Плоещ. Седем хиляди опълченци стояха в строили редици, замръзнали пред палатките си. Там главнокомандващият, командирите на дружините и трима опълченци забиха с чукче гвоздеите и ме прикрепиха към дръвцето, с което вече никога не се разделихме. Когато знаменосецът ме издигна и аз се развърнувах във въздуха, един глас извика:

— Гледайте, гледайте! Нещастна България излиза от гроба?

Сълзи потекоха по страните на суровите мъже. Те снеха калпаците си, набучиха ги върху щиковете, дигнаха ги нагоре и ревнаха: „Ура!“ Едри майски дъждовни капки разхладиха главите им.

Знамето мъркна. В салона настана тишина, само восьчният старец хъркаше.

— Кажи какво стана по-нататък! — помоли се орловото перо.

— По-нататък аз почернях и погрознях от пламъците на боевете. Вражи курсуми превърнаха платното ми на решето, разкъсаха ми златните букви, един ятаган разсече дръвцето ми.

— Не съм аз — обади се от стената окаченият назъбен ръждив ятаган и гузно се укроти в мрака. Той беше извършил големи и черни престъпления през своя век. Той можеше да разкаже за клането на

невинни мъже, жени и деца в Батак, но висеше над черешовия топ — мрачен, ръждив и мълчалив. Боеше се от съда на правдата.

— Макар че съм избеляло — продължи знамето, — в паметта ми пари като въглен споменът за оня страшен ден, когато пламна битката за Стара Загора. Само четири дружини български доброволци се опълчиха срещу огромната войска на Сюлеймана, която се зададе от юг като буря и затъмни небосвода. Страшен грохот на оръдия и рев на настървени хора оглуши равнината. Опълченците бяха решили да победят или да умрат достойно за своя народ и ме издигнаха високо. Сюлеймановите табори пристигаха на вълни, като облаци от гарвани връхлитаха и опълченските дружини бързо оредяваха. Един след друг падаха поборниците. Тогава аз чух гласа на едно момче, на име Стоян Станишев, дошло от Парижкия университет да се бие за свободата на своя роден край.

— Да умрем, братя! Тук да паднем за отечеството! Нашата кръв ще спаси България!

Но един куршум прониза челото му, повали го на земята й прекъсна пламенните му думи.

Три пъти враговете ме отнемаха от ръцете на българите. Първия път ме отърва незабравимият полковник Калитин, но докато ме издигне, враговете го намушкаха с щикове, пронизаха го с куршуми и слабата му десница ме изтърва. Повторно ме освободи от плен силният и снажен опълченец Начо Иванов, но и той рухна, улучен от оловен отомански куршум. Падна отгоре ми, затисна ме. Българите ме изтеглиха изпод трупа на своя другар, но още веднъж ме изтърваха и когато най-сетне ме освободиха и понесоха назад, от опълченските дружини бяха останали само шепа грохнали бойци. Те отстъпиха в Балкана, спряха се запъхтени на един връх и с тъга гледаха пламъците на отново поробения и запален град...

А на Шипка моите опълченци бяха останали само две хиляди и четиристотин души. Сюлейман паша пъплеше към върха с петдесет батальона. През оня горещ ден, когато нашите оръдия спряха своя тътнеж, защото нямаха снаряди, и пушките бяха останали без патрони, опълченците събаряха камъните върху главите на настъпващите врагове и хвърляха върху им телата на мъртвите си другари. Тогава аз се веех на същото място, където сега се издига паметникът, и треперех:

генерал Столетов беше заповядал да ме изгорят, ако врагът заобиколи отвсякъде нашата дружина.

Знамето мълкна. Лунният лъч повторно прониза стъклото. Ръждивият ятаган се озъби.

— Свърши ли? — попита орловото перо.

— Свърших — отвърна Самарското знаме.

— Твоята история е необикновена. Тя трябва да бъде разказана на поколенията. Щом се покаже месечината, аз ще потопя острietо си в чернилницата на музейния пазител и ще запиша историята върху последната свободна страница на голямата разтворена книга с листове от пергамент. Ще я запиша точно така, както ми я разказа. Когато пазителят я прочете, ще разбере какво перо съм аз и ще ме сочи с гордост на посетителите. Лека нощ, старо знаме!

Знамето кимна леко с главицата на дръвцето си и заспа дълбоко.

ПОД ВЕКОВНИТЕ БУКИ

— Този е, моето момче, Зли дол — рече дядо. — Гледай го каква е провалия. Голямата битка стана в равнината. Народните врагове изкараха срещу нас оръдия. Картечниците им чаткаха като градушка, а пък ние се биехме, кажи-речи, с голи ръце.

— А бе, дядо — попитах аз, — вие пушки нямахте ли?

— Имахме, но малко бяха. От селата се сринаха въстаници без оръжи. Награбили, кой каквото намерил: мотики, брадви, коси, тояги. Имахме само една картечница. С нея шареше Спиро, залегнал в една трапчинка. Когато враговете ни обкръжиха и ни притиснаха здравата, доде заповед да се изтеглим през Зли дол. Инак щяха да ни избият до крак.

— Ами оная висока канара, която се е надвесила над завоя, тя пък каква е?

— Тя носи името Еленов камък. Старите хора разказват, че във време оно глутница вълци подгонили горе в планината един елен. Еленът се спуснал по снега право към канарата, а вълците — подире му. Върху най-горния камък уплашеният елен се спрял само за миг, надникнал надоле, сетне се обърнал назад, погледнал глутницата и се хвърлил, но не паднал в провалията, ами я прескочил, прехвърлил като птичка крилата. Тупнал на отвъдния бряг и отървал кожата.

— А вълците?

— Вълците се нахвърлили слепешката един след друг подире му в дълбокия каменен дол и си изпотрошили кокалите. Не зная дали еленът се е спасил, но Матейчо отиде. Нашите вълци му изядоха главата. Ей там, под ония вековни буки, е гробът му. Виждаш ли големия гранитен камък в папратите?

— Виждам го.

— Той сега е надгробен паметник, а преди двадесет и пет години се намираше тъкмо на завоя, под Еленовата канара. Зад него оставихме Матейча с картечницата... Ела само да идем до гроба.

Отбихме се от пътя. Слязохме в дълбокия дол, пресякохме планинския поток, изкачихме се пълзешком на отсрещния бряг.

Тръгнахме между дърветата. Зелените папрати бяха високи до пояс. По една бяла отъпкана пътечка стигнахме ръбестия камък. Върху него имаше издълбана петолъчна звезда. Под звездата надпис:

МАТЕЙ ГЕРДАНОВ
12 годишен,
убит за народната свобода
на 22. IX. 1923 година

До камъка — венец от незабравки, здравец и бръшлян. Наоколо беше много тихо. Нито един лист не трепваше над главите ни. Гората немееше.

Дядо сне шапката си и заговори плахо, сякаш се боеше да не събуди заспалото момче под камъка:

— Тук почива Матейчо, нашият спасител, синът на ковача Гердан от Славяново. Момче на място беше. Сърцато. Когато пристигна заповед да се изтеглим, командирът на дружината извика:

— Ако ония зверове ни настигнат в Зли дол, нашата е свършена. Тук трябва да остане Спиро с картечицата и да ги задържи, докато дружината стигне до голямата гора. Намерете Спира картечаря. Къде е Спиро?

— Убиха го, другарю командир! — обади се един въстаник.

Командирът прехапа устни:

— Няма ли между вас друг, който може да стреля с картечица?

Всички мълчаха.

— А бе няма ли между вас картечар? — попита командирът.

— Има! — чу се едно звънливо гласче и пред командира излезе Матейчо. Всички обърнаха очи към него. Още го виждам — ей такова едно момче, също като тебе. Косицата му — сламена, ризката — конопена, а гащичките му — до коленете. Не бяхме забелязали кога се е намъкнало в дружината. Щом го зърна още през първия ден на въстанието, командирът му заповядва веднага да си върви в къщи, но сетне го задържа, когато узна, че е син на Гердана, хубавия народен човек, който гниеше в тъмницата.

— Кой те научи да стреляш с картечица? — попита командирът.

— Моят баща. В нашата ковачница лани донесоха една развалена картечица. Ние с татя я поправихме тайно и ходихме три пъти да я изпитваме в гората. Тогава хванаха баща ми и го затвориха. Аз мога да стрелям като чично Спиро. И бомби мога да хвърлям.

— Щом като можеш, залягай зад оня камък, дето е на завоя! Ще държиш враговете тука, докато отрядът отмине далеко. А сетне — бягай в гората!

Наместихме му картечницата зад камъка, дадохме му цяло сандъче с патрони, три бомби одринки и го оставихме. Втурнахме се по завоите на Зли дол. По едно време чухме как затрака Матейчовата картечница и си рекохме:

— Сега враговете са пред Еленов камък. Матейчо им праща много здраве с картечницата.

И какво стана по-нататък? По-късно един тукашен козар, който бил скрит в шубраците през време на битката, ми разказа:

— Залегна онова момче зад камъка и щом се зададоха първите вражи редици, почна да пердаши. Затрака с картечницата. Покоси първите, удари и вторите. Другите се стъписаха. Едно офицерче измъкна сабята си, размаха я и връхлетя към камъка, но картечницата събори и него. Не зная колко бяха на брой, но равнината гъмжеше от войници и стражари. А то нищо и никакъв човек ги закова на място до един. Цял час ги мъчи. Въстаническата дружина се беше вече измъкнала от Зли дол. По едно време към камъка забучаха три моторни коли. Матейчо ги посрещна с одринките. Първата кола след избухването на бомбата се обърна в дълбокия дол, а другите дадоха заден ход. Но ето че патроните на картечницата се свършиха и тя мълкна. Ония отсреща почнаха пак да напират. Видях как малкият картечар бълсна празното сандъче, обърна се назад и се срина в дола. Запълзя като гущер между камъните, излезе на отсрещния бряг и се втурна през папратите. Народните врагове запукаха подире му. Един куршум го настигна. Повалиха го между дърветата...

Тъй свърши живота си Матейчо Герданов. Той остана тук, за да спаси живота на цялата въстаническа дружина. На другия ден ние превалихме границата.

Дядо протегна коравата си ръка и дълго милва надгробния камък.

— А този венец от кого е? — попитах аз.

— Този венец са го донесли твоите другарчета, дето летуват на лагер в планината. Нали лагерът им носи име „Матей Герданов“. Видиш ли каква пътешка са направили хората до Матейчовия гроб? Тая народна пътешка няма да обрасне с бурени, додето живее свободен българският народ. Помни ми думите, сине!

НАЙ-ХУБАВАТА ЗЕМЯ

Навън ду хашие студен вятър. Калинка и Крум хвърлиха още две дървета в пламтящото гърло на печката и се наместиха до прозореца. Погледнаха снежния път, кривия дървен мост, но минувачите ги нямаше, дърветата в градината бяха побягнали някъде, а високият комин на Книжната фабрика се беше разтопил в зимния вечерен мрак. Бели снежинки лепнеха по стъклата и шумоляха като крилца на птичета. Калинка грабна чорапа и куките заиграха сръчно между пръстите ѝ. Крум направи от пластилин още едно колело и рече:

— Станаха четири. Моят автомобил е готов. Не зная само да му сложа ли комин... Какво ще кажеш, Калинке? Да му сложа ли един висок комин?

— Я ме остави на мира, че бързам. Последните бримки заплитам. Комин щял да слага. Къде си видял автомобил с комин?

Някой похлопа на пътната врата.

— Кой хлопа? — попита Крум с продрания си глас. (Никак не се пази туй момче, все простира и гласът му е като на стар дядо!) — Ако си мечка, иди в гората, ако си зайче, покажи си ухoto на прозореца, ако си птиче, влез през ключовата дупка.

— Ax, Круме — ядосана го погледна Калинка, — не разбра ли, че мама хлопа? Аз я познах по стъпките. Само тя може да ходи тъй леко и бързо. По-скоро отключи!

И като мушна недовършения чорап в чекмеджето на масата, Калинка скочи да посрещне майка си.

Майката влезе, цялата напрашена от новогодишния сняг.

Клепачите ѝ приличаха на големи бели пеперуди.

— Добър вечер, мамини пilenца! Колко е топло у нас! Краката ми са вкочанясили. Цял ден съм стояла на циментовия под. Днес получих месечната си заплата. Разплатих се навсякъде, където имах да давам. На връщане се отбих в магазина за играчки. За теб, Калинке, купих една червена панделка, а за Крум избрах едно автомобилче, но не можах да го купя, защото не ми стигнаха парите. Този месец се поохарчих, но когато получа заплатата си през другия месец, Крум ще

има автомобил. Много ми домъчня, когато излязох с празни ръце, но ти, Крумчо, ще потърпиш, маминото.

— Майко, не бери грижа, аз си измайсторих чудесен автомобил от пластилин, само не зная трябва ли да му сложа комин.

Майката разгледа Крумчовия автомобил, усмихна се и рече:

— Ти имаш златни ръце, сине. Донякога ще построиш големи работи! Комин няма да му слагаш, защото е автомобил, не е фабрика. Трябва да знаеш, че автомобилът си има мотор, а моторът върви, когато шофьорът му налее бензин.

— Мамичко — обади се Калинка, — аз пък ти доплитам вълнените чорапи от вехтата Крумчова фланелка, дето я постилахме на котенцата. Изпрах я, разплетох я и намотах цяло кълбо мека вълна. Виж какви чорапи изплетох от кълбото. Те са моите новогодишен подарък за милата ми майчица.

Майката пое чорапите, разгледа ги внимателно, целуна с благодарност Калинка по челото и си избърса очите с длан. Почна да нарежда масата за вечеря. Донесе чиниите, които светеха от чистота, защото Калинка ги беше измила със сапун. Почна да сипва яденето от димящата тенджера. То се знае, на Крум сипа най-много, за да порасне, Калинка довърши недоплетения чорап, а Крум набърже направи едно мъничко човече с малка червена островърха шапчица и дълга брада и го сложи зад кормилото на автомобила.

— Този е Педя човек. Той ще ми кара автомобила. Здравей, Педя човек! Доволен ли си от брадата си, или искаш да ти я направя още подълга? — викна Крум и загледа възторжено малкото човече.

— Хайде сядайте да ядем. Ах, Калинке, колко хубаво ядене си приготвила тази вечер! — викна майката и подаде на Крум една кърпа, защото той много обича да си капе дрехите.

След вечерята Крум съблече дрехите си, нахлу нощничката си и се мушна пръв в леглото. Разгърна една книжка с картички, но като разглеждаше картинките, изведнъж ръцете му изтърваха книжката и тя го тупна по носа. Много, е смешен този Крум: щом си сложи главата на възглавницата, мигом заспива, без да каже лека нощ... Сънят го прегърна другарски и го залюля в златната си лулка. Нощта почерни с мастило стъклата на прозореца. Целият свят затихна. Шумоляха само снежинките — невидими и неспокойни като детски пръстчета ...

Кой хлопа на вратата в този ранен час? Кой буди заспалото момче? Крум скочи. Облече се набързо и щом отвори, видя на прага едно малко човече е островърхо калпаче.

— Хайде бе, Круме! — извика човечето. — Докога ще спиш? Целият свят се пробуди. Аз вече налях сто литра бензин в резервоара и запалих мотора на твоя автомобил. Влизай вътре!

— Кой си ти? — попита Крум и почна да търка с длан сънените си очи.

— Не ме ли позна бе, Круме? Аз съм Педя човек. В личната ми карта пише: Педя Пластилинов, роден на 31 декември 1948 година. Дошъл съм да те взема с автомобила.

— Къде ще вървим? — попита Крум.

— Ще ти покажа най-хубавата земя на света.

— Най-хубавата ли? Коя е тя? — попита Крум.

— Ще я видиш. Малко търпение. Сядай вътре на мекото седалище.

Крум се намести в автомобила и впи очи в мъничкото знаменце, което се ветрееше, боднато върху челото на автомобила.

— Кой ти даде това знаменце? — попита Крум.

— Отрязах го от Калинкината панделка. Не вярвам да се разсърди, Калинка е добро момиче. Нали е много хубаво?

— Чудно! Но ако Калинка разбере, че си отрязал парче от новата к панделка, ще ти оскубе брадата. Тя умее да си пази вещите. Карай сега!

— Ако я оскубе, ще ми залепиш друга — рече Педя човек и включи мотора.

Моторът забуча, колелетата се завъртяха, тръбата свирна, автомобилът се търкулна леко, безшумно. Червеното знаменце заплюща. Родната къща остана назад. Най-напред моторната кола прехвърли един прекрасен мост, направен от желязо и бетон.

Педя човек се обърна назад, погледна Крума и рече:

— Този мост е направен за твоята кола. Някога тук имаше прогнил дървен мост, който се олюяваше, когато минеше натоварена кола, и пътниците трепереха от страх да не се провалят с моста в дълбоката вода.

Но защо го няма стария път под върбите, където през дъждовните дни колелетата затъваха до главините, а пътниците газеха

кал до колене? Наместо него покрай реката се виеше чисто шосе, засмолено, гладко като стъкло, а покрай шосето — млади дръвчета, наредени като строени войници.

— И пътят е прокаран за твоята моторна кола — повторно се обърна Педя човек. — Този път е толкова равен и безопасен, че мога да дигна скоростта на сто километра в час. Искаш ли?

— Искам — отвърна Крум и стисна юмручетата си. Автомобилът липсва стремително. Всичко наоколо изчезна. Дървета, ниви, градини — нищо не се вижда. Изведнъж Педя човек удари спирачката. Автомобилът мигом спря. Една огромна върлина му беше преградила пътя.

— Какво има? — попита Крум.

— Електрическият влак минава. Кантонерът е затворил пътя.

Електрическият влак безшумно се плъзна по релсите. Той нямаше нито комин, нито почернял от сажди огнен. Прозорците му блестяха като мълния. Отмина като вихър към равнината. Крум го изгледа с отворена уста.

— И този влак е твой! — рече Педя човек. — Държавната работилница го построи, за да се возиш с него, когато пожелаеш.

Дървената преграда се вдигна нагоре, автомобилът потегли и червеното знаменце пак заплюща. Сега пътят зави покрай бреговете на едно огромно тихо езеро.

— Стой! — извика Крум. — Тук имаше една вехта воденичка, покрита със зеленясили плочки. Зад воденичната имаше една градинка с пчелни кошери, плетени от слама. Ние се отбихме тук с мама и Калинка, когато ходихме в балкана на излет. Воденичарят, дядо Медарко, сипа на мене и на Калинка малко мед в една пръстена паничка. Дядо Медарко имаше дълга брада като твоята, а воденичката му беше такава една смешна, с прогнило дървено колело. Къде е сега воденичната? Какво е станало с добрия воденичар дядо Медарко?

— Ще ти кажа. Най-напред тука дойдоха хиляди работници. Те изградиха оная висока каменна стена и спряха речната вода. За три години тая котловина се напълни с вода и се превърна на огромно езеро, което погълна воденичната. Наместо нея селяните издигнаха електрическа мелница.

— А дядо Медарко?

— Той е пазач на голямата мелница.

— Ами кому е нужна тая вода? — попита Крум.

— Тая вода, Крумчо, пои равнината, която ражда хляба на хората. Тя пои още зеленчуковите градини, ливадите, оризищата и градините, в които зреят жълти праскови, круши-масловки и румени ябълки.

— Карай към равнината! — викна Крум. — Искам да я видя!

Бързият автомобил, който Крум беше направил от пластилин, мина през много градове и села, които грееха от хубост, прехвърли планината, промъкна се през дълги прохладни тунели и нагази узрелите ниви на равнината. Нивите бяха родили класове, едри като дренки. Една жътварска машина бавно размахваше огромните си криле и мяташе снопите в стърнището. Крум стана прав в автомобила и погледна машината. Тогава тракторът, който я теглеше, се обърна и рече като човек:

— Здравей бе, Крумчо! Бух-бух-бух!

— Какво правиш? — провикна се Крум.

— Жъна снопи за тебе, бух-бух! Зърното на тия класове ще отиде, в народната мелница. Там ще го смелят на брашно, а от брашното електрическата хлебарница ще ти изпече хляб. По-бял от сняг, бух-бух!

— Ти си много добър трактор! — рече замислено Крум и погледна надоле.

Тихи водни канали кръстосваха равнината и пояха корените на овощните градини, които пращаха от плод. Една праскова изтърси своите дъхави мъхнати плодове в автомобила на Крум и проговори:

— Яж, Круме, тези плодове съм ги родила за тебе.

Крум напълни джобовете си с праскови, захапа най-румената и размаха шапката си, за да благодари на щедрото дърво.

— Кой е стопанинът на тая богата земя? — попита Крум.

— Народът! — отговори Педя човек. — Синорите, които разделяха брат от брата, изчезнаха. Тук няма твое и мое. Всичко е наше. Селяните задружно работят земята и събират храната в общите народни житници. Където и да идеш, ще срешнеш доволни и честити хора. Няма вече гладен човек в тая страна. А земята, братче, ражда три пъти повече, отколкото раждаше някога!

— Защо?

— Защото днес наместо старите воловци селяните впрегнаха трактора, който влачи по дванадесет плуга. Плуговете му порят дълбоко земната гръд. Освен това, Крумчо, има един град, където мощните заводи произвеждат хранителни торове за народната нива.

— Къде е този град?

— Далеко на юг. Разположен е върху двата бряга на река Марица.

— Моля ти се, откарай ме в този град. Искам да го видя.

Отново се търкула Крумчовият автомобил по огледалното шосе с такава бързина, че крайпътните дървета хвърчаха назад. Някой зашепна на Крумовото ухо:

— Круме, искаш ли да се надбягваме?

— Кой си ти? — попита Крум и почна да се озърта и да мига. —

Не те виждам.

— Аз съм крилатият вятър. Хайде да се надбягваме! Ако те надбягам, ще ми подариш знаменцето на автомобила. Много хубаво знаменце има твоят автомобил — червеничко. Очите ми останаха в него. Ако ме надбягаш, ще ти издигна хвърчилото по-високо от хвърчилата на другите момчета. Съгласен ли си?

— Добре! — отвърна Крум и бутна Педя човек по рамото. — Дай първа скорост!

Човечето с островърхото калпаче пусна автомобила стремглаво. Автомобилът сякаш се откъсна от земята и литна като стрела. Вятърът остана назад, потули се засрамен в една долчинка и там притихна. Крилатите птички, които бяха свидетели на надбягването, разнесоха вестта за Крумовата победа по четирите краища на земята.

— Крумчовият автомобил надбяга вятъра! Де се е чуло и видяло такова нещо! — зачурулиха лястовичките по телеграфните жици и жиците грабнаха думите им.

А Крум през това време се носеше покрай зелени поляни, където пасяха неброени стада и пееха трудови машини. Слизаше все по-надоле към чудния град, който произвежда храна за всяко земно коренче. Изведнъж гора от фабрични Комини израсна пред Крумовите очи.

— Пристигнахме! — обади се Педя човек.

На големия площад се издигаше огромен паметник от снежнобял мрамор. Педя човек сне островърхото си калпаче и посочи човека върху паметника...

— Този е великият водач на нашия народ!

Щом автомобилът спря, всички фабрични свирки засвириха. От фабриките излязоха хиляди работници и окръжиха автомобила. Почнаха ла викат ура и да си хвърлят шапките нагоре. Един беловлас работник се изправи пред Крума и произнесе такава реч:

— Круме, току-що узнахме от радиото, че ти си надбягал със своя автомобил вятъра. От името на всички работници аз ти казвам добре дошъл в нашия град и стискам десницата, която е изработила най-бързоходния автомобил на нашето време.

Работниците бурно заръкопляскаха, а хубавият мраморен мъж слезе от каменното стоило, закрачи бързо към автомобила, прегърна Крума и го целуна по челото. Крум се обръна и седна смутен на мястото си. Сърцето му се топеше от щастие. Педя човек затръби силно с автомобилната свирка, работниците сториха път на автомобила...

Някой почна да гъделичка сънливия Крум зад ухoto:

— Ставай, сине! Фабриката свири. Честита Нова година! Крум потърка с юмрук сънените си очи и рече:

— Ах, мамо, да знаеш какъв чуден сън сънувах!

— Разкажи ми го, чедо!

Крум разказа съня си от началото до край. Майката го изслуша с вълнение и рече:

— Твойт сън е пророчески. Всичко, което си видял на сън, започва да се събъдва. Вие, мамини пilenца, ще живеете честит живот. А позна ли кой беше хубавият мраморен мъж, който те целуна по челото?

— Познах го, майко. Още гори на челото ми неговата целувка.

БЕЛИЯТ КОН

До стария мост, който свързва селото с Равна поляна, се беше наместили дядо Иван Ябанджията с електрическата си смукалница. Силната помпа, проточила надоле като хобот на слон една каучукова тръба, смучеше три мотики вода от реката и бълскаше шоколадената водна струя към вадата. А вадата пресичаше Равна поляна, където блещукаха богородички и жълт равнец, виеше се като дълго въже и навлизаше надясно в народната градина. Жени, забрадени с бели ръченици, наведени над лехите, нежно тешеха с малки копачки рохкавата пръст, пееха песни, скубеха плевелите и загърляха зеленчуковите стръкове. Мъже със запретнати крачоли засичаха вадите с мотики и поливаха по три лехи наведнъж. Дядо Иван думаше на децата, които го бяха начоколили и гледаха с широко отворени очи смукалницата:

— Питате ме защо не спирам мотора да си почине. Моторът си е мотор, не е кон да се умори. А знаете ли колко са на брой моите жадни дечица?

— Не знаем. Ти ще кажеш.

— Един милион! Всичките коренчета в градината са мои, защото аз ги пая с водичка. Когато слънцето напече силно, те почват да писукат като пиленца от жажда. Само аз чувам гласчетата им. Коренчетата са мои, а плодовете, виж, там не споря, те са общи, на всички кооператори. Хайде сега заобиколете вадата и ако някъде водата е пробила насипа, съобщете ми по безжичния телефон.

Момчетата на драго сърце тичаха по меката трева на поляната, газеха равнеца и щом забележеха нещо нередно, почваха да викат:

— Дядо Иване, а бе тичай бе! Водата се отбила!

Ябанджията грабваше мотиката, с два-три удара поправяше насипа и казваше на вадичката:

— Хайде сега носи много здраве на моите коренчета! И няма да се отбиваш по поляната, защото дядо Иван бие.

Покрай вадата, където тревата беше най-сочна, пасяха конете на градинарите. Всяка вечер цял керван от каруци, натоварени с чушки,

домати, зелки, краставици и патладжани, потегляше към гарата. Там нареждаха пресните плодове в щайги и ги изпращаха някъде. Найнапред вървеше дядовата Иванова каруца, теглена от белия кон, който нямаше равен на себе си в бързината. Птичка, която лети, можеш да хванеш с него, стрела можеш да превариш. Докарал го беше Милковият баща от равната добруджанска земя през оная година, когато се прибраха преселниците от Меджиидие. Равна поляна беше тясна за буйния кон и той неспокойно се мяташе от Бели бряг до трънената ограда на зеленчуците като мряна в мрежа. Милко Добруджанчето го следеше и трепереше от желание да се метне на гърба му поне веднъж, но дядо Иван не даваше и дума да става.

— Конете трябва хубаво да си починат, защото снопи ще возят.

През един горещ ден след жътва Ябанджията повика момчетата, които се комплихаха на пяська, и рече:

— Обадиха ми, че на пладнището между кръстците имало трева до пояс, с меки цветове като котенца. Тя се назива писи. Искате ли да напасете конете там? Ще ги яхнете и право на пладнището. Но ще ми ги върнете, щом остане една копраля до залез-слънце. Инак да не ми казват дядо Иван, ако ви погледна.

Децата онемяха от радост. Такова щастие те не очакваха. Бързо нахлуха конопените си гащурки и се втурнаха към конете.

— Белият е мой! — изкрештя Милко, превари другарите си, метна се върху слисаното животно, което не очакваше такъв ездач, и залепна отгоре му.

— Карайте нагоре през Голушница. Ако ударите покрай реката, до довечера няма да стигнете.

Седем гологлави конници с мокри, изрусили глави и светнали очи препуснаха нагоре. Остана само най-малкото, за което нямаше кон, с пръстче в уста.

Дядо Иван посегна да го помилва по главичката:

— Ти ще ми бъдеш дружинка. Двамцата ще караме мотора и ще залеем цялата градина. Всичката вода на реката ще изсмучем, докато рибите останат на сухо. Брей, че прежуря, голям дъжд ще се излее днес.

Горе на пладнището момчетата два часа време пасоха конете, без да слязат от гърбовете им. Но като ожъдняха, наскочаха и тръгнаха да търсят кладенчето, което бликаше под един камък и ромолеше под

големия бряст. Момчетата се напиха с ледена вода, направиха си мъничка воденичка от житни сламки и коленичили над бистрия ручей, унесени в играта, не забелязаха кога потъмня небето и затрещаха гръмотевиците. В туй време конете бяха слезли край реката и потънали сред върбичките.

— Конете ги няма! — скочи Добруджанчето и почна да оглежда околността. Никъде не се виждаха хубавите коне.

— Къде са конете?

— Довечера ще ни отрежат главите, ако се върнем без тях — проплака Петко Зайчето.

— Не се бой, ще ги намерим — успокои го Милко и почна да се катери по дънера на високия бряст, който се беше надвесил над кладенчето. От горния клон Добруджанчето забеляза острите конски уши, които мърдаха сред върбалака.

— Там са! — извика то. — Виждам ушите им!... Ау, страшен дъжд се излива в планината. Птиците бягат с писък пред облаците — и се свлече по грапавия дънер.

Децата се втурнаха към реката.

— Какво ще правим сега? — запита Зайчето.

— Нищо. Ще чакаме, докато мине бурята. Тогава ще се върнем.

Бурята връхлетя с гороломен рев. Огъна до земята високите дървета. Почна да ги бъхти с две ръце по главите и да кърши клоните им. Стихиен дъжд рука и потопи земята. Пороища задавиха реката. Деца се сгущиха на купчина до брега и затрепераха от страх и студ. Ледени капки полазиха по гърбовете им. Когато сприята премина и дъждът се укроти, едно от конярчетата се обади:

— Сега нашите майки седят на сухо под стария мост, тихо си приказват, а ние тук сме като мокри кокошки.

Тъмният облак отиде към царевиците на Бреговица, дъждовните капки оредяха.

Зайчето проточи шия и се усмихна:

— Чувате ли, нещо бучи, сякаш пристига влак, чувате ли, или не чувате?

— Какъв ти влак, Зайко, реката иде!

— Гледайте, гледайте каква стена се е надигнала! — закрещя едно от момчетата и прехапа устните си.

И наистина речната вода пристигаше с грохот, свлечена от планината, и бучеше. Тя заливаше всичко напреде си, погълщаща кръстците покрай брега, купите в ниските ливади, давеше малките дръвчета и напредваше с дяволско тържество.

Децата я гледаха втренчени.

— Майка ми! — изкрешя изведнъж Милко Добруджанчето, озърна се ужасен, бързо съобрази нещо и хукна към белия кон. Метна се отгоре му, хвана го за гривата, приведе се напред и се понесе надоле към Равна поляна. Изгуби се като птица от очите на другарчетата си.

— Аз ще я надбягам. Докато тя лъкатуши през ливадето, аз ще мина направо и ще я преваря. Бързо, мило конче! — викаше малкият конник и сърцето му биеше до пукване.

Силният кон, който беше усетил нещастието, бягаше като крилат, нозете му къртеха калната земя. Прехвърляше, събаряше се в долчините. Долу в полето дъждът още ръмеше: тих и кротък. Всичките градинари седяха под стария дървен мост на сухичко и никому не минаваше през ума, че смъртта е между тях и ги бележи по челата като обречени агнета.

Извиделица белият кон премина с грозен тропот по моста над главите им. Хълтналите греди изпращяха, подпорите се залюляха. Конят спря отвъд. Целият затрепери, потънал в пот, и тежко задиша. Ябанджията подаде главата си изпод моста, да види какво има, и почна да се чеше по врата.

— Бягайте! — извика с лудешки глас Милко. — Реката... страшна... иде!

Градинарите презглава наизскачаха от дълбоката преизподня изпод моста, погледнаха нагоре и видяха водната стена, която вече беше погълнала слънчогледите и ниското равнище.

Онемели, те наблюдаваха как само след един миг тъмната водна стена пристигна, напълни цялото речно корито, мостът изпраща и докато рече: „Не, не искам, аз тук съм поставен да свързвам селото с плодната поляна!“ — водата го откърти от основите и понесе надоле.

С обезумели очи дядо Иван Ябанджията потърси Милка, затече се към него и викна със задавен глас:

— Милко, чедо, спасител наш, дай да те целуна по челото!

И го сграбчи.

СОКОЛОВА НИВА

Дядо Стоил влезе в къщи, сне високия си добруджански калпак, замахна, отърси дребните капчици, които го бяха поръсили, и рече:

— Хубав дъждец ръмоли, ще размекне земята.

Остави в къта дряновицата, с която гонеше селските кучета и внушаваше почит у говорителя в общинския съвет, клекна под камината и протегна към огъня помръзналите си ръце — да ги посгрее.

Стрина Манушка донесе дървената копаня, поднесе я напреде му, гребна с гребалото топла вода от черното менче, поля му да си изплакне ръцете и заговори боязливо:

— Много закъсняваш, Стоиле, по тез пусти събрания. Защо не се прибереш като хората, че да се отмориш. Цял ден се бъхтиш по кърищата. Тази вечер изпредох три къдели, додето тропне вратнята. Ти ли ще оправяш сегашния свят? Остави го на младите.

— Младите са като хала, но те гонят конете много бързо. Аз съм като дървената кучка под колелото: подпирам и задържам натоварената кола. Хайде, сипвай да похапнем, че премалях. Като си идех, надникнах в кръчмата на Фачето. Там се е тронясал Колю Беленката и се насмукал до козирката. Брули ракията, додето му претръпнат гъноновете. От цялото село само той не си дава нивката. „Колете ме с трион — каже, — печете ме на шиш — пак не я давам. Ха де, какво ще ми направите?“ Някой му налива катран в рогата. Бълска се в тъмнината като слепец... Ах, Манушке, доживях да видя новия свят. Със знамена се появиха младите в честите круши, а подир тях им бутмяха тракторите. За един час сринаха синурите, изравниха земята, тъй както е била преди памтивека. Като охлюви живееха досега — всеки в черупката си. Никой не смееше да си покаже главата навън. Но вече счупихме черупката. Електрика ще докараме, ще построим обща хлебарница с баня и сушилня, голяма винарница ще изградим. Чудеса има да стават в туй село. Задала се е една машина с огнени очи, релсите се огъват под нея, а пък Беленката е решил да я спре — като коч тича срещу нея, иска да я бълсне със счупения си рог... Много ти е сладка чорбицата, бабичко, душата си давам за джоджен.

— Къде ще минат утре тракторите?

— Утре ще налапат Среден лъг.

— И нашата ли?

— И нея. Ще продънят големия синур, ще повалят крушата.

Тракторът е страшна сила. Да не ти дава господ да се бориш с такава мечка. Наумил съм от крушата да си направя шейни — за дълбокия сняг. Нали го знаеш оня клон, над нивата дето е наведен. От него ще изкарам рогата на шайните.

Стрина Манушка преглътна насила. Нещо преседна на гърлото ѝ. Изтърва лъжицата и се загледа навън през отворената врата. Кротко шумолеше обложникът в градинката. То не шумолят дъждовни капки — разхладяният наляга узрялото напръхнало жито и листето на крушката, която е стъпила върху големия синур в Среден лъг, трепери и пее. А нейното чедо, мъничкият Сокол, спи в люлката с разперени ръчички и насын се усмихва. Люлката му е окачена на същия клон, от който Стоил иска да издяла рогата на шайните. Как не му е свидно за тази земя, която ражда най-хубавата храна, как не го заболя сърцето за нивата, където тя му изпя най-сладките песни през живота си? Корава глава носи на раменете си. Когато убиха в балкана Сокола и тримата Петлешковци, дядо Стоил стисна зъби и не си намокри окото...

— Защо не ядеш? — обърна се към нея старият.

— Домъчня ми. Пресече ми се яденето.

Старият навъсен изпразни паницата, дръпна трикракото столче до огнището, седна и се загледа в пламъците.

Докривяло е на женурката за старата нива хлебородница. Не е виновна тя... Стрина Манушка раздига трапезата, прибра се до коляното му, потърси с очи погледа му, но не го хвана. Почна да рови живите въглени.

— Аз, Стоиле, не казвам да не я даваш. Дай я, щом си наумил. Ти по знаеш кое трябва и кое не трябва. Едно ми е мъчно на мене. Помниш ли, като ги наредеше ония ми ти кръстци в Среден лъг? Кой откъдeto се зададе — ще каже: „Стоилови са, само той може да жъне такова жито и да върже такива снопи.“ За воловците ти думаха: като мрени са. Само той умеет тъй да си гледа добитъка. Ти дигаше по возитба най-високия купен. Колко ми беше драго да набера най-хубавото цвете и да вържа китка за купена! Отсега нататък за нищо не ще можеш да кажеш, че е твое.

— Ти да си здрава.

— Приказват женурята, аз не знам дали е вярно. Казват, че занапред щели да направят една пещ за цялото село. От един казан щели да сипват на всички. Щели сте били да съборите къщите и за цялото село щели сте да направите само една голяма къща.

— Будалешки приказки. Ти, Манушке, помниш ли кога купихме от Коля Беленката горния край на нивата?

— Че как да не помня? Нали тогава доде голямата вода и стигна до билото на къщата. По него време се поделиха моите братя и на мен дадоха седемдесет и три жълтици. В престилката си ги донесох в къщи. А ти улови, че ги начете всичките на Беленката.

— Не ми говори за тез пари. Те влязоха в бездънния му гръцмул — въздъхна дядо Стоил.

— Нашият син беше на две годинки. Все под старата круша му вържех люлката. Тя си го приспиваше, тя му пазеше сенчица и го потуляше от летния дъжд. Ax, как ми гукаше моето чернооко момче! Щом се източи и стана мъж, поведе селото подире си. Милият Сокол! Затуй ли съм го гледала, божке, затуй ли съм му се радвала...

— Стига — проговори бащата и се надигна, — стига, с плач няма да го върнеш. Хайде да лягаме.

След полунощ в тъмното пак си заговориха:

— Какво се въртиш? Защо не спиш?

— Ами ти — цяла нощ пъшкаш.

— Нищо ми няма — размислям. Втори петли пеят. Време е да нагледам добитъка.

Дядо Стоил излезе с тежки стъпки навън. Тихият дъжд продължаваше да плакне листата, тъмните купи, покривите. Кучето го посрещна в мрака и почна да душка ръцете му. Когато се върна, капналата от шетане и мисъл жена хъркаше. Старецът задряма призори и видя такъв сън: стои той на нивата си в Среден лъг срещу една огромна машина е огнени очи. Машината диша и пухти, а земята трепери под колелата ѝ. С гръмовит глас се провиква машината:

— Кой си ти, дето стоиш закован напреде ми и не ми даваш да срина синура, където се въдят гущери, усойници и диви трън?

— Аз съм стопанинът. Синурът е мой, а смолницата ми е бащиния. Отбивай се и върви в пръждомата! Аз не си давам нивата!

— Дай път или ще мина през теб!

— Ти ли? — разтрепера се дядо Стоил.

Тогава някой зашепна на ухото му:

— Какво чакаш, Стоиле? От туй бръмчило ли се боиш?

Дядо Стоил се обръща: Колю Беленката.

— Дръж! — подава му една чепата дряновица Беленката. — Ха сега, развърти се мъжката! Бий бръмчилото, додето не остане здраво място, натроши го на парчета, разпилей му бурмите по всичките краища на земята!

Дядо Стоил поема дряновицата и се втурва срещу огнените очи на машината.

— Назад! — крещи той и замахва, но преди да нанесе първия удар, напреде му блясват гневните очи на покойния му син, Соколовите.

— Какво правиш, тате? — вика Сокол. — Ти ли се намери да спреш машината на бъдещето?

Дядо Стоил отпуска десница и гледа: стои Сокол на седалището, такъв, какъвто си го знае, с разпиляна коса и разкопчана риза. Стиска кормилото и едвам задържа желязната машина. А подире му — свят, свят, милиони хора.

— Соколе — проговаря потресен старецът и пуша тоягата на земята, — ти ли караш машината?

— Аз съм, тате, стори ми път!

— Ще ти сторя, чедо, аз на тебе ако не сторя път.

Сълзи задавиха стареца, когато се отмести. Целият затрепера.

— Защо плачеш, Стоиле? — помилва го по челото стрина Манушка и се наведе над него.

Дядо Стоил се стресна и като дойде на себе си, рече:

— Няма нищо. Нашият син ми се яви насын... Ах, Манушке, цялата земя от Бойков рът до Камен дол занапред ще носи име Соколова нива. Тъй решиха и тъй я кръстиха другарите на нашия син. Потокът, нали го знаеш, с ледената вода, дето блика между камъните, ще се превърне на каменна чешма с два стубела. Между стубелите ще вградят главата на нашето момче, излята от бронз. Тъй решиха другарите на моя син. А сега да се стягам за път, че окъснях.

Дядо Стоил отвори вратата. Обложникът беше спрятан. Сънцето изгряваше.

ПРИКАЗКА ЗА ЖИТНИТЕ ЗЪРНА

Отхраните за посев житни зърна лежаха в дълбоката кооперативна житница и си говореха тихичко.

— Тука е много тъмно, аз нищо не виждам — обади се едно зърнце с тъничко звънливо гласче.

— Тука е задушно! — рече друго зърно.

— Тук има една мишка с дълга опашка. Много ме е страх от мишката! — записука трето зърнце.

— Къде е тя? — скокна през прозореца в житницата котаракът Петър и очите му грозно светнаха.

— Скри се в дупката си. Тя схруска най-добрите ни другарчета.

— И нея ще схруска бачо ви Петър, щом като я затисне с лапите си. А сега кротувайте, защото скоро ще ви отнесат.

— Къде? — попитаха в хор зърнцата.

— На нивата! — отвърна котаракът Петър и тръгна безшумно към мишата дупка.

Беше тъмна есенна утрин. Духаше прохладен вятър и намитаše опадалите листа на дърветата. Мъглите забулиха планинските върхове и се понесоха към равнината. Вратата на житницата скръцна и се отвори. Влезе сеячът. Той носеше едно кринче и три празни чувала. Наведе се и почна да гребе житните зърна. Напълни завчас чувалите, завърза ги отгоре и ги натовари на каруцата. Шибна конете и откара чувалите на голямата общонародна нива, където един трактор пореше чернозема с шест железни плуга. Сеячът стовари семето до дънера на една стара круша къснозрейка и почна да тъкми редосеялката.

— Какво ли ще правят с нас? — попитаха зърната.

— Ще ви заровят в земята — отвърна крушата, — в черната земя ще потънете.

— В земята ли? Как тъй в земята? Ние неискаме да ни заравят. Ние сме живи зърнца. В земята ще измрем до едно. Преди да ни заровят, трябва да ни попитат съгласни ли сме. Ние не сме съгласни!

— Не бойте се, няма да измрете. Бъдете търпеливи и чакайте да видите какво ще стане.

Когато сеячът започна да изсипва семето в редосеялката, всичките зърна се притиснаха едно до друго, дружно да влязат, само едно зърнце не рачи да върви с другарчетата си. То отскочи настрани и се търкула по утъпкания коларски път.

— Къде отиваш? Защо се делиш от нас? — развикаха се зърнцата.

— Не искам да легна там, където лягате вие — отвърна самичкото зърнце.

— Защо?

— Защото не съм като вас — такива едни зърна — дребосъчета. Аз съм по-голямо и по-умно от вас. Аз ще мина отвъд коларския път. По-добре ще ми бъде, когато съм самичко.

И като се чукна върху едно бяло камъче, зърното подскокна, прескочи коларския път и попадна в една мравешка пукнатина.

Редосеялката подреди всичките зърна от чувалите едно до друго, намести ги в разораната нива и ги засипа с мека пръст.

Дълго лежаха заровените зърна в чернозема. Тихият есенен дъжд намокри нивата. Влагата проникна надоле и намокри ризниците им.

Те се изплашиха и прошепнаха:

— Свърши се, ще изгнем!

И почнаха да се подуват. Набъбнаха. Ризниците им захванаха да се пукат. Но щом напече слънцето на сиромашкото лято и цъфна кърпикожухът, зърнцата се превърнаха на нежнозелени стръкчета, източиха се нагоре, разбутаха меката пръст и си показаха връхчетата.

— Добро утро! — викнаха дружно на крушата със звънливи гласчета. Слънцето ги погали с меката си топла ръчица и те започнаха бързо да растат.

— Колко сме много — рекоха житните стръкчета, като се оглеждаха едно друго, — милиони! Ние сме повече от звездите на небето, ние сме повече от дърветата в гората.

— Ку-ку! — обади, се отвъд пътя едно самотно стръкче, пораснало на сред голата поляна между камънаците и магарешките бодили.

— Що щеш там? — попита го другарчетата му. — Ела при нас!

— Не искам. Аз пуснах корени в мравешката пукнатина. Тука ми е широко. Ще расна, без да ме докосва някой. Ще изсмуча всичкия сок

на поляната. Няма да оставя капчица на другите тревички. Ще порасна голямо-голямо и ще стана като топола. А вие там — дребосъчета!

— Прави каквото щеш — отвърнаха зрънцата и го забравиха.

Зимата пристигна разлютена, затъмни слънцето, обрули последните листа от клоните на крушата и почна да сипе сняг. Затрупа голямата нива. Метна бял юрган върху житните стръкчета, те се затоплиха, почнаха да се прозяват, казаха си лека нощ и заспаха. Когато се пробудиха след дългия сън, видяха, че белия сняг го няма, мътни ручеи се спускат надоле към голямата река, а от южните страни са пристигнали крилати гости. Житните стръкчета оживяха и се размърдаха. Слънцето ги напече хубаво, вятърът почна да ги люлее, а старата круша им се радваше като майка, шумеше с младите си листа и им разказваше приказката за непослушното агънце, което се отльчило от стадото на овчаря, навлязло самичко в тъмната гора и вълкът го изял. Стръкчетата, макар че бяха още мънички, се досещаха за какво става дума и поглеждаха съжалително към самотното си другарче, което се беше отльчило и сега се клатеше и надигаше високомерно отвъд големия път.

Една сутрин самотното стръкче се похвали:

— Хей, малчугани, знаете ли, че аз си имам вече едно коленце.

— Охо — отвърнаха стръкчетата в нивата, — ние си имаме по две коленца и скоро ще вържем класове!

Додето крушата налее плод, житните класове станаха високи до пояс и почнаха да класят. А когато месец юни пристигна със стоманен сърп на рамо, те се дигнаха над пояс, напълниха класовете си със зрънца, наежиха осилите си и почнаха да зреят.

Изrusяха осилчетата и на самотния житен клас.

— Моите зърна ще станат едри като лешници. Почакайте и ще видите — хвалеше се самотният стрък.

— И като орехи да станат, пак нищо няма да се получи — думаха му житните стръкове от нивата.

— Защо?

— Защото един клас хамбар не пълни.

През един горещ задушен ден от планината се закъртиха тъмни облаци. Слънцето изплашено се скри зад тях. Птичките се изпокриха в гнездата си. Гръмотевица процепи небето. Излезе силен вятър, клоните на старата круша заскърцаха. Житните стръкове наведоха тежките си

класове, притиснаха се един до друг пътно и задружно дадоха отпор на бурята. Стихийният вятър не можа да прекупи нито един клас, защото цялата нива се опълчи срещу него.

— Ние сме били голяма сила! — си рекоха житните класове, когато бурята отмина и почнаха да отърсват дъждовните капки от осилите си.

Те бяха окъпани, горди и радостни.

— Вие сте наистина голяма сила, защото сте много! — обади се крушата. — Но я погледнете какво стана с вашето самотно другарче, което не пожела да смуче сок заедно с вас в черноземната нива!

Класовете се обърнаха, погледнаха отвъд коларския път и що да видят: самотният житен клас лежеше прекупен от корен, затъпкан и зацепан с кал.

— С него се случи същото, което се случи с непослушното агънце — рече крушата и поклати тъжно глава.

Когато здравите житни класове узряха и зърното им се изпече, пристигна моторната жътварка. Тя обръсна зрялата нива за един ден, навърза стръковете на снопи. Коларите откараха снопите при вършачката и ги складоха на купни. Работливата вършачка отдели зърното от сламата и отново запращя общонародната нива.

Новите зърна не се страхуваха от мишката, защото котаракът Петър се беше разправил с нея.

Сеячът отдели най-здравите и чисти зърна за нов посев, а другите влязоха в чувалите и заминаха към мелницата. Те ще се превърнат на меко като памук брашно и от тях хлебарят ще изпече бели пшеничени хлябове за целия български трудов народ.

САМОТНАТА ЕЛХИЦА

Малката елхица стоеше самотна край големия път, който се спуска към града. Далеко зад нея се тъмнееше старата гора, където нощем виеха вълци, подскачаха катерички по оголените клонки, тичаха бързоноги зайци. Валеше. Хладните капки се оттичаха по иглиците на самотното дръвце като сълзи. Зайчето, което носеше име Лъв без опашка, спря пред елхицата и повдигна учудено нагоре очи.

— Защо плачеш? — попита то.

— Защото съм малка и самичка. Наоколо няма нито едно дръвце. Зимният вятър ме огъва до земята. Вълчият вой в гората ме плаши.

— Ти си едно глупаво дръвче — рече Лъв без опашка. — Защо не отидеш в гората? Там има вековни борове. Ще се подслониш под могъщите им клони, ще се потулиш на завет. Катеричките ще те замерят с шишарки. Те са много весели.

— Не мога — въздъхна елхицата.

— Защо?

— Защото съм закована на едно място. Имам корен. Много пъти съм се мъчила да се отскубна и да се махна оттука. Ще ми се да сляза долу в овчарската колиба и да видя агънцата, които блеят много сладко, а най ми се ще да видя децата, които живеят в топли стаички, спят на креватчета, пият мляко и дърпат опашките на котките. Чудни неща ми разказва вятърът за тях и за башите им, които работели в една фабрика с комин, висок до облаците.

— Значи, ти искаш да отидеш при ония смешни човечета, които имат само два крака? Добре, ще уредя тая работа — поклати глава Лъв без опашка. — В овчарската кошара има едно бяло агънце. То ми е приятелче. Ще го помоля да каже утре на овчаря като тръгне за града, да те отсече и да те отнесе при децата.

— До края на живота си ще ти бъда благодарна, ако ми направиш тая добрина. Но ти не се ли боиш от овчарското куче?

— Мене не ме е страх, защото нося име Лъв, макар че съм без опашка.

Когато настана вечер и всички заспаха, Лъв без опашка слезе пред кошарата и почна да драчи вратата с лапичките си.

— Кой е? — обади се отвътре бялото агънце.

— Аз съм Лъв без опашка.

— Какво искаш?

— Слушай, ако си ми приятел, събуди овчаря в зори и му поръчай, като минава край самотната елхица, да я отсече и отнесе на децата!

— Добре — отвърна бялото агънце. — Друго?

— Друго няма. Лека нощ!

В зори то почна да блее толкова силно, че дигна на крак цялата кошара. Овцете се размърдаха, кучето залая, овчарят се пробуди, грабна ведрото и почна да дои мляко. Като напълни голямото ведро, той го натовари на каручката, впрегна кончето и потегли за града. На минаване край елхицата овчарят си спомни, че фабричният вратар му беше поръчал да занесе една елха за децата, затуй спря каручката, грабна секирата и отсече самотното дръвче с един замах и го хвърли върху ведрото.

Подир един час овчарят стигна във фабриката. Вратарят пое елхицата, усмихна се и я отнесе в един голям салон, където имаше много столове, а по стените окачени портрети.

„Ей сега ще ме насече на парчета и ще ме хвърли в печката, за да ме изгори“ — помисли си с ужас елхицата.

Но вратарят не я изгори. Той ѝ направи кръстовидно стоило и я изправи насред салона. Цял ден елхицата стоя правичка. Надвечер дойдоха три девойки. Те донесоха свещички и най-чудни украсения: картички, позлатени орехи, птичета. Почнаха да кичат елхицата и я накичиха тъй хубаво, че когато тя се погледна в насрещното огледало, цялата затрепери от вълнение. Под нея девойките наредиха чудесни подаръци за деца: обувки, чорапи, кукли, кончета, футболна топка и книги с картички.

На Нова година подир пладне в големия светнал салон нахълтаха стотина деца. Те заобиколиха елхата и я загледаха очаровани. Свещичките пламтяха, по клончетата златните орехи грееха, птичетата се люлееха с разперени крилца. Тогава елхицата рече със своето дървено гласче:

— Мили деца, аз съм най-щастливото дръвце на света. Къде е мойят приятел Лъв без опашка, да ме види?

— Тук съм! — изкрештя Лъв без опашка и раздвижи големите си уши зад големия прозорец. Той се беше покатерил върху купчината стуря пред прозореца и наблюдаваше празника.

— Я вижте зайчето! — извика едно момиченце, което имаше на главата си качулка със заешки уши.

Всички погледнаха натам, но Лъв без опашка беше вече изчезнал.

— Ти си зайче! — весело се развикаха децата и се наредиха едно след друго, да си получат новогодишните подаръци.

БЯЛОТО ГЪЛЪБЧЕ

То беше едно малко гълъбче — цялото беличко: и главичката му бяла, и гушката му бяла, и крилцата му бели, и перцата му бели, само крачетата му приличаха на коралови клончета, а очите му блещукаха като рубинени камъчета. Неговото гняздо се намираше в клоните на един хилядогодишен кедър, порасъл под сянката на Брилянтовите планини.

Всяка сутрин гълъбчето разтърсваше крилцата си над гняздото, кацаше на пътечката, която лъкатуши през оризовата нива, и — щъпук-щъпук — се упътваше към близката спретната къщурка, направена от дърво, покрита с оризова слама. До прага на къщурката го чакаше хубаво момиченце, което ходеше с червена рокличка на точки като калинка и носеше име Пи Лен Це. Туй момиченце беше много работливо. То ставаше рано, разтребваше къщурката, оправяше леглата, сядаше на едно мъничко столче до прага и започваше сръчно да плете. Щом зърнеше бялото гълъбче, Пи Лен Це скачаше от столчето, влизаше в къщи, изнасяше една порцеланова чашка с оризови зърна и му я поднасяше. Като изкълваше зърнцата, гълъбчето разтваряше крилцата си и полетяваše над земята, да види какво става в Страната на утринната свежест. Подир един час то се връщаše при момиченцето и очите му грееха от радост.

— Всичко е хубаво — гукаше гълъбчето, — оризовите зърнца са пораснали като детски зъбчета, работничките от голямата фабрика тъкат тънко копринено платно за роклички и знамена, а рибарите са напълнили кошовете с големи сребърни риби.

А Пи Лен Це пляскаше с ръце.

Веднъж гълъбчето се върна от обиколката си изплашено. Крилцата му трепереха.

— Какво има? — попита Пи Лен Це.

— Страшен облак иде откъм върховете на Брилянтовите планини. То не са дъждовни капки, а огромни черни птици, които вдигат голям шум и грохот. Скрий, се Пи Лен Це, докато отминат! Побързо!

— Къде да се скрия? — попита Пи Лен Це.

— Влез в къщурката и се заключи, а пък аз ще се сгуша в гняздото си!

Докато гълъбчето литне до кедъра, страшните птици пристигнаха. Една от тях се отльчи от ятото, слезе ниско до самия комин на къщурката и снесе едно огромно черно яйце, което падна над оризовия покрив. Гълъбчето закри едното си око. Яйцето се пропука. Избухна такъв гръмотевичен грохот, че земята се разтърси. Гълъбчето закри и другото си око. Тогава до него пропища едно желязно парче, голямо колкото грахово зърно, и прониза лявото му крило. Гълъбчето примря от болка, отвори очите си и най-напред потърси къщурката, но що да види? Там, където по-рано се намираше спретнатата къщурка, сега зееше дълбока яма, а от къщурката нямаше помен. Узрялата оризова нива гореше.

— Пи Лен Це! — изпища гълъбчето и раздвижи криле над пламъците. — Къде си, Пи Лен Це?

Никой не отговори. Тогава очите на гълъбчето се изпълниха с ужас, и то, смъртно изплашено, полетя към оная страна, откъдето изгрява слънцето. Кацна върху едно камъче и тежко задиша. От водата подаде своята мустаката глава един зелен рак.

— Ах — рече гълъбчето, — ти, който цял живот ходиш само назад, кажи ми: що да сторя? Моето крилце е ударено.

— По-скоро бягай да ти го превържат — отвърна ракът.

— Къде да бягам? — попита гълъбчето.

— Иди отвъд морето. Там на островите има един голям град. В него се намират дворците на двамина господари. Единият е висок седем педи, а другият — седемнадесет. Ти влез в двореца на по-големия господар, той ще ти превърже крилото.

Раненото гълъбче прехвърли морето и стигна в града на двамината господари. Пред двореца на малкия господар стояха вързани седем кучета, а пред двореца на големия — седемнадесет. Щом съзряха гълъбчето, всичките кучета започнаха да лаят в хор. Пръв изскочи от двореца си големият господар. Вдигна поглед към небето и щом съзря гълъбчето, очите му изскочиха от гняв и злоба.

— Как си посмяло да летиш над тая земя без мое позволение? — ревна той, извади револвера си и го насочи към гълъбчето.

Бедното гостенче веднага разбра какво може да се случи, размаха силно крилете си и полетя към водите на първия океан.

— Дръжте го! — втурна се дългокракият господар подире му. — Стреляйте върху него! Свалете го на земята!

Тогава всички оръдия в страната на двамата господари почнаха да изригват снаряди подир гъльбчето, всичките военни кораби плувнаха подире му под пълна para и всички самолети забръмчаха подир него. Големият господар гони гъльбчето до средата на океана, но не можа да му стори нищо, защото бялото гъльбче е неуловимо. Тогава дългокракият даде заповед за отстъпление. А гъльбчето попита една морска лястовичка:

— Кой беше този, който искаше да ме погуби?

— Не го ли познаваш? Ами че нали той изпрати черните птици, които отнеха живота на Пи Лен Це. Той е най-големият бегач на света. Преди осем години, подгонен от своите врагове, той измина цели три хиляди километра от Филипините до Австралия, без да си поеме дъх.

— Ами как се казва?

— Името му е Раз Бой Ник.

— Ще го запомня — рече ранената птичка и отмина.

Дълго се носи над широкия океан и стигна в един по-голям град, където къщите стигаха до облациите. Накрай града то видя един очилат старец с лукави зли очи и изкуствени зъби. Той подхвърляше нагоре продълговати железни играчки и се заканваше някому с юмрук.

— Какво правиш, дядо? — попита гъльбчето.

— Играя си с атомни бомби. А ти откъде идеш?

Гъльбчето кацна доверчиво върху една от железните играчки и почна да разказва историята си.

Очилатият старец подскочи и плесна с ръце:

— Никога не съм се надявал, че агнето само ще влезе в устата на вълка. Аз много обичам такива гъльбчета. Влез в къщата ми. Моят готвач ще те излекува.

Гъльбчето пристъпи през прага, но щом влезе в Тъмния дом — така се наричаше къщата на късогледия старец, — готвачът затвори вратата, запретна си ръкавите и грабна готварския нож.

— Искам го задушено! — провикна се отвън атомният старец.

— Ax — трепна гъльбчето, — този звяр е решил да ме заколи.

И се озърна тревожно. Всички прозорци и врати бяха затворени.

— Ела, миличко, да ти вържа червено герданче на шията — изръмжа готвачът и протегна ръце към гълъбчето.

Тогава гълъбчето го перна с крилото си по лицето, втурна се към камината и изскочи през комина. Измъкна се цялото очернено като гарванче.

— Дръжте го! — ревна човекът с ножа, но гълъбчето, макар че го болеше крилцето, литна като стрела над втория океан.

Дълго летя подгонената птичка над водите, премина океана и стигна до една опустошена земя, в която къщите на много градове и села бяха съборени до основи. Раненото гълъбче кацна върху една пукната делва и попита гущерчето, което се приличаше до делвата:

— Кой събори тия човешки жилища?

— Събориха ги ония, от които бягаш.

— Кога?

— Когато ти не беше тута.

— Няма ли кой да превърже удареното крило?

— Има едно добро момиче с огнено сърце. То се казва Раймонда Диен.

— Къде живее?

— В южния град Тур.

Гълъбчето отново полетя — към Тур. Земята беше тъжна. Никъде не се чуваше звънлив детски смях, нито птича песен. Над едно пристанище ранената птичка видя много работници — трескаво разтоварват голям океански параход. Но те не наместваха тежките сандъци на брега, както му е редът, а ги събаряха през борда на парахода направо в морето. Щом съзряха гълъбчето, работниците спряха разтоварването и почнаха да ръкопляскат. Очите им се разведриха.

С голямо учудване ги попита гълъбчето:

— Другари работници, какво правите тута?

— Разтоварваме парахода! — отвърнаха работниците.

— Но така ли се разтоварва параход! Защо не подреждате сандъците на брега, а ги събаряте на морското дъно?

— Защото в тези сандъци нашите заклети врагове са поставили оръжие, с което искат да избиват бащи, майки и деца. Но ние няма да позволим!

Гълъбчето си спомни за миличкото Пи Лен Це и се провикна:

— Не позволявайте, другари! Ако хванете убийците на Пи Лен Це, пуснете и тях на морското дъно!

И като им махна със здравото си крило като с ръка, то отмина понататък. Когато наближи Тур, умореното гълъбче видя едно момиче с големи блестящи и безстрашни очи — лежи върху релсите на железопътната линия пред един безкраен влак. Момичето лежи, а влакът стои замръзнал на мястото си и пухти сърдито. Уплашено се развила птичката:

— По-скоро се махни, защото влакът ще те прегази! Коя си ти?

— Аз съм Раймонда Диен.

— Защо си легнала тук, какичко?

— Хвърлих се върху релсите, за да спра този влак, натоварен със смъртоносни оръжия.

— Къде караш тия оръжия?

— Караш ги в една далечна земя, за да избиват с тях невинни хора. А ти защо имаш кръв на крилцето си?

— Ранено съм. Моля ти се, превържи удареното ми крилце. Казаха ми, че ти имаш огнено и добро сърце, и аз дойдох при тебе, да ме превържеш.

— Ела, миличко гълъбче — протегна Раймонда и двете си ръце към ранената птичка, но тъкмо когато пръстите ѝ докоснаха болното крилце, изневиделица изскочиха двамина въоръжен и хора, поставиха железни окови върху ръцете на девойката и я подкараха към тъмницата. А очите ѝ продължаваха да блестят все така безстрашно.

С клюмнала главичка гълъбчето полетя на Изток. Тогава по пътя го настигна един голям златен самолет с червени петолъчни звезди на крилете.

— Позволяваш ли да кацна върху едно от твоите криле, за да си отдъхна — попита гълъбчето, — страшно съм изморено.

— Кацни, гълъбче! — рече самолетът и слезе ниско, за да поеме птичката.

Птичката се намести удобно върху позлатеното крило на самолета и той се понесе над една безконечна равна земя. Там димяха високи фабрични комини, златееха се узрели жита, като кораби плуваха огромни машини сред нивите и прибраха зърното, в слънчеви градини играеха щастливи деца с такива грейнали очи, каквито бяха очичките на Пи Лен Це.

— Коя е тази земя? — попита гълъбчето.

— Не я ли познаваш? Това е земята на свободните съветски народи.

— А кой е оня човек, дето върви през узрелите ниви, гледа плодовете на народния труд и се усмихва? На гърдите му блещука златна петолъчка.

— Той е един от ония работни хора, които се трудят и водят борба за мир и за щастие на земята.

Гълъбчето гукна радостно, разпери криле и затрепка над главата на трудовия герой. Гълъбовото му сърце затупка развълнувано.

— Позволи ми — помоли се то — да остана в твоята земя.

— Остани, гълъбче! — отвърна човекът с петолъчката. — Бъди ни гостенче за вечни времена.

— А ще гърмят ли подире ми с оръдия и ще ме гонят ли със самолети през океана?

— Не бой се, гълъбче, хората на труда от целия свят решиха да провъзгласят за престъпник оня, който вдигне ръка против тебе, и ще оковат с вериги ръцете на подпалвачите.

— А раненото ми крилце?

— Ще го излекуваме. Хей, другари — провикна се човекът с петолъчката, — окъпете гостенчето, за да стане беличко, каквото е било по-рано, превържете му крилцето, дайте му да се нахрани и го пуснете свободно да лети над широката съветска земя. Нека ходи, където си иска.

— Ах, че е хубаво тутка! — въздъхна гълъбчето на мира и почна да гука.

ВЕЛИКАНЪТ И ЛАМЯТА

В най-голямата морска дълбочина, където владее вековен мрак, живееше Старата Ламя. Тя имаше дворец, съграден от чер мрамор, и господстваше над всички живи твари в морето. Очите ѝ бяха поголеми от прожектори. Когато се разлютеше, огньове излизаха от тях и водата започваше да ври. Опашката ѝ беше толкова дълга, че когато замахваше и удряше с нея водата, морето разделяше надве. Огромни вълни плискаха бреговете. Гърбът ѝ беше покрит с плочки от стомана, коремът ѝ — с люспи от сребро. Ноктите ѝ се забиваха стръвно и можеха да откърят цели канари. Устата ѝ зееше като пещера. От памтивек Ламята пасеше водорасли из безконечните морски ливади, играеше с китовете и акулите и често пъти гълташе ситен пясък, за да утоли вечния си глад.

Един ден Старата Ламя срещна цяло ято мънички сребърни риби, които плуваха една до друга и си мятаха опашките. Трябва да ви кажа, че сребърните риби са много любопитни. Като видя рибешката върволица, която се виеше като змия, Ламята зина от учудване. Водачът на рибките я попита с голяма почит:

— Позволяваш ли да влезем в устата ти и да разгледаме твоите зъби, които стърчат като кули от слонова кост?

— Позволявам! — изръмжа Ламята и зина още повече, но когато рибките навлязоха до една в устата ѝ, тя затвори очи, бавно сключи двете си челюсти и с голяма наслада погълна невинните душички. В този ден Старата Ламя разбра колко са сладки рибките и подгони опашатите морски жители. Почна да яде наред: скариди, морска кончета, паламуди, попчета, акули, дракони, делфини, най-сетне намери и леговището на китовете...

Денем Ламята ядеше по ламски, докато коремът ѝ се подуе като планина. Надвечер се прибираше към своя мраморен дворец, лягаше в градината сред водораслите, затваряше очи и започваше толкова силно да хърка, че в морето се надигаха огромни вълни и потопяваха корабите. Когато Ламята изяде всичките риби, глътна един потънал

кораб, но той не можа да насити глада ѝ. Затуй тя излезе на морския бряг и дълго гледа към малкото рибарско село зад тръстиките.

— Там има нещо хубаво — си рече гладницата и запълзя към селото.

Лавнаха кучета. Най-напред изскочи кметът на селото и се разтрепера.

— Какво искаш от нас? — извика той към Ламята.

— Гладна съм! — изръмжа чудовищната гостенка. — Морето ми е много тясно, а коремът ми е много широк. Дайте ми да ям!

— Какво да ти дам? Ние сме последни сиромаси.

— Дайте ми нещо непотребно. Донесете ми старите баби и грохналите дядовци, които не могат вече да работят.

— Но те са наши майки и бащи, как ще се разделим с тях?

— Тогава ще изям вас! — ревна Ламята, надигна опашката си и раздвои морето.

Рибарите наведоха глави: такава е била съдбата на нашите старци. Нека ни простят. Ние не можем да ги отървем от Ламята.

До вечерта чудовището погълна осемдесет старци с бради и тридесет баби без зъби.

На втория ден ревна:

— Още!

Дадоха ѝ малките деца — помете ги. Дадоха ѝ девойките и момците — и тях излапа. Подгони мъжете и невестите. Цялото село погълна и пак не се насити.

На третия ден Старата Ламя запълзя навътре по земята. Всички радиопредаватели екнаха: „Ламята иде!“ Изтърпнаха селата, ужас обхвана градовете. Изкараха срещу нея най-голямото оръдие и почнаха да гърмят. Но Ламята се усмихна и започна да гълта снарядите като бонбони. През този ден тя изяде три села и един град. На четвъртия ден гълтна една фабрика, където работеха автомобилни гуми — гълтна я заедно с работниците. Коремът ѝ стана още по-голям, очите ѝ кръвясаха. На петия ден, след като изяде три града и девет села, Ламята пресуши водата на три реки и почива три дни и три нощи. Като се пробуди, тя изпълзя на една висока планина и погледна наоколо. И видя пътищата, почернели от бягащи хора. Всички хора бягаха от Ламята и устните им бяха напукани от страх. Те отстъпваха с железниците, с автомобили, с параходи по реките и самолети по

небето. Отстъпваха и се губеха в далечината към земята на Дядо Ивана.

— Ще изям целия свят! — изрева Ламята и гласът ѝ беше, страхотен.

Земята потрепера. Горите се огънаха, птиците попадаха от гнездата си. Човеците закриха очите си и замръзнаха от ужас, но когато се свестиха, отново се втурнаха към спасителния край, където живееше Дядо Иван магьосникът. Дядо Иван беше хилядогодишен старец. Той беше най-мъдрият човек на света, защото, когато си допреще ухoto до земята, чуваше всичко, което става под небето. В сърцето му бликаше любов към всички хора, които се трудят, които страдат и които се борят за свобода.

Когато видя, че милиони хора тичат към неговата земя, той се изправи и викна:

— Хей вие, милиони хора, от кого бягате?

— Ние бягаме от Ламята! — отговориха милиони гласове. — От тебе чакаме спасение, Дядо Иване! Ламята ни изяде децата, къщите и нивите. Тя ни погуби държавите. В тебе ни е надеждата.

— Добре — рече Дядо Иван и тръгна към своята ковачница.

Дядо Иван имаше най-чудната ковачница на света. Той можеше да кове оръжия, машини, самолети, но му прилягаше да създава и живи човеци. Когато бежанците наблизиха вратата на неговата ковачница, той се обърна и рече:

— Да дойдат при мене един милион момци, които имат лъвски сърца. Те да ми докарат един милион коне с огнени гриви и всеки да стиска в десницата си по една сабя, направена от стомана.

Додето изрече тези думи, пред него се наредиха един милион момци на коне със стоманени саби.

Дядо Иван ги погледна, усмихна се и като разтвори широко вратите на ковачницата, викна:

— Влизайте вътре!

Един след друг конниците влязоха в ковачницата. А в туй време Ламята беше захапала земята на Дядо Ивана от единния край.

Като вкара юнаците в ковачницата си, Дядо Иван се запретна и почна да прави чудеса. От всички момци, които бяха милион на брой, той направи един Великан — безстрашен и страшен, какъвто не е имало, откакто свят светува. От всички коне той направи само един

кон, какъвто не е виждало човешкото око, От всички стоманени саби той изкова един меч.

Великанът грабна този меч, яхна коня, наведе се, целуна десницата на Дядо Ивана и потегли на бой срещу Ламята. Дядо Иван изпроводи Великана, благослови го и — нали беше магьосник — изпече в своята пещ само един хляб, разчупи го и нахрани с него всичките бежанци, които му бяха дошли на гости.

Когато Великанът наближи Ламята, тя се зарадва много и викна:

— Всичко опитах на този свят: риби, раци, хора, къщи, фабрики и държави. Само великан не съм яла — като изям и тебе, три години ще лежа на гръб и ще хъркам.

И за да уплаши конника, Ламята нададе рев, толкова страшен, че земята се напука.

Но Великанът не се уплаши. Той измъкна меча си. И да видите какво се случи: мечът светна на слънцето е такъв блъсък, че очите на Ламята ослепяха. Конникът препусна към нея стремглаво, замахна със страшна сила и отсече огромната ѝ глава. Ударът беше нечуван: главата на Ламята се търкулна в равнината и не спря три дни и, три нощи.

С острието на меча си Великият конник разпра корема на Ламята и оттам излязоха милиони хора които бяха прекарали в мрак, нечетен брой села, градове, фабрики и държави. Всички се поклониха на Дядо Ивана и си тръгнаха. Най-напред вървяха човеците, подир тях се точеха къщите, фабриките, цели села и градове затрополиха по пътищата. Всички се прибраха в своите родни кътища, на местата, където бяха живели, преди да се появи Ламята, и настана ден първи на техния нов и честит живот.

ПРИКАЗЕН СВЯТ

ЖИТЕНАТА ПИТКА

Разровила баба огнището скришом, извадила питката и я потулила някъде. Ваню и Кунето претършуваха кътовете, пъхаха главичките си под леглото, ровиха се в долата, гледаха повторно в пещта — няма я.

— Бабо, дай ни питката, бабо! — замоли се Ваню.

— Бабке, молим ти се, дай ни я! — изправи се пред нея сестричето му.

— Шшишт! Мирувайте, че видите ли хурката! — сопна се баба им.

— Бабичко, много сме гладни ба! — с нажален глас пееше Кунето.

— Я зяпни да видя!

Пуста баба, все не вярва. Кунето разтвори като рибка малката си устица.

— Пуй, че огладняло момичето ми — рече бабата, — ами сега? Ха почакайте още малко, да се върне от гората тетю ви с шейната.

— Де е питката ба? — дръпна сукмана ѝ Ваню и я погледна с очи, от които се гласяха да паднат две сълзи.

— Де я. Отиде да си обиколи нивката. Не я ли видяхте, кога изскокна? Ей я там, хе, тича по пътя. Подир нея куцука Черню и джафка.

Ваню и Кунето залепиха очи на изпотения прозорец. И видяха широкия, белия път. Нападал от небето сняг — един човешки бой. Затрупал дърветата, затрупал малките къщурки, затрупал гората. Студено и страшно е на полето. Големи постали вълци сноват по пъртината, гледат към село, където пушат комините, точат си зъбите и ръмжат. Никой не смее да ходи там. А тя, нищо и никаква питка, излязла от огъня с гореща глава, отърсила от гърба си въглените и се търкулнала. Хайде-е-е! Отива да си обиколи нивката.

— Бабо... — обърна се умислен Ваню.

— Ей.

— Право ще кажеш, вярно ли е?

— Кое?

— Онуй, дето ни го разправи снощи, че уж питката ходела да си обикаля нивката.

— Вярно е, чедо! Баба никога не лъже.

— Ами далеч ли е нивката?

— Много е далеч.

— Чак до голямата гора, че зад нея? — показа с пръст Кунето.

— Там.

Двете деца пак опряха очи на прозореца. Пада ситет сняг. Сипе, сипе. Затрупва къщите. Те пъшкат под дебелия юрган и дъхът им едва излиза през комините. Мудно крета по пътя една биволска шейна, накамарена с дърва. Превала зад моста и чезне зад снега.

— Бабо, хайде пак да ни разправиш за питката — обърнаха се двете замислени руси глави към очилатата бабичка.

— Какво да ви разправям, нали снощи ви разправих.

— Още един път искаме.

— Хубаво. Слушайте! Тя, питката — започна баба им, — като излязла от огъня, озвърнала се, смъкнала от гърба си въглените и полека се промъкнала през открехнатата врата. Плюла си на петите и ударила на бяг. Подир нея се втурнал Черню. Гонил я до моста, но не я достигнал, защото летяла напреде му като заек. Щом разбраł, че няма да я стигне, Черню лавнал два-три пъти подир онъ, що духа, и се върнал.

Минала питката през равното поле, навлязла в гората. Тъкмо влизала в гората и насреща ѝ, на сред пътя, отневиделица изскочил вълк, ей такъв, три дни нищичко не хапнал. Облещил се, тропнал с крак:

— Стой, питке житена! Както съм прегладнял, наведнъж ще те лапна, ама ме е страх да не се задавя.

— Недей, вълчо, брат да си ми! Ще се задавиш, много съм корава. Почакай ме тук, додето се върна! Мене ми е баба заръчала нивката да обиколя, където съм се родила, че да стана мека и сладка. Сега не съм за ядене: много съм гореща.

Излъгал се глупавият вълк. Хванал вяра. Клекнал на пътя. Чака, чака, а студеният вятър брули ушите му.

Питката хукнала. Бре нагоре, бре надоле, между старите дървета — право на нивата. Гледа — голяма, широка нива. Насред нивата —

круша-самосянка, стои като самодива в бяла премяна. А под синора — кладенчето замръзнало.

Навела се зачервената от студ питка и попитала:

— Тук ли е житцето?

— Тук съм — рекло то с тъничко гласче като на пчелица.

— Ами будно ли е, или спи?

— Будно е. Трае си на топло, под снега. Завило се презглава с бяла черга. Едва диша.

В гората било много страшно. Нивата — сред самата гора. Бучел лудият вятър. Дърветата плачели. А житцето се затоплило — нищичко не ще да знае.

— Гладно ли е? — попитала го питката.

— Не е.

— Ха тогаз нека мирува, че напролет, когато се стопи белият снежен юрган и славеите запеят край нивата, стръкчетата му да израснат високо, едър клас да завържат. Ще напълнят житницата доторе. Нека знаят малките стръкчета — всичките ще станат питки.

Засмяло се тихо под снега житцето. Уж го лъжела питката. Как може то да стане питка?

Глупавичко е, защото е много мъничко — само на два месеца.

Тръгнала си питката назад. Свършила си работата, иде си у дома. Не минала през гората, ами заобиколила по долината, през ливадето, поела дълбокия път — иде си.

— Ами вълкът, бабо?

— Вълкът клекнал сред гората, чака и трака със зъби, а студеният вятър брули ушите му.

Пустата питка, колко е хитрушка!

Братникът скръцна. В двора влязоха шейни.

— Ваньо-о-о, тичай — шайната!

— Иде си тетю, ху-у-у-у! Какъв е побелял!

— Хайде, Куне, налей топла вода в менчето, да си умие баща ти ръцете, защото цял ден е мръзнал. Пък аз ще отида в малката къща, да видя дошла ли си е питката.

ГАТАНКА

Тая вечер зад клоните на ябълката месецът се издигна голям колкото дъното на едно кринче, жъlt и страшен. Той позлати изгубените в лятната мрачина хармански купи от прясно сено, пое небесния си път и помами подире си звездите, както квачката мами пилетата си. Уплашено го гледаха през отворената врата две малки деца — Ваню и Кунето, — сгушени едно до друго под камината. От къщи излезе прегърбената им баба Куна, озърна се и като ги видя, викна:

— Ваньо, Куне, хай станете, баби, да ми донесете един крушов пън от дръвника, да накладем буен огън, че да ви сваря попара. Щяло менче мляко съм надоила. Ей сега ще се зададе дядо ви от воденицата — и той да хапне попара, че да му се затопли старата душица. Хайде, тичайте! Я тая вечер какво е видело на двора, сякаш не е нощ, а ден.

— Страх ни е, бабо.

— Няма нищо страшно. На хармана лежи теленцето. То е днешно, само на един ден, и пак не го е страх.

Ваню и Кунето, като чуха за теленцето, дето го донесе пастирът, трепнаха, спогледаха се и презглава рипнаха навън към белия харман, над който петровката ябълка ръсеше цвят. До плевнята над яслите стоеше с кротко наведена глава бодливата крава Мучка със счупения рог. Тя милваше с нос гърба на малката си рожба и замахваше със счупения рог да убоде Черня, кучето, което с навирена опашка обикаляше край новородената душа и лаеше от драгост. Тревожно се обаждаше звънецът на кравата. Бялото слабо теленце не можеше да стои право. То лежеше, подвило тънките си крака, и гледаше учудено този нов свят: големия месец, който грееше право в очите му, кучето, което обикаляше край него като щуро. Двете малки деца с бели ризки клекнаха напреде му и го замилваха по челото.

— Волчето е гладно — рече Ваню. — Искаш ли да му отскубнеме от купата една стиска сено?

— Че то няма зъби още — пошушна Кунето.

— Няма ли? Теленце, нямаш ли зъби? Я зяпни да видя! Отвори си устата де!

Тъй като теленцето не разбра какво искат от него, Ваню го хвана за муцуна с две ръце и се помъчи да му разтвори насила устата. Тогава Мучка недоволна наклони глава и замахна със счупения си рог. Звънешът силно звънна. Ваню пусна теленцето и двете деца побягнаха уплашени.

В туй време харманската врата скръщна. Една ръка я бълсна силно и тя се разтвори цялата. Под нацъфтелите клони на ябълката се показаха кривите бели рога на воловете. Светнаха кротко големите им черни очи, които цял ден са гледали младите залюлени жита. Те се връщаха от къра. Пред воловете вървеше техният стар стопанин — дядо Гено. Двете деца се спуснаха насреща му:

— Дядо, имаме си волче! Дядо, имаме си теленце! Видиш ли го под стряхата? Много е хубаво, с чер белег на челото!

Дядо Гено пусна синджирите на воловете, оставил насреща хармана колата, отиде под стряхата, погледна теленцето, потупа Мучка по гърба и се обърна към двета свои стари вола:

— Днес се родило теленцето — ваша отмяна, хей, старчуги! Да ви е живо, радвайте му се! Наесен, като отида на пазар, ще му купя другар. Няма все вие да теглите колата и ралото. На стари години ще си отпочинете. А на мене отмяна ще бъде онуй малко юначе, когато порасне.

Дядо Гено показва с големия си чер пръст към Ваня.

— Ванчо — продължи той, — нали ти ще ми ореш нивите?

— Аз, дядо.

Старецът разпрегна колата, върза до плета воловете, хвърли им сено и каза:

— Хайде сега да се приберем в къщи и да видиме какво е наготовила баба ви Куна. Много съм изгладнял.

— Дядо — обади се Кунето, — ами то нищо не е яло бе, дядо.

— Недейте се кахъри за него. Неговата добра майка ще му бере грижите. Тя ще му даде ей сега да суче.

— Ваньо — провикна се от къщи баба му, — де ти пъна?

— Нося го, бабичко!

Ваню се затече и нарами един пън от дръвника. Влязоха вкъщи.

Додето баба Куна слагаше софрата, двете деца се изправиха пред дядо Гена и го замолиха:

— Дядо, харижи ми го!

— На мене бе, деденце!

— Чакайте — рече дядо Гено — да ви кажа една гатанка. Който от двама ви я отгатне, нему ще харижа волчето.

— Кажи я!

— Отгатнете ми кое е онуй рогато и опашато, което, кога се е родило — на четири свирки свирело, когато пораснало — цял свят обиколило, а кога умряло — тогава си хоро отиграло.

Замислиха се двете деца, чудиха се, ала не можаха да отгатнат.

— Ха де! — подканяше ги старецът.

— Ние имаме ли го? — попита Ваню.

— Имаме го — отговори старецът.

— Къде е?

— На хармана.

— Голямо ли е?

— Сега е като овен, а сетне ще стане като бивол. Ха де!

Но децата не можаха да отгатнат.

— Видите ли, вие не знаете, а пък дядо ви знае. Туй рогато и опашато е волът бе, деца! Когато се роди теленцето и започне да суче, то сякаш свири на четири свирки. Кога отрасне и тръгне по нивите — обикаля света. Кога умре, от кожата му правят цървули и момците по сватби и хора играят с тях ръченица. Хайде сега, волчето харизвам на Ваню, а до пролет, когато кравата отели друго — то ще бъде за Кунето.

СЪРДИТ ДЯДО

— Ще стана утре рано — рече Мулешковият дядо — и ще тръгна. Ще се махна оттук. Ще отида най-напред при ковача, ще му дам да закове железни подметки на ботушите ми и ще потегля към Незнайна гора, където никога човешки крак не е стъпвал. Ще вървя, ще вървя, додето изходя целия път и се продълнят ботушите ми. Същия ден, когато се продълнят железните подметки на ботушите ми, пред моите очи ще израсне чудната Незнайна гора. Ще събуя ботушите си и ще тръгна бос под дърветата по меката като килим трева. Сред гората има едно дърво — тънко и високо, с бяла кора, с крехки клони и сребърни птици, накацали по клоните. Щом като ме забележат птиците, че им отивам на гости, ще плеснат с криле, ще се люшнат по клоните, радостно ще зачуруликат и звуците като бисерни дъждовни капки ще закапят от гърлата им. Птиците от Незнайна гора вият своите гнезда от златни конци, кълват мухи от сребро, а когато чуруликат — бисер се рони от гърлата им. Ех, Незнайна гора! Ще сбера една шепа бисер, ще го скрия в джоба си и когато се върна тук, ще го дам на сестричето ти да си наниже герданче.

— А за мене, дядо, какво ще донесеш? — попита Мулешко.

— Нищо няма да ти донеса, Муле! — отвърна старецът и продължи: — Ще седна на тревата под белокорото дърво и цял ден ще слушам веселата песен на сребърните птички. Когато настане вечер и високо над върховете на дърветата плувне жълтият месец, птиците в Незнайна гора ще станат златни. Тогава аз ще извадя от пояса си медения кавал и ще им засвиря, да чуят дядовата свирка.

От всичките краища на гората ще надойдат златните птици. Отрупаните крехки клони ще запращят. Тогава аз ще бъркна в торбичката си, ще нагреба една кривачка просо и ще го пръсна под дървото. Златните птички, като видят просото, ще се спуснат презглава към земята да кълват. Ще кълват, ще кълват, ще изкълват просото до зрънце. Ще остане само едно зрънце, потулено до големия пръст на крака ми. Оная златна птичка, която е най-смела, ще приближи да кльвне и него зрънце. Но щом протегне шия и отвори кльвката си, аз

ще я похлупя с калпака си. Няма да я притисна, защото може да я задуша, ами кротко ще я хвана изпод калпака и знаеш ли какво ще направя?

— Ще ми я донесеш, дядо, да си я сложа в една клетка — рече Мулешко.

— Да имаш да вземаш!

— Ами какво бе, дядо, ще направиш с нея?

— Ще си оскубя едно златно перо от крилото й, ще я пусна да лети пак свободно и да пее в Незнайна гора.

— Защо ти е златното перо, дядо Иване?

— Защо ли? — отвърна старецът. — Чувай да ти кажа защо. Ще се върна пак по същия път. Като стигна до нашето село, няма да се отбивам у дома, ами направо ще замина към града. Там има един златарин. Ще му продам златното перо за една торба жълтици. С жълтиците ще си купя самолет и със самолета ще замина към негърската земя, където растат портокали и бананите.

— Дядо, и мене ще вземеш на самолета, искам и аз да дойда в негърската земя.

— Няма да те взема.

— Моля ти се, дядо!

— И да ми се молиш, и на колене да ми падаш, пак няма да те взема. Ще замина сам в земята на чернокожите и няма да се върна. До края на живота си ще лежа под сянка, ще ям сочни портокали и няма да помисля за тебе.

— Защо бе, дядо, ми се сърдиш? — попита Мулешко с нажален глас. — Какво съм ти направил?

— Ти знаеш добре, дядовото, какво си ми направил. Тая заран баба ти снела от тавана три чепки бяло грозде. Едната чепка дала на тебе, другата дала на сестричето ти, а третата скрила под паницата за мене, да си я изям с хляб, като огладнея. Щом баба ти излязла от къщи, ти си претършувал под паниците, намерил си го и си ми изял гроздето. Аз нямам време да гладувам. Ще замина в негърската земя да си нахраня душицата с портокали и банани.

— Недей бе, дядо! — замоли го Мулешко. — Ако заминеш там, с кого ще ходим за риба и кой ще ми разказва вечерно време приказки? Моля ти се, остани!

— Ще ми ядеш ли втори път гроздето?

— Няма!
— Вричаш ли ми се?
— Вричам ти се.
— Добре. Но посегнеш ли втори път, ще замина и няма да се върна — хубаво да го знаеш!

НОВОГОДИШНА ПРИКАЗКА

Ти знаеш ли оная малка къщурка с книжното прозорче? Тя се намира накрай града, до самия път, който навлиза в гората. Насреща е високият комин на книжната фабрика. Цял ден този комин изкарва гъсти кълба дим. Ще попиташи: защо на прозорчето наместо стъкло са опънали бяла книга? Защото една немирна детска ръка тупна стъклото със снежна топка и го строши. Ако идеш в тая къщурка и почукаш на пътната врата, никой няма да ти отвори, но ще чуеш един ясен глас на момиче:

— Кой хлопа, моля?

Това е гласът на Калинка. Тя е петгодишно момиченце. Подир малко ще прогърми и един дебел мъжни глас:

— Хей, кой си ти? Ако си мечка, да се махаш, защото ще те заколя със сабята си!

Този пък е гласът на тригодишния Крум — братчето на Калинка. Той е мъничък, едва приказва, бърка думите, но гласът му е страшно надебелял. Представи си, този Крум, наместо да пие вода — яде сняг. Простинал е хубавичко и сега буха здравата. Ще попиташи — нямат ли майка тези деца? Имат майка, много добра майка си имат, но тя е работничка в книжната фабрика. От зори до мрак се труди, печели пари, за да купува на децата си хляб, дрешки, дърва.

Сега ще ти разкажа какво се случи с Калинка и Крум срещу Нова година. Следобед, когато майка им тръгна към фабrikата, заръча:

— Мирно да стоите! Да не се боричкате, да не изядете всички хляб и да не изгорите всичките дърва, защото други нямаме. Утре цял ден ще мръзнем, ако ги изгорите. Довечера, като се върна, ще ви донеса по едно кравайче и една голяма бяла книга. На нея ще нарисуваме дядо Мраз как пристига с шейна. Довиждане, деца!

— Довиждане, мамчице! — извикаха двете деца и затвориха вратата.

Щом загльхнаха стъпките на майката, децата се втурнаха към печката. Отвориха вратичката ѝ, клекнаха и почнаха да пъхат вътре дървата, които майка им беше приготвила за Коледа. Натихака вътре

всичките дръвчета. Печката грозно забумтя и светна. Стана много горещо. Децата разтвориха вратите и прозореца. Нахлу зимният студ. подир един час, когато дъrvата изгоряха — стаята изведнъж изстина, защото децата не се сетиха навреме да затворят вратата и книжното прозорче.

— Когато се върне мама довечера, ще ни пребие — замислено проговори Калинка. — Какво да правим сега? Искаш ли да отидем в гората и да съберем суhi дръvца?

— Искам! — отговори важно Крум.

Облякоха си дебелите дрехи. Калинка завърза Круповите уши с един вълнен шал. След туй грабна кошчето за дъrvа, хвана Крума за ръката и го поведе. Беше още видело, когато навлязоха в гората. Отльчиха се по пътя. С голяма мъка почнаха да събират суhi клончета. Додето напълнят кошчето — настана вечер. Мразовитият вятър залюля дъrvетата и започна да ги засипва със сняг.

— Олеле, како, една снежинка влезе в окото ми, не мога да виждам.

— Няма нищо, какиното момче — извика Калинка и обърса окото на Крума с престилката си. — Върви сега подире ми, да излезем на пътя, че затъмняхме.

Закрачиха двете деца, но наместо да поемат към широкия път, те навлязоха още по-дълбоко в гората. Затънаха до гърди в сняг. Почнаха да викат за помощ. Юначният Крум ревна. Страх го беше и от снега, и от вятъра, и от дъrvетата.

— Не плачи, миличко, защото, ако вълкът те чуе, ще дойде при нас и ще ни изяде.

Като чу тия думи, Крум, наместо да мълкне, ревна още по-силно.

— Кой плаче в тая самотна гора — извика някой зад дъrvетата.

Крум мълкна изведнъж. Двете деца се ослушаха и чуха песен на звънчета. Обърнаха се и що да видят: между дъrvетата тичат два бели коня. На челата им светят звезди, а копитата им — сребърне. Тия два коня теглят една шейна, накамарена с дъrvа. Върху дъrvата седнал един старец с бяла брада и голям калпак, цалият засипан със сняг. Същински дядо Мраз.

— Кои сте вие? — попита старецът, като стигна при децата и спря конете.

— Ние сме Калинка и Крум.

— Ами щете в гората по туй време?
— Дойдохме да съберем сухи дръвца.
— Дръвца ли? Я се качвайте на шейната!

И брадатият старец пое най-напред Крума, сетне Калинка. Намести ги на коленете си. Загърна ги хубаво с кожуха си и подкова конете. Запяха отново звънчетата.

Когато стигнаха до малката къщурка с книжното прозорче, старецът спря шейната. Сне полека двете премръзнали деца и ги заведе в къщи. Сетне се запретна и стовари всичките дърва от шейната в двора. Децата просто не вярваха на очите си, че имат толкова много дърва. Като свърши тая работа, старецът с дългата брада влезе в къщи, наведе се, челуна двете деца по челата и си отиде. Калинка и Крум чуха само как полекичка загъръхна песента на звънчетата.

Късно вечерта се върна майката. Децата я посрещнаха на прага.

— Мамчице, видя ли дървата?

— Видях ги, пиленца. Тая зима няма да мръзнете. Господ здраве да дава на дядо ви Горана от Дълбок дол. Обеща ми човекът и си сдържа думата.

— Имаш грешка, мамо, тези дърва ги докара дядо Мраз с шейна. Два големи бели коня теглеха шейната — извика Калинка.

— На челата им имаше звезди — обади се и Крум със своя пресипнал дебел глас.

— Защо ти е толкова пресипнал гласът? — попита майката. — Сякаш цял ден си бил в гората. Завторете вратата. Елата сега да си получите кравайчетата, като ги изядете, ще ми нарисувате този дядо Мраз, дето ни е докарал дървата. Искам и аз да го видя. Може пък да прилича на дядо ви Горана...

КРИЛАТИЯТ ПЛЕННИК

Навън валеше ситен сняг. Затрупаното село гълхнеше сънено под топлата снежна покривка. Градинската ябълка трепереше над плета като млада невеста, пременена и накитена с бяло цвете. Под стряхата три гладни врабчета ровеха сламките и търсеха житни зърнца, останали от лятната вършитба. Иванчо стоеше до прозореца, бършеше с длан запотеното стъкло и гледаше жадно как рошавите сиротни птички наближават капана му. Иванчовият капан беше направен от две почернели керемиди, похлупени една върху друга. В долната имаше шепа жълто просо, а горната стоеше подпряна леко с две пръчици — отдолу чatalче, а отгоре права клечка. Тя крепеше похлупака полуутворен. Щом едното от врабчетата видя просото в капана, радостно зачурулика и се втурна да кълве. Другите две се озърнаха наоколо, не посмяха да приближат и сякаш почнаха да думат на другарчето си:

— Внимавай, тая работа не е чиста!

Ала гладното пиле не ги слушаше. То влезе в капана, почна лакомо да кълве и, без да ще, докосна с крак чatalчето. Щом размърда клечката, горната керемида падна и го захлупи. Врабчето остана в тъмнина. Двете негови другарчета отлетяха уплашени. Иванчо изкрещя, втурна се по чорапи навън, затече се под стряхата, грабна капана с крилатия пленник, влезе с него в затоплената стая, затвори хубаво вратата и дигна едната керемида. Врабчето шумно изхвръкна. То помисли, че е вече свободно, дигна се стремително нагоре и удари крилете си в тавана, кривна към прозореца, почна да пърполи, заудря с главичката по железните пръчки; най-сетне падна отмаляло и Иванчо го хвана.

— Пипнах те — рече той, — сега ще намеря ножица и ще ти отрежа крилете, че тогава да видим как ще хвърчиш!

Голямата ножица, с която мама режеше плат, беше окачена на един гвоздей.

— Почакай малко да се върне мама! — закани се той на врабчето. — Тя ще ми снеме ножицата.

И мушна птичето в пазвата си. Седна до прозореца и се замисли.

— Туп-туп-туп! — тупкаше Иванчовото сърце.

— Кой тупка тъй? — попита врабчето.

— Аз тупкам — отвърна сърцето.

— Че кой си ти?

— Иванчовото сърце.

— Знаеш ли — почна да се оплаква птичето. — Иванчо иска да ми реже крилете с ножица.

— Ох, тоя Иванчо все пакости върши! — въздъхна дълбоко сърцето.

— Можеш ли да ми помогнеш?

— Аз не мога — отвърна сърцето, — защото Иванчовото ухо е пълно с памук и да викам, няма да ме чуе, ама ще кажа на съня.

Падаше вечер. Селото полека потъваше в синя мрачина. Ваньовият сън стоеше невидим пред момчето и му гъделичкаше клепачите.

Сърцето повика съня и му разказа какво иска да прави Иванчо.

— Помогни на врабчето! — рече то.

— Добре — прошепна тихо сънят и затвори Иванчовите клепачи.

Заспа малкото момче и насын тръгна по снега. Вървеше босо в една вековна гора по крива снежна пътека. Искаше му се да хапне, нещо, да си подкрепи силите, искаше му се топлинка, да си посгрее ръцете, ала нямаше нито хляб, нито огън в бялата снежна гора. Не щеш ли, изведенъж между старите отрупани със сняг дървета видя малка червена къщурка, а пред къщурката стои голямо дървено корито — подпряно като капан. Под коритото съзря чиния. В чинията — цял резен сирене, бяло като сняг. До сиренето — порязаница хляб. Зъбите му затракаха от глад. Боязливо приближи и се озърна наоколо: няма жива душа. Без да мисли много, гладното момче се наведе под коритото и протегна ръка. Но щом докосна хляба, коритото щракна, падна и го похлупи. Иванчо почна да рита, почна да вика, колкото му глас държи, но от устата му не излизаше нито един звук. От червената къщичка се показа една белокоса бабичка. Тя дигна коритото, хвана Иванчо за крака, погледна го в очите и: викна:

— Ах, ти ли си оня, дето ловиш с керемиди малките врабчета?

Чакай сега аз да те науча!

Повлече го по снега, внесе го в къщи и откачи от стената една грамадна ножица, която беше направена от две кръстосани саби.

— Какво ще правиш с мене? — попита разтреперан като лист Иванчо.

— Ще отрежа ръцете, които хващат с капани беззащитните врабчета и се гласят да им режат крилцата с ножица!

И белокосата бабичка разтвори страшната си ножица. Иванчо почна да се дърпа ужасено. Опита се да побегне. Бабичката го хвана с костеливата си ръка и викна:

— Стой!

— Олеле! — изпищя с цялото си гърло Иванчо и се стресна.

Събуди се и се озърна. Наоколо нямаше никой. Само той лежи в помръкналата стая и врабчето в пазвата му. Сгущило се бедничкото на топличко, тихичко писука. Иванчо дълго си търка сънените очи. Сетне стана прав, бръкна в пазвата си, извади притихналото пиле, нежно го допря до бузата си отвори прозореца и го пусна.

Врабчето хвръкна и потъна в хладната зимна вечер.

ЧИТАНКАТА НА СЛАВЕТО

Славето имаше нова читанка. С цветни корици, с бяла като сняг хартия и хубави картички. Една сутрин, преди да звънне училищната камбана, бащата на Славето отиде в книжарницата и купи читанката. Даде я на момчето си и му рече:

— Вземи тая шарена книжка и я пази като очите си. Тя е пълна с ум и знания.

Славето я грабна от ръцете му и се завтече към училището. Влезе в училищния двор, седна на пожълтялата трева под лозницата и почна да разгръща новата книжка. Сърцето му се мяташе от радост. Какво ли нямаше в нея: рой птичета, пръснати по страниците, две мечки, една стара вятърна мелница с криле; едно магаре, натоварено с два чувала, градини, реки, мостове, къщи и най-накрая стои изписано с вирнати уши и ококорени очи едно зайче-байче мустакато.

— Ох, зайчееее! — помилва го Славето и въздъхна.

В туй време запя камбаната. Славето грабна читанката си и влезе в стаята. Седна мирно на своя чин. Сложи ръцете си върху чина. А когато пристигна учителят и почна да решава задачи на черната дъска, Славето, наместо да внимава, разтвори читанката под чина на коленете си и се загледа в зайчето. Тъй минаха двата часа. В къщи малкият ученик седна да пише домашно упражнение с мастило. Напише една дума — погледне в читанката някоя картичка, напише втора дума — пак погледне. По едно време — кап! — от перото се отрони една мастилена капка и тупна върху корицата на читанката.

— Защо ми цапаш новата дрешка, бате? — викна читанката, но Славето не я чу, сякаш имаше памук в ушите си.

— Славе — надникна отвън баща му, — ще ходиш ли подир пладне на училище?

— Няма да ходя.

— Хайде тогава, мойто момче, иди да напасеш кравата в ливадата край железопътния насип.

— Ами читанката? — попита Славето.

— Тя ще остане на полицата, че утре пак ще я разгръщаш.

Докато бащата мръдна под стряхата да отвърже кравата, Славето започна да прехвърля страниците. Искаше изведнъж да види всичките картички. Стигна пак до зайчето. „Ох, че е мустакато“ — помисли малкият ученик и грабна от прозореца ножицата. Почна да реже. Читанката писна.

— Олеле, майчице! Боли! Не ми режи зайчето! Ти си разбойник!

Ала Славето и този път не я чу. Тогава читанката, като разбра, че Славето няма да има милост към нея, разпери кориците си като криле, размаха ги и изхвръкна през отворения прозорец навън. Полетя към гората.

Нашето Славе остана с отворена уста. Една муха бръмна и се удари върху носа му. Както беше зяпнал, Славето щеше наスマлко да я глътне.

Щом стигна в гората, читанката падна на мекия мъх под един стар дъб, направи с кориците си колибка и започна уморено да диша. Мигом затрептяха над нея рояк синигерчета.

— Откъде идеш? — попита я те.

— Бягам от едно зло момче.

— Как се казва туй момче?

— Лапнимуха.

— Ами защо бягаш?

— Защото ми реже с, ножица дечицата.

Синигерчетата взеха да се смеят. Записукаха:

— Ти нямаш глава, нито опашка, нито крака. Ти не можеш да снасяш яйца и да мътиш пиленца. За какви дечица бълнуваш.

— Имам си и аз всичко — отвърна читанката, — имам си цяла дружина гадинки, само зайчето ми го няма. Милото мустакато зайче! Хайде идете си! Не писурайте, защото искам да подремна.

Синигерчетата се дигнаха, а читанката задряма, затоплена в златния дъбов мъх. Надвечер се заоблачи, падна тъмнина. Зароси дребен есенен дъждец. Капките забараobiliха по кориците на книгата и я събудиха. Нещо прошумоля в мрачината.

— Кой е там? — попита читанката.

— Аз съм — обади се с треперлив глас едно тъмно нещо като кълбо.

— Що си ти?

— Аз съм едно зайче-сираче. Днес ловците убиха майка ми, гръмнаха хубавата ми майчица с топлото меко кожухче и аз хукнах да бягам из гората. Много ми е страшно. Шумка ли шумне — почвам да треперя като отронен сух лист. Ето, и дъждът почна да ме кваси. Ще умра тая нощ от студ.

— Не бой се, клета душице! — рече читанката. — Ела при мене! Пъхни се в колибката ми. Тук има място за тебе. Мъхът е сух и топъл. Аз ще ти стана втора майчица. Ще те закрилям и ще ти разказвам чудни приказки.

Зайчето страхливо влезе под кориците ѝ, сгуши се ѝ заспа изведнъж, защото беше капнало от мъка и тичане.

На другия ден читанката почна да учи зайчето на ум и разум. Разказа му къде има сладко зеле и късни пъпеши, научи го как да бяга от кучетата и вълците, как да се пази от хитрата лисица, взе да му дава уроци по четене и писане. Когато минаха две години и зайчето порасна, лъвът го повика в своята пещера и като разбра колко е учено, направи го учител на всички горски гадинки.

ПЛЕННИКЪТ НА ВЕЛИКАНА

— Татко, виж каква чудна птичка хванах! — извика малкият Койчо и вдигна нагоре дясната си ръка, с която стискаше една крилата душица, голяма като врабче, с червено коремче. Птичката цяла трепереше, разтваряше безпомощно крилца, опитваше се да отлети, ала Койчо я държеше здраво.

— Ти си ловец на птички, мое дете. Тази, която си хванал, се нарича червенушка. Как я хvana?

— С коритото. Подмамих я с шъпа трохи. Като я захлупи коритото — нямаше къде да шава. Пъхнах ръката си отдолу, пипнах я и отидох в къщи да я покажа на баба.

— Какво ти рече баба ти?

— „Да пуснеш на свобода туй клето пиле или ще грабна тупалката!“ Аз не я послушах. Отнесох птичката на балкона и я заключих в клетката. Дадох, й шъпа просени зърна — не яде. Налях й водица в една кафена чашка — не ще да пие. Заповядах й да ми изпее една песничка — мълчи. Много ме ядоса.

— Какво ще правиш с нея?

— Търся котарака. Ще му я дам да закуси. Аз ще си хvana друга птичка, която може хубаво да пее.

— Добре си намислил. Сега седни на коляното ми да почакаме заедно стария разбойник — нашия котарак. Той отиде в градината да провери дали не е тупнало от гняздото на врабчето някое голо птиче. Докато го чакаме, ще ти разкажа приказката за малкия Пейчо. Разказал ли съм ти я и други път? Тя е стара приказка. Някога съм я чел в моята читанка, когато бях голям колкото тебе.

— Моля ти се, разкажи ми за Пейча.

— Пейчо беше мъничко щастливо същество. От сутрин до вечер играеше, пееше и веселеше всички: хората, горските гадини, буболечките. Той живееше в една мъничка сламена къщичка край гората. Веднъж Пейчовата майка рече:

— Чедо, аз отивам за храна. Довечера ще бъдеш сит като попско дете на задушница. Стой си в къщи и ме чакай. Не излизай навън,

защото злият великан, който живее в големия каменен дворец насреща, иска да те открадне.

— Какво ще правя, мамо, докато се върнеш?

— Пей, чедо!

Пейчо остана сам и почна да пее, колкото му глас държи. Изпя всичките песни, които беше чул от майка си. Настана пладне. Пейчо огладня. Забрави поръчката на майка си, напусна къщичката и влезе в двора на великанския дворец. Озърна се и що да види. Насред двора имаше едно огромно като кораб за грозде корито, подпряно с тояжка. Едно въже се беше проточило от долния край на тояжката до прозореца на двора. Под коритото някой беше наредил цяла трапеза с ядене. Гладният Пейчо преглътна, огледа се наоколо и като видя, че няма никой, влезе под коритото и почна да лапа. Тогава някой дръпна въжето, тояжката се отплесна и коритото захлупи Пейча.

— Най-сетне те пипнах! — изрева Великанът над коритото, провря си ръката и хвани пленника за двета крака. Отнесе го в двора. Вътре Пейчо видя някакъв страшен огън — като харман. До огъня стоеше едно страшилище, много по-голямо от Великан, с прозорци над очите. То държеше в ръцете си един железен шиш и нещо плетеше: „Ей сега ще ме набият на железния шиш и ще ме опекат на огъня“ — си помисли Пейча и затрепера още по-силно. Ала страшилището се скара с гръмовит глас на Великан и той побягна. Отнесе Пейча над стряхата, където висеше окачена една стая със стени от железни пръчки. Натика го в стаята и го заключи. Пейчо въздъхна дълбоко. Главата му клюмна. Великанът най-напред донесе една паница с ядене, положи я пред Пейча и му заповяда: „Яж!“ Ала клетият пленник не докосна яденето. Тогава Великанът му донесе вода в един казан и заповяда с още по-силен глас: „Пий!“ Пейчо се сгущи в единия кът на затвора си, не рачи да пие. „Тогава пей!“ — изрева Великанът. Малкият Пейчо си отвори устата, но не можа да изкара нито един звук. Великанът избухна. Ушите му станаха червени. „Ще те дам на черния лъв! — закани се той. — Нека лъвът те разкъса, а пък аз ще си хвани друг Пейчо, който знае хубаво да пее.“ И тръгна да търси лъва... Ax, ето го, котакът пристигна. Койчо, дай му птичката да я разкъса!

Койчо скочи като ужилен.

— Не я давам! — извика той.

— Ами какво ще я правиш?

— Ще я пусна, татко. Нека иде при майка си в малката къщурка. Татко, аз ти разбрах гатанката. Пейчо е този малък червенушко. Великанът съм аз, страшилището е баба, а черният лъв — котаракът!

И Койчо пусна птичката. Тя отлетя в гняздото при майка си и зачурулика:

— Като ми премине страхът, мамичко, ще ти разкажа какво ми се случи. Страшна история!

Бащата помилва Койчо, по главата и замислено рече:

— И запомни, сине, че само свободните души пеят. Затворниците не могат да пеят...

ВЕНЧЕТО И ПЪНЧО

— Ти искаш да ти разкажа една зимна приказка. Под камината гори крушовият пън — нашият бъдник. Искри излизат през комина. В гърнето ври бобецът. Майка ти отиде да смъкне от тавана орехи, сушени сливи и едно свесло бяло грозде. Седни на коляното ми и слушай! Додето майка ти сложи вечерята и наточи от зимника едно менче вино — приказката ще свърши.

Живееха някога две малки дечица — братче и сестриче. Братчето се казваше Пънчо, а момичето — Невянка. Пънчо беше като буренце. Не си ти, макар че приличаш на буренце, опасано само с един обръч. Твоите уши са много дълги и стърчат нагоре, а Пънчовите бяха толкова мънички, че не чуваше какво му говори неговата майка. А Пънчовата майка му говореше: „Много си ми лаком бре, чедо! Не зная как ще те изхраня. Не яж толкова много, защото ще ти се пукне коремът! Купих една кошница зимни ябълки и ги скрих в раклата — ти си ги набутал и си ги изял до едничка. Как не ти дожаля за Венчето — поне едничка да ѝ беше оставил! Сега съм опекла две питки със сирене. Едната е за тебе, а другата — за Венчето. Сестричката ти отиде да хвърли просени зърнца на куцото врабче. Занеси ѝ питката. Седнете двамата до отворения прозорец и си изяжте питките!“

Тръгна Пънчо да търси сестричката си. Додето се качи по стълбата на втория кат — излапа своята питка. Пред вратата на Венчината стая един таен глас му каза: „Тук е тъмно. Никой няма да те види. Я излапай и другата питка!“ Без да му мисли много, Пънчо изяде и питката на Венчето. Облиза се като котарак, сложи ръце в джобовете си и влезе при Венчето да гледа как кълве зърнца куцото врабче. Венчето нахрани хубаво своето крилато другарче, изтърси престилката си и затвори прозореца. В туй време влезе майка им с метлата в ръка.

— Сладки ли бяха питките, деца? — попита тя.

— Какви питки? — обади се Венчето учудена.

Майката разбра веднага какво е сторил Пънчо.

— Как не те е срам! — извика тя. — И този път си изял дела на Венчето. Да се махаш от къщи! Аз не искам такъв син. Вън!

И разлютената жена подгони Пънчо с метлата. Пънчо изхвръкна от къщи, дигна пушилка по улицата и се втурна да бяга като заек през полето. Тогава беше есен и над земята светулкаше слънцето на сиромашкото лято. Колко е тичал Пънчо, не зная, но когато полето се свърши, слънцето се беше заплело на кръстосаните клони на една глуха и тъмна гора. Боязливо навлезе малкият гладник в гората и почна да се озърта. Наоколо нямаше жива душа. Само стари дънери с напукани кори като тромави дядовци се пречкаха напреде му. Изневиделица се появи някаква голяма птица, плесна с криле над Пънчовата глава и се изгуби в клонака. Пънчо се уплаши и търти да бяга. Нададе вик:

— Олеле, мамичко! Колко е страшно!

— Не е страшно, чедо, ела при мене — обади се един грозен старешки глас от дълбочината на гората.

Пънчо се спря и попита:

— Коя си ти?

— Аз съм добрата баба-спасителка, която ходи да търси загубени момчета и ги прибира в своята къщурка да пренощуват. Върви право към мене!

— Ида, бабо! — отговори Пънчо и се затече доверчиво към своята спасителка.

Когато стигна при нея и я погледна — той се стъписа назад, защото напреде му стоеше една гърбава бабичка с набръчкано лице, с оствър нос, дълги зъби и закривени нокти на пръстите. С ръцете си бабичката стискаше дебела тояга.

— Що щеш тута? — попита бабичката.

— Изпъдиха ме, бабо — отговори Пънчо.

— Кой те изпъди?

— Мама.

— Тъй ли, тогава ела, сине, при мене! Баба ще ти даде подслон.

Гладен ли си?

— Не съм гладен, ами съм жаден.

— Щом като си жаден, вземи от кошницата ми един грозд и си разкваси устата. Аз съм забравила тая вечер да донеса вода от кладенчето. Хапни си грозде, не се срамувай!

Както знаеш, Пънчо не беше от срамливите. Той грабна най-големия грозд и почна лакомо да хрупка черните зърна. Но щом гълтна

първото зърно, усети как по ръцете, по краката и по гърба му започна да никне свинска четина. Сетне носът му се удължи и се превърна на музуна. Бързо се вдървиха пръстите на ръцете и краката му. Те пък се превърнаха на копита. Пънчо замръзна от страх. Опита се да извика, но наместо глас от устата му се чу едно силно:

— Груух!

С една реч, след като гълтна първото черно гроздово зърно, Пънчо се превърна на прасе. Бабичката — ти вече си разбрали, че тя не е никаква спасителка, а горска магьосница — подскочи чевръсто, хвана прасето за задните крака, провеси му главата надолу и го понесе към кочината. Клетият Пънчо заквича, но магьосницата го бълсна безжалостно в кочината и го заключи.

— Ще те охраня хубаво, а за Нова година ще получиш червен гердан от баба си — спасителката! — закани се тя.

Видя ли, момчето ми, докъде може да докара човека лакомията?

Няма нужда да ти разказвам колко плака Венчето за своето загубено братче. Къде не го търсиха. Биха барабаните по селата: „Който е срещал едно момче с малки уши и голям корем — да обади на Пънчовия баща Стаменко, в махала Селянин, Вакарелско.“ Никой не беше срещал такова момче. Пънчовият баща съдра подметките на обувките си от ходене, но не можа да намери синчето си. Отиде си сиромашкото лято. Прецъфтя кърпикожухът по нивите. Забрули студен вятър голите клопки на дърветата. Захвърчаха снежинки. Побеля черната земя. Венчето все на прозореца стоеше, гледаше към полето и сърцето й се пръскаше от мъка за Пънча. Куцото врабче престана да кълве просените зърна. То не можеше да преглъща от жалба за своята обична другарка.

Веднъж Венчето рече на врабчето:

— Хей, крилато другарче, иди да намериш братчето ми! Ти имаш крилца и можеш да отидеш, където искаш. Ако не го намериш — да не се мяркаш пред очите ми, иди, където щеш. Ако го намериш — ела право при мене, почукай с човка на прозореца ми и изчурулий три пъти. По твоето чуруликане аз ще разбера, че Пънчо е намерен.

Врабчето беше умно птиче. То послуша своята приятелка и полетя над снежния свят. Цял ден стоя Венчето на прозореца и чака врабчето. Мръкна се. Настана нощ. Венчето опря глава върху пречките на прозореца и заспа. Към полунощ девойчето чу през сън, че някой

чука на прозореца. Сякаш дъждовни капки тупкат по стъклото. Венчето отвори очи и скочи. Открехна прозореца. Едно птиче влезе в затоплената стая. Когато запали лампата, Венчето го позна: куцото врабче. Щом кацна върху дланта на своята приятелка, врабчето отвори човка и рече три пъти:

— Чик! Чик! Чик!

Венчето плесна ръце и викна:

— Да вървим! Води ме, врабченце, при братчето ми!

И като облече кожухчето си, Венчето тихичко напусна къщата. Ясна месечина грееше над снежното поле. Венчето газеше дълбокия сняг. Врабчето хвърчеше напред и водеше другарката си. С голяма мъка преминаха полето и навлязоха в гората. Макар че в гората беше страшно, Венчето вървеше безстрашно подир врабчето. По едно време куцото врабче падна върху снега с разперени крилца и започна да пърполи. Крачетата му се бяха вдървили от студ. Венчето го грабна, дигна го към устните си и с дъха си го затопли. Върна му силите. Врабчето пак литна. В зори двете премръзнали другарчета стигнаха до къщурката на магьосницата. Венчето почука със зачервените си пръсти на прозореца.

— Кой е? — обади се отвътре гласът на магьосницата.

— Едно премръзнато момиченце дири подслон.

— Влез при мене, щом като дириш подслон! — повторно се обади магьосницата и отвори вратата.

Докато Венчето влизаше, врабчето изчурулика три пъти и литна към комина да се затопли. Венчето разбра какво иска да каже нейното другарче: тук е Пънчо.

Насред стаята на магьосницата имаше една маса. Върху масата беше положена голяма паница.

— Тъкмо вечерях, бабиното момиченце. Бях си приготвила чорба от биволско копито. Всичката я изсърбах. Сега ме е напалила една жажда — изгарям за вода, стомната ми е празна. Кладенчето замръзна вчера. Да щеш, момиченце, да се покачиш на тавана, ще ми направиш голямо добро. Там има две кошници с грозде. В едната съм сложила бяло грозде, а в другата — черно. Смъкни ми един бял грозд. Да не смееш да се докоснеш до черното грозде, защото ще ти се случи голямо нещастие. Дръж фенера и се качвай по стълбата!

Венчето се качи на тавана и намери кошницата. От черното грозде тя откъсна само едно зърно и си го скри в джеба, а от бялото измъкна цял грозд и слезе долу. Магьосницата грабна грозда и почна да яде лакомо зърната. Най-накрая тя се досети и за гостенката си. Подаде ѝ жълто зърнце и рече:

— Изяж го!

Венчето налага зърното, но не го схруска, а го скри под езика си.

— Сега забъркай в копанята малко трици и иди да нахраниш прасето в кочината. Нека хапне за последен път. Утре ще го заколя.

Венчето забърка трици и ги отнесе в кочината. Светна с фенера. Прасето, като я съзря, нададе жаловито грухтене:

— Грух! Грух! Грух!

Венчето позна по гласа, че туй прасе е Пънчо. Сълзиruknaха от очите ѝ.

— Нищичко не съм ти донесла, братче! — проговори девойчето.

— Само едно гроздово зърнце имам. Изяж го!

И тя мушна зърното в отворената уста на прасето. Тогава стана чудо. Щом прасето гълтна зърното — четината се смъкна от гърба му, копитата и муцуната му изчезнаха; с една реч, прасето се превърна пак на човек.

— Пънчо! — извика Венчето и го прегърна. — Що щеш, братче, в тая кочина?

Пънчо ѝ разказа всичко.

— Сега какво ще правим? — попита той накрая.

— Ще бягаме! Но по-напред искам да се простя с магьосницата. Ти ме чакай до вратата!

Венчето се върна в къщи и без да забележи магьосницата, търкулна на масата черното гроздово зърно, което беше скрила в джеба си. Магьосницата си съблече кожухчето и рече:

— Ти ще легнеш до гърба ми да ме топлиш. Трябва да се насниме, защото утре ще колим прасето. Я, още едно зърнце ми останало върху масата! Подай го!

Венчето ѝ подаде черното зърно. Щом го гълтна магьосницата, която малко недовиждаше, бързо се превърна на пустала свиня с дълга муцуна. С диво грухтене тя подири Венчето, но хитрото момиче беше вече изскочило навън. То стискаше здраво Пънчовата ръка и бягаше

през гората към село. Куцото врабче хвърчеше пред двете деца и им показваше пътя...

Майка ти е наредила вече трапезата. Хайде да вечеряме, сине мой! Няма да гребеш боба с шъпа, ами ще ядеш по мъничко с лъжица, защото, ако се много лакомиш — ще ти се пукне коремът!

СТАРИЯТ МОСТ

Над една шумлива река — от единия бряг до другия — се беше протегнал стар дървен мост с разклатени устои и греди, прогнили от годините, проядени от червеите. По него минаваха селяни, търкаляха се коли, натоварени с дърва и снопи, клатушкаха се магарета, които мъкнеха череши в кошници или тютюневи листа в кошове. Под моста между гредите си бяха измайсторили гнезда цял орляк лястовички, а долу в синия вир подскачаха пъргави сребърни рибки. Много сладко чуруликаха птиченцата в лястовичите гнезда, но престарелият мост не се радваше на техните песни.

Веднъж той се обърна към изкорубената върба, която мяташе сянка отгоре му, и рече:

— Додея ми, сестро върбо, тука да бъда мост. Цял живот денем и нощем по гърба ми гърмолят прости селски коли. Вечерно време, щом задремя първия си сън, ето че пристига някоя закъсняла кола. Раздрушва ме, пробужда ме и ми прогонва съня. А сутрин ония гладни пискунчета в гнездото вдигат такава връва, че главата ми ще се пръсне; Най ми е обидно, дето ме мачкат корави копита, пробити цървули от нещавена кожа и напукани пети на босоноги жени и деца. Искам да се махна оттука и да замина надолу към равнината. Там, казват, имало голям град, а реката го разделяла на две половини. Ще ми се да се изтегна над водата в този град и да свържа двете му половини. Над мене с грохот ще минават електрически трамваи, ще се плъзгат автомобили с меки гумени колелета и ще крачат хубави девойки с високи токчета, а под мене наместо жаби ще плуват бързи моторници и параходи с високи комини. Кажи ми, върбо крайбрежна, какво да сторя, че да се махна от този див край?

— Какво ли? — отвърна дълбокоумно върбата: — Тази работа е много проста. Потрай, додето се разтопят снеговете и завалят поройните дъждове. Тогава реката ще приойде, а пък ти ѝ се помоли да те грабне и да те отнесе до големия град. Стигнеш ли, мятай се върху двата бряга и не мърдай оттам. Щат не щат, ще те признаят за градски мост.

— А лястовичите пиленца? — обади се един шаран от вира. — Нали по онова време те ще бъдат с голи крилца и не ще могат да изхвръкнат от гнездата?

— Пет пари не давам аз за никакви пиленца. Нека се удавят! — скръцна мостът.

Шаранът изпляска сърдито и изчезна в дълбочината.

Лястовичките не чуха тоя разговор, защото бяха отлетели на юг още през есента.

Старият мост задряма, унесен от зимните виелици.

Щом Баба Марта дъхна в шепите си, за да си стопли пръстите, снегът захвана да се топи. Пролетта пристигна. Над избуялите върбалащи закръжиха лястовиците. Те снесоха яйчица и на бърза ръка измътиха пиленца. Забучаха пороите в долищата. Светковици раздраха небето. Плиснаха дъждове. За два-три дни реката преля бреговете си. Мостът затрепера от вълнение. Когато водата спря до гредите му, той почна да ѝ се моли:

— Вдигни ме! Отнеси ме надолу към равнината!

Лудата река сякаш туй и чакаше. Зашумя още по-силно, размъти се, плисна наляво и надясно, напрегна сили, грабна овехтелия мост с лястовичите гнезда и го понесе. Рожбите на лястовиците се бяха сгущили в перушиналата, изтръпнали от ужас. Техният последен писък загълхна в грохота на вълните, които удариха моста наляво върху една канара, блъснаха го надясно върху дънерите на крайбрежните върби и го разпиляха дръвце по дръвце.

Упътиха се подпорите, гредите и перилата на селския дървен мост надолу по течението. Преди да стигнат в равнината, те се спряха до бента на една замъкнала отколе воденичка с порутен покрив. Старият воденичар седеше на брега и димеше с ореховата си луличка. Очите му бяха натъжени, защото мливарите вече не се отбиваха при него, а слизаха долу на електрическата мелница — там да си смелят житото.

Като видя дървените останки от съборения мост, старецът скочи, грабна една дълга кука и измъкна всичките дървета на брега. Дълго се чеса по тила и се чуди какво да направи от тях. Най-сетне реши: ще си построи кочина. Воденичарят беше сръчен човек. Захвани да дяла и чука, направи си нова кочина от вехтите дървета и затвори в нея една

стара свиня с осем свинчета. Загрухтяха от сутрин до вечер лакомите жители на кочината, а някогашният вехт мост запраща от мъка.

ЕДНА КИБРИТЕНА КЛЕЧКА

Имаше една кибритена клечка, сложена в синя кутийка. Тя беше клечка като клечка, направена от дръвце, с кафява запалителна главичка, но не знам защо се смяташе за по-умна от другите. Може би защото главичката ѝ изглеждаше по-дебела и случайно я бяха сложили в най-горната редица на кутийката. Лежеше върху другарките си и час по час повтаряше:

— Аз съм клечка над клечките! Аз съм клечка и половина!

Другите в кутийката я слушаха и се усмихваха мълчаливо. Те знаеха народната мъдрост, че който се хвали — не пали.

Веднъж стопанката на къщата грабна кибритената кутийка от полицата и се наведе да накладе огъня под камината. Така, се случи, че като отвори кутийката, пръстите ѝ напипаха горделивата клечка.

— Моят час удари! — извика развълнуваната клечка. — Щом пламна, ще лумне мигом такава светлина, че целият свят ще ослепее! Гледайте! Гледайте!

Всички клечки в отворената кутийка надигнаха главичките си да видят чудото, но светът не ослепя, защото дебелата главичка на клечката не можа да се възпламени. Стопанката я драсна веднъж върху палилото на кутийката, повтори, потрети, но никакво пламъче не се появи... Тогава ядосаната жена викна:

— Ex, че негодна клечка!

И я захвърли през отворения прозорец. Кибритената клечка извика:

— Хопля, аз съм била крилата!

Но преди да довърши думите си, падна на земята, чукна си главичката върху едно камъче, отхвръкна и тупна в сухия улей, през който изтичаше от време на време мътната вода от готварницата в помийната яма.

В двора над къщния покрив дремеше с разперени клони стара круша с кух дънер. Тя беше на младини ударена от гръмотевица — цялата обгорена — и сега живуркаше едвам-едвам. В клоните ѝ на скрито място гнездеше едно славейче. То се люшкаше безгрижно по

клончетата и чуруликаше сладко, защото в гнездото му растяха и наливаха млади сили три чудесни пиленца.

Когато клечката падна на земята, славейчето подскокна и рече:

— Туп! Откъде падна?

— От небето! — излъга клечката.

— Че коя си ти? — учудено я загледа пойната птичка.

— Аз съм сестра на звездите! Аз съм внучка на мълнията! — продължи да лъготи клечката.

— Какво? — с дрезгав глас проговори крушата. — Мълния ли?

И цялата, изтръпна от страх. Всичките ѝ листа до едно затреперала...

— А защо не блещукаш като звезда? — наивно попита славейчето.

— Аз не само блещукам, но и пламтя, когато някой ме бълсне по главата. Трябва да знаеш, че моята глава е огнена. Ако пожелая, мога да избухна като атомна бомба и да изгоря целия свят. Всичко! Всичко!

— И къщата ли? — тревожно изчурулика славейчето.

— И нея!

— И сламената купа в градината?

— Тя ще се превърне в пепел само за един миг!

— А кошарата?

— Тя ще изгори заедно с агънцата!

— Тогава ти можеш да изгориш и старата круша?

— Мога! — важно отговори клечката.

— А гнездото ми?

— На твоето гнездо е потребно само едно пламъче.

Голокрилите пиленца подадоха главичките си навън:

— Майчице, попитай я какво сме ѝ направили. Защо не я кльвнеш тая проклета клечка! Кльвни я!

— Нека опита! Ха де, слез по-долу да ме кльвнеш! — заканително извика кибритената клечка на славейчето, но то хвръкна нагоре уплашено и кацна в гнездото си. Закри с крилца пиленцата и започна да им шепне:

— Не я гледайте, защото е много страшна! Тя може всеки миг да избухне!

Горкото славейче беше повярвало на клечката. Подухна ветрец. Старата круша заскърца жаловито. Агънцата в кошарата се разблеяха

сърцераздирателно. Майките им, които пасяха тревица в ливадата, ги чуха, дотърчаха запъхтени и забълскаха с глави заключената врата. Гащатият петел плесна с крила, подхвръкна на плета и закукурига към дърветата в градината:

— Бягайте! Бягайте, додето не сте изгорели!

— Как да бягаме, когато имаме корени? Ние не можем да се изтръгнем от Земята — съкрушени отвърнаха дърветата.

Старият пуюк, който все викаше „клю-клю-клю“ и разнасяше клюки, се втурна да разкаже на всички, че е наближил свършекът на света.

А горката сламена купа охкаше, пъшкаше и мърмореше:

— Отивам си още неначената. Туй за туй ще си изгоря, преди да съм нахранила теленцата, агънцата и яренцата!

Като разбра каква тревога настъпи след заканата на кибритената клечка, едно от славейчетата — най-хитрото — подаде главичка изпод крилото на майка си, озърна се и видя котарака Петър, омърлушен на покрива. Уж дреме, едното муоко е затворено, но другото святка и все към гнездото гледа.

— Какво се блещиш към нас! — сърдито писна славейчето.

— Ами какво да правя? — прозя се Петър.

— Слез долу да изядеш оная кибритена клечка с огнената глава!

— Аз клечки не ям! — отвърна котаракът.

— А какво ядеш?

— Мишки.

— Ще видиш ти мишки, когато си видиш опашката.

— Защо?

— Защото оная злосторница, дето е в улея, се заканва да превърне в пепел всичко. Наместо да се прозяваш на покрива, иди я наковлади на стопанката!

— Тъй ли? Отивам! — измяука котаракът Петър и се съмкна по водосточната тръба.

Влезе в готоварницата през отворената врата и се замота в краката на стопанката.

— Бягай оттука! Все на покрива се излежаваш, а мишките изпоядоха всичко. По-скоро в зимника! — кресна стопанката и ритна Петър.

Котаракът се втурна слепешката, скочи на умивалника и обърна легена, който беше препълнен с нечиста вода. Водата рука надолу през тръбата, зашумя, напълни сухия улей, грабна, кибритената клечка и я понесе към помийната яма.

— Как тъй? Аз не искам! Аз съм клечка над... — записка кибритената клечка, но не можа да си довърши думите, тъй като намокрената и главичка омекна и горделивата клечка, която се заканваше да запали целия свят, пропадна в ямата.

МАЙКА

Това се случи много отдавна, през ония години, когато стогодишната топола, дето е над чешмата, беше фиданка. Вятърът засвири в комина като гайдар. Запращаха клоните на дърветата в старата гора. Огъна се сламеният покрив на самотната горска къщурка, сгушена под дъба с орловото гнездо. Хлопна вратата. Пробудиха се децата от сън. Навряха русите си главици като агънца до топлата гръд на майка си и почнаха да шепнат:

— Ах, мамо, колко сме гладни!
— Дай ни хляб, майчице!
— Ние ще измрем тази нощ от глад!

От три дена малките не бяха слагали троха в гърлата си.

— Няма да умрете, пиленца, защото тая нощ мама ще ви намери храна. Само потрайте! — рече майката и стана от леглото. Загъна хубаво с чергата трите си дечица. Останаха вън само русите им главици, една до друга на една възглавница, под пръстеното кандило, което мъждукаше и галеше със светлина челата им.

Майката наметна на раменете си един вехт вълнен шал, целуна русите глави на децата една след друга и промълви:

— Почакайте ме, мамини мили дечица!

Излезе навън и тръгна в нощта. Вятърът я посрещна като разбойник. Разроши косата ѝ. Опита се да грабне шала от раменете ѝ, почна да я бълска в тъмнината със своите студени юмруци. Жената се обърна изведнъж и викна:

— Проклет вятър, пак ли тръгна подире ми? Ти потопи лодката, в която седеше най-милият човек на сърцето ми. Ти погуби в морето бащата на моите гладни дечица. Бащата на моите гладни дечица имаше един зъл господар, който го пращаше всеки ден в морето да лови риба с мрежа. Много се трепеше, горкият, за да изкара хляб за нашите пиленца. Веднъж той замина с лодката в бурното море и вече не се върна. Оня злодей — господарят му — го натика в морето, а то го погуби. Няма го вече нашия закрилник! Какво искаш още? Махни се,

злосторнико! — викна отчаяна майката и очите ѝ светнаха като очи на вълчица.

Нощният вятър се стъписа назад, писна в шубраките на клоните, почна да се киска и се провали в една глуха долчина.

Най-напред клетата майка спря под една дива горска ябълка и се помоли:

— Ако по твоите голи клони е останало едно зърно плод — дай ми го за моите гладни дечица!

— Плодовете ми — отвърна ябълката — отколе окапаха на земята и изгниха. Аз не мога да ти помогна, но там в съседната хралупа спи една мечка. Тя знае къде има скътан пчелен мед. Иди я събуди и попитай къде е медът.

Отиде майката и надникна в хралупата. Вътре беше мрак. Напипа с ръка заспалата мечка:

— Кажи ми, сестро, къде е медът?

Мечката нищо не отвърна. Майката повтори и потрети, но мечката пак не се обади.

— Навсякъде е умряла от студ! — въздъхна гостенката и тръгна към горската полянка, където имаше една кошара.

— Ще се помоля на овцете, които имат малки агнета, да ми дадат една паничка топло мляко. Ще издоя млякото и ще го отнеса на рожбите си.

Стигна до оградата на кошарата и надникна. В той миг едно зло куче връхлетя стръвно отгоре ѝ. Почна да я дави. Разкъса вълнения шал. Майката едва се отърва. Побягна запъхтяна надолу към реката, която се виеше под столетните дървета. Реката беше покрита с ледена броня. Майката се наведе и рече:

— В твоите подмоли щъкат рибки с червени опашки. Позволи ми да хвана само три — за моите гладни дечица.

— Хвани си три рибки — отвърна реката, — ала най-напред трябва да разбиеш дебелия лед.

Майката се наведе и почна да удря леда с юмрук, застърга го с нокти. Ръката ѝ премръзна, червени капки се зарониха от пръстите ѝ, но речната броня не се пропука, нито се разтроши. Капнала от студ и умора, нощната скитница почна да чупи отчаяно ръце и да плаче.

— Кой плаче? — обади се от една крушова дупка сънен глас на кaterичка.

— Една злочеста майка плаче. Моите дечица умират от глад.
Нямаш ли нещо за ядене?

— Имам цял куп жъльди и три лешника.

— Дай ми лешниците, сестро! С тях ще залъжа гладните си дечица.

Катеричката пусна три лешника. Майката ги грабна и дигна очи:

— Благодаря ти, катеричке! Всяка вечер, преди да си легнат, моите дечица ще ти казват лека нощ. Няма с какво друго да ти се отплатим.

Цяла нощ клетницата се лута в тъмнината и търси къщата си. Когато се съмна и стана видело, тя стигна стария дъб с орловото гнездо и изтръпна: къщурката я нямаше.

— Къде ми е къщата? Къде ми са дечицата? — викна майката.

Дъбът отговори:

— Затрупа ги нощната буря. Твоите дечица спят под снега.

Сиротната майка коленичи на снега и главата ѝ клюмна. Почнаха да капят сълзи от очите ѝ. Капаха, капаха, капаха. Разтопиха всичкия сняг. Потекоха буйни ручеи, събудиха птиците. Бликна младата трева. А там, където майката остави гладните си дечица, подадоха руси главици три хубави ранни кокичета.

МАЙЧИНА СЪЛЗА

Заромоля дребен есенен дъждец. Жълтият листак в градината светна. Големите гроздови зърна под лозницата набъбнаха и кожицата им взе да се пука. Наведе моравото димитровче цветове над търкулнатото в шумата пукнато гърне. Сви се малкото птиче-лястовиче в дъното на гърнето и затрепера от студ и мъка. Всички си отидоха. Отлетяха на юг неговите две сестричета. Изгуби се майчицата му в топлите страни. Кой ще го стопли в тая дъждовна нощ? Оставиха го само в дъното на гърнето, защото беше сакато и не можеше да лети. През лятото избухна пожар в къщата, под чиято стряха майка му беше свила гнездо. Докато старата лястовичка смогна да грабне рожбата си от огъня, един въглен падна в гнездото и парна лястовичето по дясното крило. Голото пиле примря от болка. Когато се свести, то видя, че се намира в ново гнездо, а над него седи майка му с клюмнала глава. Найнапред се опита да раздвижи крилца, но не можа, защото дясното, изгореното крило беше изсъхнало.

Търкулна се лятото. Потъмняха гроздовите зърна. Пукнаха се пъпките на димитровчетата в градината. Почнаха да се събират лястовичките по телеграфните жици. Те се готвеха за път. Жиците заприличаха на броеници.

Една сутрин старата лястовичка смъкна своята саката рожба в градината и рече:

— Мило дете, ние днес ще заминем на юг. Ти не можеш да летиш. Затуй ще останеш тука, ето в онуй гърне съм ти нагласила мека перушина. Там ще лежиш. А когато огладнееш, излез навън и си кълвни нещо. Цялата градина е зарината с плод. Виж какво хубаво димитровче е склонило чело над входа на гърнето. Ти не тъгувай. Напролет ние пак ще се върнем.

— Благодаря, майчице, дето си се погрижила за мене! — промълви сакатото и за да скрие сълзите си, навря главица под крилото на майка си и притихна.

Всички си отидоха. Занизаха се мрачни дни. Заваля дребен дъждец. Наквасеното димитровче тежко отпусна цвят над гърнето.

Една дъждовна капка се търкулна по най-долния листец на цвета и се нагласи да падне.

— Ах, колко съм уморена! — въздъхна тя.

— Откъде идеш? — попита любопитно лястовичето.

— Остави се. Голям път изминах. Ида от Великия океан. Там се родих. Аз не съм дъждовна капка: Аз съм сълза.

— Сълза ли? Каква сълза? — надигна се тревожно лястовичето.

— Майчина. Историята на моя живот е къса. Преди девет дена уморена и наслъзена лястовичка кацна върху мачтата на един голям океански параход. Аз стоях в дясното око на кахърната птичка. Океанът ревеше. Духаше силен вятър. С немощен глас продума лястовичката на вятъра:

— Братко ветре, когато ходиш над света, ако минеш през България, отбий се при моето сиротно пиле и му кажи да се пази от черния котак, който се върти в градината. Забравих да поръчам на рожбата си, когато тръгвах. Кажи му още, че моето сърце изсъхна от мъка.

— Къде е твоето лястовиче? — попита вятърът.

— Оставил го в едно пукнато гърне, търкулнато, в градината, където цъфтят морави димитровчета.

Додето изрече тия думи старата лястовичка, аз се отроних от окото й. Вятърът ме грабна и ме понесе над света. Девет дена летях. Ето сега паднах на туй цвете. Колко съм уморена! Искам да капна и заспя.

Сърцето на сакатото, лястовиче се обърна. Стана бърже, отвори човка и пое отмаялата майчина сълза.

— Благодаря ти, майчице! — прошепна то, легна си в перушината и заспа, затоплено от сълзата, сякаш беше под майчините си криле.

ВЕЧНО ПРИЯТЕЛСТВО

Старият плъх се измъкна от дупката, озърна се наоколо и се спусна по малката бяла пътечка към брега на голямата река.

— Стой — извика му зелената жаба, която стоеше на един мокър камък с отворена уста и чакаше някоя муха сама да влезе в гърлото ѝ.

— Къде отиваш?

— Бягам! — отвърна плъхът и спря.

— От кого бягаш?

— От моята другарка.

— Защо?

— Защото е много свадлива. Всеки ден се караме. Днес, когато легнах да подремна, тя ме нападна и ми отскубна най-дългия косъм от мустасите. Я ме виж на какво съм заприличал!

— Нищо ти няма, плъхче — рече жабата, — ти пак си хубавец. Ами къде бягаш? Навярно си решил да се удавиш.

— Да не съм луд? Ще почакам тука на брега да мине някой параход, натоварен с жито. Много обичам да ям жито от параход.

— Слушай — предложи жабата, — я остани тука при мене, да си приказваме сладки приказки. Виждам, че с тебе можем да станем приятели. Когато ти падне тъга на душата, ще ти пея най-хубавите си песни.

— Попей ми сега една песен! — помоли я плъхът.

Жабата скочи във водата, хвана с лапичките си едно коренче, отвори широката си уста и почна:

— Бре-кеекс-коах-коах! Бре-ке-ке-кеекс-коах-коах!

Сетне излезе пак на мокрия камък и вдигна големите си изпъкнали очи към плъха, който стоеше онемял от учудване.

— Ти си най-голямата певица на света — викна плъхът, — защо не постъпиш в някоя опера?

— Каниха ме, ала аз не приех. Искаш ли да се разходим заедно по брега?

— На драго сърце! — отговори плъхът.

Тръгнаха. Жабата говореше бързо като картечница. Разказваше как един щъркел наляпал нейния неразделен другар и как тя се спасила, като скочила в реката.

— Ти си най-сладкодумната жаба на света! — заскимтя плъхът.

— Защо не пишеш стихове и приказки за деца?

— Пиша, във всичките жабешки списания ще видиш моето име.

Навлязоха в градината на воденичаря. Спряха на сянка под един широк тиквен лист. Наблизо едно мъничко птиче дърпаше с човка някаква жилава тревичка.

— Плъхъто — неочеквано жабата погледна със светнали очи своя другар, — съгласен ли си да се свържем с тебе за вечни времена?

— Стига да искаш — прошепна плъхът, — но как ще се свържем?

— Ще ти кажа. Хей, птиче — обърна се жабата към птичето, — защо ти е жилавата тревичка?

— Да си закърпя гняздото.

— Донеси я тук, а пък ти ще си намериш друга.

Птичето донесе тревичката.

— Ха сега, какиното, свържи с тревичката моята задна лапичка и едното краче на този хубав господин. Вържи здраво!

Птичето им свърза краката толкова здраво, колкото може да върже едно птиче. Но щом си отлетя, ето че над градината размаха криле един огромен щъркел.

— Щъркелът иде! — врекна жабата и слепешката се втурна към брега. Повлече след себе си и вързания плъх. Цамбукна във водата, гмурна се към подмола и се скри под един подводен камък. Плъхът се удави, преди да извика: „Помощ!“

Подир малко, когато щъркелът замина, жабата раздвижи лопатките си и се дигна нагоре. Удавеният плъх плувна над водата. Тъкмо в туй време пристигна един гладен гарван и си рече:

— Тъкмо за мене ядене!

И като се стрелна към водата, той клъвна стръвно плъха и го понесе нагоре. Вързаната жаба увисна надолу с главата и ревна:

— Олеле, майчице, отидох! Коах! Коах!

Щъркелът, който беше кацнал над воденицата и търсеше гущери, изви око, погледна гарвана и въздейхна:

— Ето кое се казва да удариш с един куршум два заека.

ИЗМАМЕНОТО ВРАБЧЕ

Мъничкото сиво врабче, дето беше свило гняздо между клоните на оная вита ела, която се оглежда в мъхнатото горско кладенче, снощи замина за чужбина.

Вчера сутринта то се пробуди рано, разтръска криле, стъпи на едно тънко клонче и се залюля. Гняздото потрепера, а трите му децица подадоха навън жълтите си клъвки.

— Спете, пиленца, подремете още малко, додето росата се дигне.
Аз ще ида да ви уловя мушици. Спете, мамините!

Пилетата прибраха малките си главици в гняздото и тихо зачуруликаха. Врабчето отлетя към запустялата воденица, дето се е сгущила всред върбалака, кацна на комина и викна на топчестия паяк:

— Плащай данъка или ще те глътна!

Топчестият паяк, който беше разперил като рибар мрежата си в комина, се показа с една кошничка мухи и я подаде на врабчето.

— Уtre пак! — викна врабчето, пое кошничката и отлетя. Като мина край една отъпкана гола полянка, то видя гургулицата, кацнала на една круша, чака.

— Кого чакаш? — попита врабчето.

— Чакам вълка и мечката. Те ще докарат ей сега една кола снопи и като овършеят и сметат житото, ще полегнат да си подремнат, пък аз ще си напълня гушата.

Врабчето отлетя към гняздото си, напуска мухите в отворените човки на рожбите си и тозчас се върна при гургулицата и то да чака. Както беше рекла гургулицата — тъй стана. Вълкът и мечката овърshaха, отвяха житото и се изтегнаха под една дебела сянка. Задрямаха и захъркаха.

Гургулицата първа се втурна към едрото жито, подире й — врабчето. Такова едро беше житото, че малкото врабче напълни с петшест зърнца гушата си и като се върна на елата — сито и радостно, — то се залюля на едно клонче над кладенчето и запя, колкото му глас държи.

Не щеш ли, от съседната хралупа се измъкна гладната лисица.

— Какво ти е толкова додражало, че си записукало? — изви глава нагоре лисицата.

Врабчето ѝ разправи. Лисицата го изгледа с жадни очи, насочени към гняздото, където пърполяха жълтурчетата, и подви опашка. Тръгна надолу.

— Къде отиваш? — попита я врабчето.

— Отивам да обадя на мечката и вълка за краденото жито. Каквите са зли, мале-е-е, ще те одерат живо за краденото жито и от кожата ти ще направят тъпан.

— Чакай! — замоли се уплашеното врабче. — Недей ме погубва, не видиш ли, че ако умра, ще оставя три сирачета.

Лисицата спря и захитрува:

— Няма да обадя, ако ми спуснеш едното.

— Как? Ти искаш да ми изядеш пиленцето?

— Голяма работа — едно пиле, по-малко от орех.

— За тебе може да е нищо, но за мене то няма цена.

— Тогава отивам да обадя.

— Ох, недей...

Със свито сърце врабчето ѝ даде най-малкото си.

Подир един час лисицата пак се изправи под елата.

— Не мога да мълча — рече тя, — съвестта ме гризе. Ако не ми дадеш още едно пиле, ще ида да обадя. Нямам сили да крия истината.

А надвечер тя отне и последното пиле на врабчето.

Отчаяно, с потопено в мъка сърце и насълзени очи, врабчето погледна празното си гняздо и като прошепна: „Лошави гадини се навъдиха в тая гора, брей!“ — разпери криле и отлетя към морето. Там завари един параход, току-що дигнал котва — тръгва за чужбина. Врабчето кацна на едно въже, впи очи в безкрайния океан и почна да размисля — дали океанът е по-голям, или неговата мъка.

КАМЪКЪТ И ЗМИЯТА

Надвечер падна едър, прохладен дъжд. Дърветата напращаха от роса, земята омекна, а реката потече размътена от пороите. Преди да падне росата от листака и да изсъхне влагата по камъните, слънцето залезе зад гората и селото замръкна мокро.

Петко Шилото излезе от къщи със запретнати крачоли, нагази в утаената бистра локва пред къщата, подплаши една едра зелена жаба, прескочи улицата и бърже почна да се катери по високия плет на бабината Ненина градина. Измити от дъжда, еди и сочни, върху трънения плет тихо блещукаха черни налети вишни. Шилото лакомо протегна ръка към един кичур от четири вишни, сграби ги в шепа и потегли да ги откъсне. Клонът, който здраво държеше плода, се огъна надоле и когато малкият крадец откъсна вишните, пъргаво отскочи нагоре. Всичката роса, натегнала по листата, се отрони, завала и окъпа Шилото.

— Чакай, просяко, аз да ти дам още вишни! — викна отвътре баба Нена, която тъкмо в туй време щипеше бакла, и замахна с една дълга вършина.

Петко скочи на земята. Подхълзна се, падна, изтърва вишните в калта, но бърже ги грабна, изправи се и търти да бяга, кривна по тясната безлюдна улица, дълго тича надоле и запъхтян се спря на моста, изми окаляните вишни в мътната вода и ги налапа наведнъж. Една тъмночервена капка вишнов сок потече полека по бузата му. Той я близна с наслаждение и си помисли: „Дано и слепият донесе черни!“

Излезе на моста, погледна към лозята, откъдето идеше тъмнина, но като не видя никого, озърна се наоколо, забеляза един голям гладък камък в храсталака, отиде и седна върху него. Камъкът беше влажен и студен, а Петковите дрешки мокри. Под камъка, свита на колело, лежеше една змия — пепелянка. Щом седна малкият, змията попита камъка:

— Туй момче защо не се прибере в къщи край огнището да изсуши мокрите си дрешки, ами седна отгоре ни?

— Чака някого.

— Кого чака?

— Чака слепия, дядо Божила, който сега се връща от лозята с кошница вишни. Днес, когато дядо Божил минува по моста, туй момче се къпеше в реката и отдоле го попита: „Къде си тръгнал, дядо Божиле?“ „Тръгнал съм към лозята — отвърна му слепият. — Аз съм болен човек, боли ме под лъжичката. Казаха ми, че церът на моята болест били узрелите вишни. Ще се примоля да ми наберат стопаните малко вишни. Един ошавец от узрели вишни — и нищо ми няма.“ Слепият отмина, а туй момче намисли да го посрещне вечерта и да му открадне вишните. Затуй сега седи на гърба ми и чака да се зададе дядо Божил с кошницата.

— Я се понадигни малко, колкото да си покажа главата! — рече змията.

— Защо? — попита камъкът.

— Защото искам да клъвна с отровните си зъби това безсърдечно момче.

— Трай си — отвърна камъкът, — нали е седнало върху мокрия ми гръб, аз хубаво съм го клъвнал вече.

Змията се укроти и задряма.

Мина половин час време. Тъмнината, която се надигаше от долините, порасна. Жална песен подхванаха жабите в реката. По едно време отдоле се зададе някой. Шилото скочи да го посрещне. Тъмният човек, който мудно креташе по окаляния път с кошница в ръка, беше дядо Божил.

— Дядо Божиле — изправи се Петко напреде му, — дай бе, дядо, да ти понося кошницата.

— Ти ли си, Петко — рече старецът и го попипа по раменете. — Ох, че се уморих! Нали не ми видят очите, цапал съм в най-дълбоките локви. Едвам се дотътрах. Земи, Петко, ама много ще ти се моля, не ми кради вишните, защото ми са дадени за цар.

Петко пое кошницата и бръкна в нея. Сграби една шепа вишни, мушна ги в пазвата си, сграби втора, трета. Коремът му се поду, а кошницата олекна. Когато стигнаха запустялото вехто училище, където живееше слепият, Петко му подаде празната кошница и потъна в тъмнината.

Слепият бръкна в празната кошница, набута само две-три зърна и преглътна сълзите си.

Шилото, преди да влезе в къщи, излапа всичките вишни. Но щом влезе и легна да спи, обля го гореща пот и го затресе лята треска. Камъкът му беше взел здравето.

КОЛИБРИТО И СЛОНЪТ

Далеч в океана на остров Мадагаскар живее едно малко птиче, колибри. Малки читатели, вие навярно не знаете нищо за най-дребните птички, които се въдят а топлите южни страни. Те се наричат колибри. Всяка птичка е голяма колкото една муха. Затова учените наричат колибрите „птица-муха“. Чудна премяна е дала природата на туй птиче. Има колибрита червени като череши, има жълти като кехлибар и зелени като шумата на дърветата. Когато колибрите кацане на някое клонче, прилича на разцъфнало цвете. Слънчевата светлина играе по перушина му и то блещука като скъпоценно камъче. Колибрите е мъничко, но то се смята за много голямо, като всяко дребно нещо на света. Мадагаскарчето си беше свило гнезденце някъде в шумата на едно тънко дърво край пътеката, която води към гората на слоновете. Гнездото беше голямо колкото напръстник, а яйцата, които птичето снесе, приличаха на ябълкови семки. Легна отгоре им колибрите и си измъти три птичета. Те бяха толкова мънички, че когато майка, им хванеше някоя мушичка, едва се погърди.

Веднъж старата птичка се дигна рано и каза на дечицата си:

— Деца, стойте мирно в гнездото и не шавайте. Аз ще се върна подир час.

— Къде отиваш? — попитаха пиленцата.

— Отивам в село Чики-Тава. Там има бананови градини. Ще ви донеса на обед бананова кашица. Бъдете ми само послушни, сгушете се и поспете малко, докато се върна.

Щом майката замина, пиленцата си завряха главичките в топлия мъх на гнездото и задрямаха. Тъкмо в туй време от гората излезе един слон. Той пристъпаше бавно, махаше хобота си и цялата земя трепереше под краката му. Отиваше надоле към реката. Когато стигна до дръвчето на колибритата, той се спря и почна да си чеше хобота. Дръвчето се залюля и една росна капка капна в гняздото. Колибритата трепнаха и се събудиха.

— Наводнение! — нададоха писък намокрените душички.

Подадоха главичките си навън и изтърпнаха от страх, като видяха слона. А слонът си чешеше дългия хобот и силно огъваше надолу дръвчето.

— Стой, дядо! Какво правиш! Ще ни изтърсиш от гнездото! — писнаха в хор трите пиленца.

— Кой бръмчи там горе? — попита слонът и дигна хобот към гнездото.

Като видя малките намокрени птиченца, той се засмя и пръхна. От силното дуране едното колибри изхвърча навън, тупна на земята и рече:

— Хопла!

Слонът отмина. Подир малко се върна старата птичка. Тя грабна рожбата ей от земята, дигна я в гнездото и попита:

— Какво се е случило?

— Ах, майчице, ти не знаеш какво страшно нещо мина оттук! — забръмчаха пиленцата.

— Голямо ли беше?

— Много голямо, с две опашки: една отпред и една отзад.

— Колко беше голямо, като мене ли?

— Много по-голямо!

Тогава птичката се накокошини и почна да се надува:

— Кажете, деца, толкова ли беше?

— Още по-голямо!

— Какво, още по-голямо ли? Ох, смешни, глупави пиленца! — Тогава трябва да е било ей такова! — И тя се наду още повече.

— Не, майко, още, още по-голямо!

— Ох, деца, вие ще ме накарате да се пукна от смях. Има ли нещо по-голямо от мене? Гледайте сега, като разперя криле, цялото гнездо покривам. Когато мине втори път, искам да ми го покажете.

— Защо, майко?

— Ще го клъвна!

Птиченцата започнаха да се смеят, но за да не оскърбят майка си, закриха човки с крилцата си.

ХИТРОУМНОТО МАГАРЕ

Слънцето мързеливо клонеше надолу. Сенките на дърветата растяха. Жегата гаснеше. Повя разхладянинът. Задрямалите листа на липите зашепнаха. Омърлушените птици се разшаваха. Жълтооките поддумчета, що ръсеха полянките край пътя, трепнаха и протегнаха малките си шии, сякаш се мъчеха даоловят думите на далечната жетварска песен, която вятърът донесе на крилете си.

По пътя откъм манастирската гора се зададоха дядо Матей и магарето му. Дядо Матей вървеше бос, с разкопчана риза. В едната си ръка той държеше рошав овчи калпак, а в другата — кърпа, с която бършеше горещата пот, потекла на бистри струйки от челото му. Магарето пристъпваше лениво подире му с увиснали уши. Краката му затъваха дълбоко в златистия пясък. На гърба му се клатушкаха две дисаги, натъпкани със ситна сол.

— Хайде, дядовото, не се дърпай назад като рак, ами върви! Ей сега ще стигнем реката. Прегазим ли реката — един хвърлей път остава до нашето село. Зная, тежи ти солта, но ти си младо магаре. Кръвта ти кипи. На твоите години аз можех да нося планина на гърба си, а ти се огъваш от две дисаги сол. Срамота е. Ох, че ми засъхнаха устата! От манастира насам капка вода няма. А от реката не ми се ще да пия жабуняк. Хайде де, пак взе да се дърпаши назад!

Умореното магаре едва се мъкнеше. Рой мухи бръмчаха около него, пееха му някаква безкрайна песен и за да не заспи, се навираха в очите му. От леност магарето не се решаваше ухото си да помръдне, за да ги разпъди.

Когато стигна до брега, дядо Матей пусна повода на земята и рече:

— Ти постой малко тука, пък аз ще се отбия на Маринковия бостан. Ще си поискам от наш Маринка да ми откъсне една диня, че да си разквася устата. Сили нямам вече.

Когато дядо Матей кривна към бостана, магарето впери очи към реката и дълго мисли да се потруди ли да слезе до реката да сръбне вода, или да не слиза. Но както гледаше надоле, неочеквано отвъд на

другия бряг му се мярна един магарешки бодил, узрял и пропукан. Устата му се наляха и то се затече, но както тичаше, стъпи върху един зеленясал камък, подхлъзна се и падна във водата. Като потъна, то усети хладината на реката и почна да размисля: „Ако се дигна да изям бодила, ще ми стане горещо. Я да си стоя във водата на хладината!“ И за да пропъди мухите, хитрото магаре си потопи и главата.

Мина що се мина, откъм бостана се зададе дядо Матей и взе да се озвърта — къде му е магарето? Гледа нагоре, гледа надоле, най-сетне го видя в реката — лежи като бивол. Старецът зина. Мравки полазиха по гърба му: ами солта! Нагази бърже, измъкна неверния си другар на брега и попипа дисагите. Те бяха празни. Всичката сол се беше разтопила.

Дядо Матей се почеса по тила:

— Хубаво ме нареди ти мене. Чакай да ида сега да отсека една дебела тояга, че да ти се отплатя.

Дядо Матей се отби в близката горичка, а магарето потегли бодро с празните дисаги и почна да си мисли: „Ако на всеки двайсет крачки имаше река, земята щеше да прилича на приказна градина.“

Какво стана по-нататък — не ми е удобно да разказвам.

На другата събота по същия път и по същото време се зададоха пак дядо Матей и дългоухият му другар. Дядо Матей пъшкаше като мотор, а магарето не знаеше къде да се дене от мързел, макар че на гърба му нямаше сол, а два вързопа вълна. Като стигнаха до реката, дядо Матей пак кривна към Маринковия бостан, а магарето се спусна към водата и нарочно се строполи в най-дълбокото място.

— Ох, благодат! — въздъхна то и си потопи и главата. Мухите уплашено се пръснаха.

По едно време се зададе дядо Матей. Като видя магарето, той прихна:

— Знаех, че така ще направиш. Добре си сега. Хайде!

Хвана го за повода и почна да го тегли. Магарето посегна да стане, но нали вълната се беше напоила с вода, тежеше като желязо.

С мъка клепоухото магаре извлече мокрия си товар на брега и потегли прегънато одве към село.

Вървеше напреде му дядо Матей и се подсмиваше под мустак. Вървеше подир него магарето и си мислеше: „Не мога да разбера защо

има реки по света. Ако пресъхнат реките до една — земята щеше да прилича на приказна градина.“

ИЖО-МИЖО И КЛАН-КЛАН

Клан-Клан слезе от планината. В една дълбока пещера великанът беше спал цели петстотин години и когато се пробуди, усети, че е гладен като вълк. Нарами ръждивото си копие, високо колкото една топола, препаса меча си, който беше толкова тежък, че трима души мъже не можеха заедно да то дигнат, потърка с длан сънените си очи и тръгна. На големия му пръст светна един златен пръстен, голям колкото обръч на малко буре. Като слезе от планината, Клан-Клан се спря под един стар триста годишен дъб, измъкна меча си и замахна да го опита — може ли да сече тъй, както някога е сякъл. Удари стария дънер. Вековното дърво рухна след първия удар. В клоните на дъба бяха свили гнезда двеста рошави врабчета. Когато дъбът падна, те се пръснаха с писък и проклятие. Едно врабче със счупено краче подхвръкна от клонче на клонче, от камък на камък и замина към село Мъхов дол. В село Мъхов дол живееше едно юначно момче на име Ижо-Мижо. То беше невръстно, а носеше мустаци две педи дълги. До седмата си година Ижо-Мижо нямаше още мустаци, но когато постъпи в първи клас и научи буквите, учителката рече: „Деца, скоро на сцената ще представим пиесата «Чудният мустакан», кому да залепим тия дълги мустаци?“ „На мене!“. — отвърна Ижо-Мижо. Залепиха му мустаците. Вечерта след представлението Ижо-Мижо не ги отлепи и не изми лицето си, а се мушна под юргана и заспа с тях. И не щеш ли — през нощта мустаците му пуснаха корени. На сутринта нашият герой се огледа на огледалото и като видя, че залепените мустаци са се превърнали в истински, махна с ръка: кой ще ходи сега на бръснар, дълга и широка работа!

Врабчето от съборения дъб знаеше за Ижо-Мижовите мустаци. То летеше с всички сили към Мъхов дол. В човката си носеше една тъжба, в която пишеше: „Бате Ижо, ела по-скоро в нашата околия. Там е слязъл великанът Клан-Клан. Беззащитните врабчета те молят да отскубнеш един косъм от мустаците си и да обесиш злодея Клан-Клан на първия телеграфен стълб.“

Нека сега да оставим врабчето със счупеното крило да подскача към Мъхов дол и да се върнем отново при великана Клан-Клан. Какво направи той, след като отсече дъба? Ето какво. Най-напред съзря един овчар със сто седемдесет и пет овце.

— Тъкмо ще ми стигнат за закуска — си рече гладният великан и почна да лапа. Изяде овцете, овните, агнетата и най-сетне гълтна овчаря. Към обед Клан-Клан слезе в село Стражица, Горнооряховска околия. Почна да яде наред, Най-напред изяде кмета, сетне гълтна бирника, схруска учителките, помете децата в училището и си засоли с попа. Като свърши с хората, почна да яде къщи, дървета, градини, магарета, самари и др. Нагълни си хубаво търбуха Клан-Клан, слезе към реката, наведе се, изпи всичката вода, тъй че рибите останаха на сухо и почнаха да хортуват: „Ако имахме криле като птиците, щяхме да литнем към Черно море, където има много вода, ама нали сме без криле — спукана ни е работата!“

— Спукана му е работата! — викна Ижо-Миже, като прочете тъжбата на врабчето. — На великана Клан-Клан. Къде е той?

— Спусна се към Стражица.

Яхна нашият юначен Ижо-Миже едно куцо магаре и се понесе като вихър към Стражица. Завари великана легнал в една ливада, спи и пъшка.

— Къде има наблизо телеграфен стълб? — провикна се Ижо-Миже.

— Защо ти е телеграфен стълб? — надигна се великанът.

— Да те обеся, разбойнико!.

— Тъй ли? — скочи Клан-Клан и измъкна стария си меч. Замахна и разсече Ижа-Миже на две. Но не щеш ли, от двете Ижо-Мижови половини се получиха две нови мустакати момчета.

— Къде има телеграфни стълбове? — викнаха те в хор.

Великанът съсече и тях. Но от половините им се получиха четири нови мустакати юнаци. И колкото повече Клан-Клан ги сечеше, толкова повече се умножаваха. Ливадите почерняха от мустакати момчета. Те се втурнаха като чер вятър върху чудовището, почнаха да се катерят по краката му, по джобовете му, нагоре по раменете му. Едно смело момче дори влезе в ухото му и викна:

— Предай се!

Клан-Клан се предаде, защото видя, че няма какво да прави. Ижовците отскубнаха по един косъм от мустаците си, усукаха въже и го обесиха на един голям стълб. След това го смъкнаха, претърсиха джобовете му и намериха цяла кесия стари пари. Снеха от ръката му златния пръстен, натовариха меча и копието му на една биволска кола и заминаха за София. Предадоха старите монети, драгоценния пръстен, меча и копието на Народния музей. С получените пари си купиха по една хубава детска книжка и се върнаха предоволни в село Мъхов дол.

А рибата, която остана на сухо — ще попитате, — какво прави сега. — Какво прави ли? — Изядоха я котките.

МАЛКИЯТ СКЪПЕРНИК

Една вечер дядо Подю, дето ходеше по околните села да събира в две големи кошници яйца, разправи на Петърча, че като отивал в едно село и минавал по един голям камен мост, навлязъл в една чудна гора. Сред гората имало една къщичка, цялата направена от шоколадени тухлички. По околните дървета весело чуруликали птички от шоколад, между храстите се гонели шоколадени зайци, а по тревата пълзели рогати шоколадени бублечки.

— Отивам там още утре! — каза Петърчо.

— Защо? — попита го дядо Подю.

— Омръзна ми всеки ден да ходя на училище, да уча букви и да решавам задачи. Ще побягна в оная гора. Искам да си поживея безгрижно. Цял ден ще събирам и ще ям шоколадени бублечки, а нощно време ще се прибирам в шоколадената къщурка да спя. Когато нощем се пробудя, ще си изядам по една тухла от къщичката. В шоколадената гора ще живея, додето изям цялата къщичка и всичките бублечки. Най-сетне ще си хвана един шоколаден заек, ще си го донеса тук.

— Хубаво — рече дядо Подю, — но знаеш ли, че сега на дълбоката река наместо мост има само един косъм?

— А къде е мостът?

— Събориха го ония, дето подпалиха войната и хвърлят бомби върху главите на мирните хора.

— Нищо — рече Петърчо, — аз ще мина по косъма.

— Ако си добро момче, ще минеш. Ще те удържи косъмът. Ако не си добро, ще се скъса.

На другия ден, щом се зазори, Петърчо преметна през рамо торбичката, в която спусна буквара си и една топла пита, и наместо към училището упъти се към чудната гора.

Вървя, вървя, много вървя. Най-сетне стигна до едно село. Туй село беше цялото съборено. Здрава къща нямаше. Тъжно грееше пролетното слънце над развалините. На един камък под една цъфнала круша беше седнало мъничко рошаво момиченце и плачеше.

— Защо плачеш? — попита го Петърчо.

— Как да не плача, като не съм хапвало хлебец от два дни насам. Събориха ни къщата и тя затрупа брашното. Нищичко нямаме за ядене. Ти какво носиш в торбичката?

— Букварът ми е вътре.

— Друго няма ли?

— Има един камък. Взех го да замерям с него кучетата.

— Ами къде отиваш? — попита момиченцето.

— Отивам в една гора. Ти не я знаеш. Почакай ме! Когато се наживея там, ще се върна пак и ще ти донеса шоколад.

Петърчо отминал и надвечер, когато слънцето капна от ходене и се търкулна зад хълмовете, той извървя целия път и стигна до голямата река, над която видя опънат тънък косъм, и се позамисли дали да мине по него. Но като му дойде на ум за шоколадените бублечки, устата му се наля и тогава реши. Тръгна полека като цирков артист по косъма. Стигна до средата на реката и усети как косъмът се обтяга, а ха-ха — ще се скъса.

— Да бях дал на онуй гладно момиченце питката, сега щях да съм по-лек и от косъма...

Но доде довърши мисълта си, косъмът се скъса и Петърчо цамбука в дълбоката вода. На дъното чакаше един сом със зинало гърло. Щом Петърчо падна долу, сомът го лапна и се упъти към морето. Отнесе го в един подводен град, където царуваше цар Кит. Цар Кит, като видя Петърча, разлюти се и удари с опашката си тъй силно, че цялото море раздели надве.

— Този ли е Петърчо, дето не отчуши къшай хляб на онова гладно момиченце от събореното село?

— Това е лошото момче — отвърна сомът.

— Той е много лекичък, как можа да скъса косъма?

— Скъса го, защото, когато изльга момиченцето, че носи камък в торбичката си, питката му се превърна на камък и този камък натегна.

— По-скоро да го заключите в една тъмница! Такова лошо момче, дето си е оставило училището и дето лъже гладните деца, трябва да бъде наказано.

Заключиха Петърча в тъмницата на подводния град и го държаха сто години.

Като минаха сто години, пак същият сом го изведе на горния свят. Но той не беше вече онъ мъничък Петърчо от първо отделение, а дядо Петър, с дълга бяла брада. Тръгна дядо Петър да търси своето родно село, ала не можа да го намери, защото то се беше преместило на друго място.

ПРОСЕНОТО ЗЪРНО И БИВОЛЪТ

Повя тих топъл вятър. Залюля нивата, в която зрееха класовете на късно есенно просо. От един клас, набъбнал и превит надоле, се отрони мъничко жълто зърнце. То тупна долу, изпъшка, намести се в дълбокия коловоз и рече на земята:

— Ударих ли те? Прощавай! Вятърът е виновен. Духна и ме свали.

— Нищо — отвърна земята, — върху мен са падали и бомби през общия бой.

Просеното зърно постоя, постоя, па въздъхна дълбоко, от все сърце.

— Защо въздишаш тъй? — попита го земята.

— Въздишам, защото си нямам крилца.

— Че какво ще правиш с тях?

— Ще се дигна нагоре и ще се махна оттук. Не искам да ти тежа.
Земята прихна... Почна да се смее.

— Какво се смееш? — попита обидено просеното зърно.

— Смея се на ума ти. Мене оня бивол — видиш ли го? — дето иде насам, не ми тежи, че ти ли? Ох, глупаво зърнце! Разсмя ме на стари години.

Зърното се понадигна и видя бивола. Той беше едър, чер, с грамадни рога и едвам пристъпваше.

— Тоя бивол не ми изглежда да е по-тежък от мен! — рече важно зърното.

— Не е по-тежък ли? — избухна още по-силно земята и се залюля от смях. — Ох, на баба мъничкото!

— Какво се смееш мари? Ще ме събориш — викна биволът на земята.

— Смея се на едно просено зърнце. Седнало да се мери по тежина с тебе.

— Де го туй зърнце? — попита биволът. — Искам да го видя.

— Ей го хе, там в коловоза.

Биволът наведе глава, протегна дебелия си врат и почна да търси зрънцето.

— Къде си, зрънце? — измуча той и доближи носа си до земята.

— Тук съм — отвърна зрънцето с тънко гласче, по-тънко от комарова песен, — сляп ли си, та не виждаш? Аз съм зърно като планина!

Биволът изви око и то светна с черна светлина. После духна с нос. Зрънцето изхвърча от коловоза, подхванато от биволското дишане и падна в една мравешка пукнатина. Там притихна и почна да си мисли:

„Добре, че духна силен вятър и ме отвея, инак щях да кипна, щях да се търкулна и щях да премажа като валяк онъ надут бивол.“

ЮНАЧНОТО ПЕТЛЕ

Яхнал дребното си магаре, дядо Пешо се връщал от пазар. Клатушкал се и нещо си тананикал. Като стигнал до дървения мост над крайселската река, той смахмузил магарето да мине по-бързо и го подканил:

— Дий, Марко-о!

Засилило се дядовото Пешове магаре, но додето претопурка през моста, подковата на левия му заден крак се закачила на един чеп и се откъртила. Залъщяла върху моста като сребърен полумесец.

Тъкмо в туй време откъм летния царски дворец се задала една позлатена колесница, теглена от два черни коня с червени звезди на челата и опашки до земята.

— Царската колесница минава! — рекъл старецът и отбил магарето си да стори път.

Конете префучали покрай него. Искри изскачали изпод копитата им. Старецът извърнал глава и се загледал подир конниците, които препускали подир колесницата.

Не щеш ли, позлатената колесница спряла изведнъж на самия мост. Нейната вратичка се отворила, отвътре се подала една глава с корона и нещо заповядала на най-близкия конник. Конникът скочил на земята, навел се, взел нещо и го подал на протегнатата навън ръка. Подир малко и колесницата, и конниците кривнали на завоя и изчезнали от очите на стареца.

— Какво ли намериха на моста? — проговорил озадачен дядо Пешо и подкарал магарето си. Но то се олюляло и закуцало.

Дядо Пешо слязъл от самара, прегледал краката на магарето и като разбрал, че едната подкова я няма, поклатил глава, натъжил се и повел Марка към къщи. Като стигнал в тясното дворче на къщурката си, той извадил от пазвата си едно вързопче с дребни пари, преброил ги, видял, че няма да стигнат за нова магарешка подкова, и тежко въздъхнал:

— Къде ще се дяна с този окуцял Марко?

Дядо Пешо имал едно юначно петле с жълти ботушки и с оскубана опашка. То се изправило пред своя стопанин и рекло:

— Защо въздишаш, дядо Пешо? Горе главата! Аз видях кой отнесе подковата на нашия Марко. Да не ми е името Петлю Пешев, ако не ти я донеса!

И напереното петле тръгнало към царския дворец. Вървяло, вървяло, стигнало до една река без брод и без мост. Спряло се на брега и се замислило: как да мине отвъд? Мислило, чудило се, най-сетне си рекло:

— Абе аз защо ли се чудя?

И като се навело петлето с оскубаната опашка, проточило шията си, отворило гърлото си и захванало да пие. Цялата река пресушило и минало на другия бряг.

Продължило по-нататък. Навлязло в една зашумена гора. Изведнъж напреде му изскочил един лъв и се озъбил:

— Хей ти, дето ходиш на два крака, кой ти позволи да влизаш в моята гора? Връщай се или ще те изям!

— Ще ми изядеш опашката! — отвърнало петлето. — Я се махай от пътя ми!

Лъвът разтворил устата си.

— Абе ти — кипнало петлето — няма ли да се махаш? И като проточило шия, то клъвнало лъва и го гълтнало. Късно вечерта петлето с оскубаната опашка стигнало до царския дворец, прехвъркнало в градината, кацнало върху един клон тъкмо пред отворения прозорец, където спял царят. На стъклена масичка до царската глава лъщяла подковата на дядовото Пешово магаре.

— Кукуригууу! — изкукуригало петлето и запляскало с криле.

Царят се стреснал и облещил очи.

— Кой смее да нарушава царския ми сън? — грозно изревал той.

— Аз — отвърнало петлето.

— Какво искаш?

— Подковата!

— Не я давам! Тя ми е късмет! — отвърнал царят, грабнал я от масичката и я мушнал в пазвата си.

Тогава петлето повторно и още по-силно изкукуригало.

— Докога смяташ да кукуригаш? — попитал царят.

— Цяла нощ ще пея и няма да те оставя да спиш, ако не ми дадеш подковата.

— Тъй ли? — заканил се царят и плеснал три пъти с ръце.

Мигом в покоите му нахълтали деветима царедворци и паднали на колене.

— Какво ще заповядаш, господарю?

— Първо: заповядвам да напалите голямата пещ, дето печете хлебове за цялата ми войска! Второ: заповядвам да хванете онова петле и да го хвърлите живо в пещта!

Както заповядал царят, тъй направили царедворците. Опалили голямата пещ и когато жарта станала до колене — хвърлили дядовото Пешово петле вътре.

Но петлето не се уплашило. Щом стъпило върху въглените, то запяло и рекло:

— Водолей, водолей, всичката вода разлей, въглените угаси и петленцето спаси!

Додето изрече тези думи, цялата река рукала навън и заляла пещта. Угасила въглените.

На сутринта петлето изскочило живо и здраво и цял ден се разхождало в градината под прозореца на разлютения цар. А вечерта, щом владетелят заспал, то повторно закукуригало.

— Пак ли? — скокнал царят. — Ще те науча аз тебе! И заповядал на царедворците си да го хвърлят в зверилницата, където било пълно е гладни вълци и постали лисици.

Щом се намерило в зверилницата, петлето, наместо да си гълтне езика от страх, отворило кльвката си и викнало:

— Лъвчо, лъвчо мил и драг, покажи, че си юнак!

Лъвът изскочил навън и на бърза ръка издушил всичките вълци и лисици.

На третата нощ петлето пак закукуригало пред отворения прозорец на двореца. И царят се предал, защото никой не можел да излезе наглава с такова юначко петле. Извадил подковата от пазвата си, надянал я върху шията на петлето и креснал:

— На ти подковата, па се махай от главата ми!

Петлето си тръгнало към село да зарадва натъжения дядо Пешо, а лъвът останал в зверилницата.

СВЕТУЛКАТА И БУХАЛЪТ

Дядо Златан прибра стадото в кошарата, натири Марка, старото магаре, на полето да пасе и заключи вратнята. От сухи клонки накладе огън пред кошарата и си опече три картофа. Навечеря се, легна на тревата край огъня, загърна се в закърпения вехти кожух и заспа дълбоко. От близката лешникова горица излезе една светулка с уgasнalo фенерче. Литна тихичко над заспалите овце, завъртя се край огъня и когато една главня изпраща и разсипа наоколо искри, малката крилата душица грабна една искра и си запали фенерчето. Почна да мъждука над кошарата, прехвъркна трънения плет и пое през тъмното поле. Насред полето с наострени уши седеше Марко, старото магаре, и гледаше към гората.

Светулката трепна напреде му като росна капчица, озарена от ясно утринно слънце и попита:

— Защо не лягаш да спиш? Какво гледаш към гората?

— Ах, сестро светулке, много съм разтревожен! — отвърна Марко. — Всяка вечер, преди да си легна, аз опирам ухо до земята и слушам какво става по света. Ако всичко е в ред и работният свят мирно почива, аз лягам на тревата, спокойно заспивам и се усмихвам на сън. Ала тая нощ за мене няма сън. Като си опрях ухoto (то е моето радио) до земята, чух далечен вик. Един пътник вика за помощ от дълбочината на гората. Той е съркал пътя и не знае накъде да върви. Вълци го дебнат със зъби като тесли. Мечки стръвници реват подире му. А напреде му бучи една черна река, пълна с крокодили. Той не знае, че под столетните дървета се вие една бяла пътечка, която води надолу към мирните села. Няма кой да му покаже тази пътечка. Ти знаеш ли я?

— Как да не я зная! — отвърна светулката. — Когато минавам през старата гора, все над тази пътечка летя.

— Тогава, сестро светулке, бързай да светнеш на загубения пътник. Ако му помогнеш, ще сториш едно добро дело.

— Ей сега ще ида! — рече светулката и се упъти към гората.

Навлезе под клонестите дървета, обрасли с вековен мъх, затрепка над Мечите поляни, над храстите, в които спяха мустакати зайчета. Спра се до едно сухо дърво, ударено от гръм, и се ослуша. Ала наместо гласа на загубения пътник чу наблизо зловещо бухане:

— Бух! Бух! Бух! Аз съм злият дух!

— Ах, колко е страшно! — прошепна малката светулка, спусна се надолу, кацна в чашката на едно диво горско цвете и му се помоли:

— Скрий ме, защото много ме е страх от онова тъмно нещо, дето буха.

— Няма място в чашката ми, наливиждаш колко е мъничка!

— Тогава прибери ми само фенерчето, а пък аз ще се потуля под един сух листец, додето отмине тъмното нещо.

Дивото цвете пое фенерчето в чашката си и тя светна като бисерно зърно. Светулката се сви под един сух листец и притай дъх. Появи се бухалът. Размаха над цветето две големи крила и викна със страшен глас:

— Кой запали тази светлина?

— Аз я запалих! — с премаляло гласче отговори светулката.

— Защо я запали? Не знаеш ли, че гората нощем трябва да бъде тъмна? Ти потъпка закона за нощния мрак. Затова те осъждам на смърт!

— Помощ! — изпища светулката под сухия листец, но додето свърши, тъмната птица я удари със студеното си крило.

Далеч някъде в полето Марко, старото магаре, изправи ухoto си и долови писъка на светулката. Вирна глава нагоре и почна да реве в нощния час. Размърдаха се хората, заспалите гадини, притихналите птици в гнездата, раците в подмолите. Верчето се стресна, сънено почна да трие очите си и погледна през прозореца към звездите. Пробуденият свят запита магарето:

— Защо ревеш, тръбачо? Какво се е случило?

Марко тъжно почна да разказва за злата участ на светулката с фенерчето. Като чуха разказа на магарето, хората и гадините се дигнаха и се втурнаха към полето. Събраха се:

200 юначета с бели калпачета,

200 рабета-кривокрачета,

200 баби с дървени саби,

200 врабци напети — все на самолети,

200 котаци с дълги мустаци,
200 папагали като хали,
200 петли стари
и едно магаре (Марко).

Потеглиха към гората да нападнат тъмната птица. Най-напред вървеше Марко и тръбеше. Намериха я тъкмо когато се гласеше да отключи черния нощен дъжд, за да угаси светлината на малкото фенерче в чашката на дивото цвете. Замахнаха бабите със сабите, мръднаха си котаците мустаците, втурнаха се като хали двеста папагали върху чудовището, полетяха юнаците след раците, взеха да кукуригат двеста петли стари, ревна дъртото магаре. Уплаши се нощният разбойник и размаха криле. Побягна вдън горите Тилилейски и кацна на един клон надолу с главата. От мъка почна да се надува, стана голям като бъчва, мукна и се пукна.

А фенерчето? Фенерчето ще го вдигне Верчето. То ще иде в гората. Ще прибере фенерчето от чашката на дивото цвете и ще озари пътечката, по която загубеният пътник ще слезе към светлините на мирните села.

ЕСЕННА ПРИКАЗКА

— Славенце — рече болната птичка, като се надигна от гнездото и погледна със светлото си око надоле към пилето, което шумолеше в тревата й миеше с росни капки перцата на крилата си, — иди, маминото, в лозята да ми намериш едно зрънце от жълт грозд, че ми е изгоряла душицата за сладко нещо!

— Отивам, мамо. Додето се дигне росата от жълтите листа на брезовата горичка, ще си дойда. Ти лежи в гнездото и чакай.

Славейчето пъргаво разпери своите малки криле и се упъти право към дядовото Радойково лозе, където под лозите зрееха най-едрите жълти гроздове. Седнал под една праскова, дядо Радойко плетеше кошница от лозина. От време на време посягаше нагоре с ръка, откъсваше някоя мека праскова, раз-хапваше я и пак се навеждаше над кошниците. До гърба му лежеше гътната празна газена тенекия. От време на време старецът удряше с тоягата си и плашеше косовете да не кълват гроздето. Тя му беше барабан.

Славейчето кацна на едно клонче над дядовата Радойнова глава и почна тънко да чурулика.

— Дядо Радойко — думаше то, — ще ми позволиш ли да откъсна едно зрънце грозде за болната си майка? Тя лежи в гняздото и чака. Може ли?

Но старецът не му отвърна нищо, защото не разбираше славеев език. Молбата на славейчето му се стори песен.

— Брей, че хубаво пее крилатичкото! — въздъхна той, бутна си калпака на темето и посегна да откъсне още една праскова.

Птичето пръпна нагоре, побягна къмния край на лозето и реши да открадне едно зърно. Слезе под една кичеста лоза с бяло грозде и устата му се наляха, като погледна натегналите надоле кехлибарени гроздове. Но то не посмя да клъвне от гроздето, ами се огледа да види няма ли на земята някое отронено зърно — него да вземе. Под нея лозя нямаше. Славейчето подскокна под друга и там намери едно. Туй зърно беше паднало отвисоко и тъй силно се ударило, че се беше пукнало. Протегна шия нашето пиле и разтвори

човка. Но щом докосна плода за кожицата, над главата му изгърмя дядо Радойко с празната тенекия. Разтреперано от ужас, славейчето остави зърното и хвръкна да бяга с всички сили. Върна се при болната си майка и почна да ѝ разправя премеждието си.

— Нищо — въздъхна майка му и почна да го милва нежно с крилото си по главата, — нищо, пиленце, друг път ще ми донесеш грозде. Когато дядо Радойко обере лозето си, там няма да има никого. Ти ще идеш, ще претърсиш всичките лози и ако имаме късмет, ще намериш някое забравено зърно. Нищо, чедо — хортуваше тя и очите ѝ потъваха във влага.

Славейчето се нажали, хвръкна навътре в гората и кацна на една лешникова вейка над горския път. Въздъхна. Мъката, която се беше натрупала в душата му, натежа и почна да напира навън. То отвори уста и запя, но песента му беше толкова жална, че разплака белия камък, който стоеше забит край пътя с едно черно число на челото. Едри каменни сълзи, затупкаха в праха и без малко щяха да удавят една тънконога мравка, която случайно минаваше край камъка.

Мравката побягна настрани и погледна учудено с големите, си очи.

— Защо плачеш, камъко? — попита тя.

— Славейчето ме разплака. Песента му е тъй жална, че не мога да сдържам сълзите си. Питай него.

— Хей, песнопоецо — провикна се тя, — защо разплакваш камъните? Ела тука да mi разкажеш!

Славейчето слезе, кацна на пътя до мравката и всичко и разказа.

— Само за едно гроздово зърно ли ти е мъката, нямаш ли друга грижа? — попита мравката.

— Нямам — отвърна птичето.

— Тръгвай тогава на кладенчето с мъхнатата коруба, дето е под синора на дядовото Радойково лозе. На пътеката под самото кладенче ще намериш не едно, а две жълти гроздови зърна. От дядовото Радойково лозе са. Всеки ден на пладне дядо Радойко слиза на кладенчето да си налее вода в кратунката. Вчера той донесе един голям грозд и го потопи в кладенчето да изстине. Когато си тръгна и дясната му ръка почна да трепери — нали ръцете на старите хора винаги треперят — от грозда се отрониха двете най-сладки зърна и паднаха на земята. Аз като ги видях, очите mi останаха в тях. Помислих си: „Ex,

да мога никак да търкулна едното към дома!“ Но няма как. Зърното е тежко, пък аз съм слаба. Не мога да го мръдна. Иди поне ти. Клъвни едното, а другото занеси в гняздото на майка си.

Славейчето се втурна към кладенчето и намери гроздовите зърна, зарадва се, пръпна с криле, грабна ги лакомо с човка и литна назад. Когато мина край жилището на мравката, то пусна пред вратата ѝ едното зърно, а другото отнесе на болната си майка.

ПРИКАЗКА ЗА БОСТАНСКОТО ПЛАШИЛО

Дядо Мърморан натовари на каручката си най-узрелите любеници и поръча на бостанското плашило:

— Хей, Иванчо, добре да пазиш бостана! Останаха още десетина дини и един пъпеш-коравец. Утре ще пристигна за тях. Ще обера бостана и ще запаля колибата. А ти ще дойдеш с мене в къщи. Туй лято ти беше добър пазач. Решил съм да те оженя за една хубавица. Тя е с един крак, но е младичка, на девет месеца е. Нарича се Зелка Градинарска. На сватбата ти ще заколя угоена свиня. Туй съм го решил. Съгласен ли си?

Иванчо Страшника се ухили до уши. Размаха от радост разперените си ръце. Парцалите на ръкавите му се развяха:

— Съгласен съм, дядо Мърморане.

Заскърца дядовата Мърморанова каручка и се изгуби между царевиците. Беше рано и тихо. Слънцето го нямаше още. Цветовете спяха със затворени чашки. От близката лешникова горица изскочи едно зайче със златисто кожухче, втренчи очи към плашилото, разтрепера се и мигом се върна назад. Мина каквото мина, зайчето отново се престраши и навлезе в бостана. Този път то беше потулило с лапичка очите си — да не гледа страшния Иванчо.

— Стой! — извика плашилото.

Зайчето замръзна на мястото си.

— Какво търсиш тука?

— Търся някоя динена коричка.

— Защо ти е?

— Ще я нося на майка си. Тя е болна и лежи скрита в лешниковата горица. От жажда ѝ се напукаха устните. Позволи ми да взема една коричка, най-малката, моля ти се!

— Не може! — отговори Иванчо.

— Защо да не може? Динените кори не са потребни.

— Как да не са потребни? С динени кори дядо Мърморан охранва свинята, която ще заколи на моята сватба. Хайде сега, махвай се или ще те изям!

И бостанското плашило се наклони към зайчето. Горкото зайче сви уши и се стрелна в съседната царевична нива. Запъхтяно се мушна под един голям тиквен лист и затрепера от страх и мъка. Сълзи рукаха от очите му. От жалба подир зайчето сякаш почна да плаче и крушата, всичките ѝ листа се намокриха. Ревнаха царевиците, без глас захълцаха тиквите. Слънцето се показва. Цялата нива светна, обляна в сълзи.

— Кой разплака нивата? — попита лисицата, която беше клекнала до синора пред едно парче счупено огледало и си червеше устните с къпини.

— Зайчето я разплака — отвърна крушата.

— Защо?

— Защото Иванчо Страшника не му позволи да вземе от бостана една динена коричка. Брей, че лошо бостанско плашило!

— Иванчо ли? Аз този Иванчо ей сега ще го науча! — закани се лисицата, захапа огледалото и се спусна към бостана. Като стигна, тя се провикна отдалеч: — Слушай, Иванчо, или ще дадеш на зайчето динена коричка, или ще отсека единия ти крак, на който стоиш, изправен!

И лисицата замахнала с опашката към Иванчовия крак, тъй както дядо Мърморан замахва със секирата.

— Тия на мене не минават — усмихна се Иванчо. — Аз съм чел оная приказка, в която се разказва как ти си подмамила косенцето да пусне едно след друго пиленцата си от гняздото на земята. Лъгала си го, че ще отсечеш дървото му с опашката си. Мене не можеш измами!

— Ти си едно безобразно плашило! — ядоса се лисицата.

— Не е вярно, аз съм хубавец. Дядо Мърморан е решил да ме ожени и да заколи свинята.

— Тебе ли ще ожени бре, грознико! Главата ти е направена от пукната кратуна, ръкавите на палтото ти са от парцали, а гащи нямаш. Ти си най-грозното плашило на света. Я се погледни!

И лисицата дигна с лапа нагоре счупеното парче огледало. Иванчо се наведе и като се огледа — примря от страх. Затракаха зъбите му, нарисувани с въглен. Горкият Иванчо — той се уплаши от себе си. Заклати се като пън, отскубна тоягата, която му служеше за крак и — подскок, подскок — търти да бяга, но се спъна в диненото върже и падна по очите си.

Зайчето, което беше свидетел на тая разправия, грабна една динена коричка и прибягна към лешниковата горичка.

Надвечер минаха яйчари. Те караха магарета, натоварени с празни сандъци. Отиваха да събират яйца по селата. Щом разбраха, че никой не пази бостана, нахълтаха като хуни, обраха всичките дини, откъснаха напукания коравец и заминаха.

На другия ден пристигна дядо Мърморан с каручката си. Поозърна се и като видя, че крадци са обрали дините, целият почервения от гняв. Ритна Иванча и се развика:

— Разбойнико, ти ми опропости хубавия бостан, но аз ще те накажа жестоко!

И като изкара кибрита си от джоба, разлютеният дядо Мърморан драсна една клечка, запали напръхналата колиба, грабна Ивана и го хвърли в пламъците. Така завърши своя живот Иванчо Страшника, безстрашното бостанско плашило.

МАЛКИЯТ ОСВОБОДИТЕЛ

Чавдар попита майка си:

— Защо, майко, ходиш по двора, кършиш ръце и плачеш? Какво ти е толкова докривяло?

— Ще ти кажа, сине Чавдаре. Мъчно ми е за твоя баща и за твоите осем братя юнаци, а най ми е мъчно за сестричката, робинката.

— Къде са — попита мъничкият Чавдар — баща ми, братята ми и сестрицата ми?

— Потънаха, чедо, в царството на Черния змей. Най-напред Змеят отнесе сестрицата ти. Като се появи на небето и разпери криле, падна мрак над цялата земя. Само очите на чудовището светеха в тъмнината като запалени пещи. Знаеш ли колко са очите на Змея? Осемнадесет, Чавдаре. Направи сметка. Черният змей има девет глави. На всяка глава се падат по две страшни очи. Като зароби сестрицата ти, Змеят я отнесе в Черния град. Там, казват, всичко било черно: къщите, улиците, хората, слънцето и дърветата. Там ябълките раждали чер плод и зимно време валял чер сняг. В един великански дворец, изграден от чер мрамор, е затворена твоята хубава сестрица. А доле в тъмнината лежат, с вериги оковани, баща ти — войводата — и твоите осем братя соколи.

— Защо са затворени в тъмницата, майко? — попита Чавдар.

— Защото, сине мальк, те запалиха по една главня и отидоха в Черния град да отърват от ръцете на чудовището заробената ти сестрица. Наместо тя да види бял свят — твоите свободни братя влязоха в тъмницата, твоят юначен баща падна в плен. Заключи ги Змеят в подземието. Отникъде не стига до тях светлинка.

Чавдар се замисли, дълбоко въздъхна и рече:

— Майко, аз ще ида да погубя Змея. Ще му отсека главите и ще отключва тъмницата!

Майката се усмихна горчиво:

— С какво ще отсечеш главите на грозния мъчител, чедо мое?

— С оная дядова сабя, която виси окочена на стената. Опечи ми една житена питка, защото утре рано заминавам.

Чавдаровата майка замеси брашно и метна в пещта една питка, а малкият юнак си стегна дървената колца. Колцата му беше мъничка, но яка и хубава. Рано сутринта Чавдар преметна през рамо торбичката с питката, натовари на колцата дядовата си сабя, впрегна котето и патето, целуна ръка на майка си и потегли.

— Дий, коте! Дий, пате!

Колцата задрънкало по пътя и потъна в дълбоките жита. Цял ден вървя колцата сред нивите. Вечерта нашите пътници спряха пред едно дървено мостче. Под мостчето шуртеше бърза речица.

Чавдар извади питката от торбичката, сложи я на моравата върху една кърпа и рече:

— Елате сега да вечеряме.

— Почакайте! — извика патето. — Аз ще наловя риба. Вие накладете огъня, докато претършувам рекичката.

Чавдар събра сухи клонки, а котето хвана една светулка. Чавдар натрупа клонките на купчина, а котето полека мушна светулката в купчината и почна да духа. Изведнъж огънят пламна. Мина половин час. Пристигна патето — цялото мокро.

— Къде ти е рибата? — попита Чавдар.

— Изядох я, без да ща.

Чавдар и котето се спогледаха мълчаливо и многозначително. Изядоха по една порязаничка от питката и легнаха да спят.

На сутринта пак потеглиха.

— Дий, коте! Дий, пате! — подканяше Чавдар своите другари.

Цял ден дрънкало каручката по безконечния път. Вечерта спряха да нощуват под едно старо дърво накрай село. Чавдар извади останалата част от питката и я сложи върху кърпата.

— Сега ще вечеряме! — рече той.

— Не бързайте! — извика котето. — Мирише ми на наденици. Тук наблизо има месарница. Ще ида да купя една наденичка, а вие накладете огън — да си я изпечем.

Чавдар събра сухи клонки, а патето хвана една светулка. Сложи я върху Чавдаровото калпаче и тя заблещука като мъничко фенерче. Накладоха огън. Подир малко се зададе котето. Едвам върви с подут корем.

— Къде ти е наденицата? — попита Чавдар.

— Изядох я, без да ща — отвърна котето.

Чавдар и патето се спогледаха многозначително, но нищо не казаха. Изядоха по една порязаничка от питката и сладко заспаха, защото бяха много уморени.

Рано в зори продължиха пътя си. Вечерта спряха пред някаква вехта воденица с един камък. Чавдар разпрегна колцата си и надникна във воденицата: няма никой. Само едно празно пукнато гърне край огнището. Нищо друго.

— Бате, гладни сме! — обадиха се патето и котето.

Чавдар бръкна в торбичката и рече:

— Я, аз съм изял краищника на питката, без да ща.

Патето и котето се спогледаха жаловито и прегълтнаха. В туй време пристигна стопанинът на воденицата.

— Добре дошли, скъпи гости! — извика воденичарят зарадван.

— Носите ли нещо за ядене? От три дена не съм слагал нищо в устата си. Реката пресъхна от жегата, воденичката ми спря и сега не мога да си смеля брашното.

— Нищо нямаме, дядо. Имахме една питка, но я изядохме.

— Брей, лошо време. Поне да ми беше тука лулицата — щях да запуша малко тютюн и да си залъжа глада.

— Къде ти е лулицата?

— Падна в кладенеца. Изтървах я, като вадех вода да си полея тиквата. Щом тупна доле — една голяма риба я глътна.

— Къде е кладенецът? — попита патето и очите му светнаха. — Аз ще хвана рибата. Само че сложете на шията ми един пръстен, защото може да я глътна, без да искам.

Воденичарят извади пръстена си от големия си пръст и го наниза на патешката шия. След това всички отидоха при кладенеца. Старецът сложи патето в кофата и я спусна в кладенеца. Пъргавото пате претършува завчас кладенеца, намери рибата и я захапа. Опита се да я глътне, но не можа, защото му пречеше пръстенът.

— Хванах рибата — обади се то от дълбочината, — но не мога да изляза.

Тогава се обади котето:

— Аз ще му помогна.

И като подскочи, то се спусна ловко по веригата на кофата. Слезе на дъното и викна на патето:

— Качвай се на гърба ми и се дръж здраво!

Патето се качи на котешкия гръб. Котето изпълзя нагоре пак по веригата. Воденичарят грабна голямата риба, изкара ножа си и като я разпра, намери вътре пръстената си лулица. След това очисти рибата, спусна я в гърнето и свари чудесна рибена чорбица. Опашката на рибата получи котето, главата — патето, а Чавдар и воденичарят изядоха бялото месо и изсърбаха чорбицата. Когато легнаха да спят, старецът попита Чавдар къде е тръгнал с чудната колца и с дядовската сабя. Чавдар разказа всичко на воденичаря и заспа. На сутринта, когато се събудиха всички, Чавдар отново впрегна котето и патето. Воденичарят влезе в градинката, откъсна едничката тиква, която си беше отвъдил, намести я до сабята на колцата и рече:

— Подарявам ти, Чавдаре, тая тиква от сърце. Вози я към Черния град. Може да ти потрябва. На добър час!

По една тясна заешка пътека Чавдар подкара своята натоварена колца към града на чудовището.

— Дий, коте! Дий, пате!

Сто дена вървяха по тая заешка пътека малките пътешественици, докато стигнат Черния град. Ядяха каквото намерят. Чавдар береше ягоди, къпини и печурки, патето кълвеше жабчета, а котето ловеше полски мишлета. Никога не лягаха гладни. На сто и първия ден те спряха пред една висока стена, направена от желязо.

— Погледни какво има вътре! — заповяда Чавдар на котето.

Котето се покатери пъргаво върху желязната стена, дълго се блещи и най-сетне измяука:

— Нищо не се вижда. Страшен мрак. Само чувам гласове на хора, които охкат и пъшкат.

— Това са гласовете на моя баща и на братята ми! — рече мрачно Чавдар. — Слез долу. Най-напред ще опечем тиквата да се нахраним хубаво, а сетне ще нападнем Змея.

И като измъкна дядовата си сабя от ножницата, Чавдар посегна да разцепи тиквата надвие. Но щом дигна сабята, стана чудо нечувано. Върху тиквата се очерта една врата. Сетне тая врата се отвори сама и от вратата излязоха мигом хиляда самолета. След самолетите с тръсък излязоха хиляда танка, а след танковете се измъкнаха хиляда конници — до зъби въоръжени. Само за един миг самолетите се извиха над Черния град, а танковете и конниците го обкръжиха от всички страни.

Засвири боен рог. От всички страни пристигнаха генералите на тая необикновена войска, строиха се пред Чавдара и извикаха в един глас:

— Какво ще заповядаш, Чавдаре?

— Заповядвам да нападнете града и да хванете чудовището! — провикна се Чавдар.

Забучаха самолетите, затрещяха танковете, препуснаха конници. Събориха желязната стена и влязоха в Черния град. След половин час генералите докараха Черния змей вързан.

— Отсечи му главата с твоята сабя, Чавдаре! — рекоха генералите.

— Не, няма да му вземам живота — отвърна Чавдар. — Ще го пощадя.

— Защо ти е?

— Ще го откарам с колцата си в нашия град и ще го настаня в зоологическата градина — да го гледат децата. Те не са виждали змей. Сега водете ме в двореца!

Поведоха го към двореца на Черния змей. Чавдар вървеше гордо, понесъл на рамо дядовата си сабя. Щом стигна черния мраморен дворец, юначното момче ритна вратата и влезе вътре. И що да види — милата му сестричка висеше на тавана, заключена в златна клетка.

Генералите разбиха клетката и освободиха робинката. Тя се хвърли на Чавдаровата шия и почна да го целува. След като спаси сестрицата си, Чавдар слезе в подземието на двореца. Там намери баща си и своите осем братя — лежат и пъшкат в тъмнината — оковани. Смъкна от ръцете и краката им железните вериги, извади ги вън от града на светлина и плесна с ръце от учудване: на всички бяха порасли бради — три метра дълги.

— Свършихме си работата! — провикна се Чавдар и почна да пъха сабята в ножницата.

Докато сабята се намъкваше, през отворената врата в тиковата се прибраха всички самолети, танкове и конници. Последни влязоха генералите. Тогава тиковата врата се затвори и тиковата, без да ще, се търкула надолу по заешката пътека. Загуби се в гората.

Чавдар натовари на колата своята прекрасна сестрица и своите брадати братя, и своя брадат баща, спусна в торбичката вързания Змей, впрегна котето и патето. Потегли весело към къщи.

— Дий, коте! Дий, пате!

ПЕТКАН В БЪЧВАТА

Дядо Вичо воденичарят имаше един син на име Петкан. Този Петкан беше едър и здрав мъж. Ядеше като слон. Когато се наведеше да пие вода, цял кладенец пресушаваше. Воденичен камък да сложиш на гърба му, щеше да помисли, че муха му е кацнала. Но като тръгнеше на път, пристъпваше като бивол — мързеше го. Върви, да речем, пешком по пътя. Задуха насреща му вятър. Грабне му шапката от главата и я понесе сред прахоляка. Петкан се обърне, почеше се по ухото и махне с ръка към вятъра:

— Вземи я пък, щом ти е притрябвала!

Дядо Вичо имаше зад воденицата си овощна градина — ябълки, круши, вишни, череши и един стар орех. Под дебелата орехова сянка всяка сутрин се домъркваше Петкан, лягаше на гръб и почваше да чете ореховите листа: едно, две, три..., но преди да стигне до десет, го домързваше и сладка дрямка му премрежваше очите. Някъде сред върбалака глухо бучеше и пееше воденицата. Бученето го унасяше на сън.

Към пладне в градината пристигаше Петкановата майка и се навеждаше да събира в полата си нападалия узрял плод.

— Мале — лениво отваряше уста Петкан, — да беше ме обърнала на другата страна, че ми додея да лежа все на гърба си.

Старицата с голяма мъка и пъшкане го обръщаше я на дясната, я на лявата страна.

— Синко, — думаше тя, — сега си добре, ами когато умрем с баща ти, кой ще те обръща?

— Все ще се намери някой — през зъби едва процеждаше Петкан, — свят мно-о-о-о-го!

Не щеш ли, веднъж, като переше, стъпила върху един гладък камък, баба Вичовица се подхълзна и падна в дълбокия вир. Зина старата жена да извика, но щом отвори уста — налага вода и се удави. Дядо Вичо ревна, почна да си скубе бялата коса от мъка, повехна за един месец време, гътна се и умря. Петкан не намокри око нито за майка си, нито за стария: мързеше го да плаче. Не отиде нито един път

да споходи гробовете им: тежко му беше да се мръдне в жегата. Както винаги, той си лежеше под ореховата сянка и тежко пъшкаше, защото нямаше кой да го обърне. От деня на дядо Вичовата смърт воденицата мълкна и замря: мливарите тръгнаха по други воденици, защото Петкан не рачеше да се дигне и да пусне камъните на бащината си воденица. Запустя и градината. Нападалите по земята узрели круши и ябълки изгниха: нямаше кой да ги приbere.

Веднъж покрай градинския плет мина Пешо Шейретина. Той търкаляше една голяма празна бъчва и бъчвата гръмолеше по улицата.

Петкан се надигна и попита:

— Хей, каква е тая олелия? Тъкмо бях задрямал, и ти ме събуди. Не те ли мързи да търкаляш такава голяма бъчва?

— Мързи ме, но няма какво да се прави. Ако бях на твоето място, и аз щях да си лежа под ореха. Я баща ти каква воденица и какъв орех ти е оставил. А моят баща ми остави само тая празна бъчва, да я търкалям по улиците, и едно копче, ей го, дето виси на ризата ми. Наистина туй копче не е като другите копчета. Ако го посека, подир една година ще поникне. Ще израсте от него едно дърво, голямо колкото този орех, и ще роди копчета. Като узреят копчетата и ги продам, ще забогатея, но сега нямам време да го посека. Бързам да закарам бъчвата на бъчварина да я стегне.

„Тъкмо за мене работа е туй копче — помисли си Петкан. — Ще го посека. Ще легна да го чакам и подир една година ще забогатея. Ще си наема един ратай да ме обръща и още един да пъди мухите, когато лежа. То ще бъде живот, сегашното е цяло мъчение.“

— Чувай, Пешо — викна Петкан, — съгласен ли си аз да ти дам воденицата и градината, а ти да ми дадеш копчето?

Шейретина го погледна, засмя се и рече:

— Съгласен съм, но туй копче къде да е не никне. Трябва да го заровиш на оня незнаен остров, който е сред морето, и да го поливаш със суха вода.

— Че как ще ида на оня незнаен остров, където има суха вода? — попита Петкан.

— Как ли? — отвърна Шейретина. — Ела подире ми до морския бряг, аз ще ти кажа.

Когато стигнаха на морския бряг, Пешо откъсна копчето от ризата си и го подаде на Петкан.

— Влизай сега в бъчвата!

Петкан се намърда през широкия отвор.

— Лежи си вътре и чакай — поръча му Пешо, — вятърът ще те отнесе на острова, а когато стигнеш, проводи ми писмо по някоя лястовичка!

И търкулна бъчвата в морето.

Вятърът я грабна и понесе навътре Петкана, а Пешо се върна във воденицата, пусна камъните и почна да мели брашно.

ТРАЙЧО

Трайчовата мама думаше:

— Не закачай, сине, юрдечките! Много си лошо момче. В сърцето ти няма капка милост!

Трайчо ронеше трохи и мамеше глупавите юрдечки:

— Па-па-па!

Щом малките юрдечки с протегнати шии наблизиха ръката му

— Трайчо хвана най-първата, стисна я за шията, издигна я нагоре и започна да я клати. Тогава се втурна старата юрдечка да спаси чедото си.

— Разбойник! — засъска тя и го захапа за босия крак.

Трайчо пусна юрдечето, изхвръкна на улицата и побягна към реката.

Като стигна моста, злото момче се наведе, грабна един камък и го запокити към юрдечето ято, което мирно си плуваше във водата. Изплашените, юрдечки разпериха несръчните си криле и се пръснаха.

— Трайчо — обади се някой зад гърба му. — Ти ли си?

— Аз съм, дядо Вълко. Какво си понесъл в бремето?

— Малко жито нося. Отивам да го смеля на воденицата. Дотежа ми, затуй го сложих тук — да си поема дъх, — но сега няма кой да ми го повдигне. Ела, синко, да ми помогнеш.

Трайчо подхвани бремето и докато извика: хоп! — дядо Вълко го метна на гърба си. Изпъшка и закрета мудно по пътеката към воденицата. Той крачеше прегърбен и често се спъваше, защото очите му виждаха слабо. Едната връв на цървула му се беше развила.

Наместо да грабне бремето от стареца и да го отнесе към воденицата, Трайчо мислеше каква пакост да направи на дядо Вълка. Да му застъпи ли връвта, или да го препъне с някоя вършина?

— Не, друго ще направя! — рече си той и очите му светнаха.

Извади джобното си ножче, отвори го и се затече след дядо Вълка. Крадешком приближи и рязна чуvalа с острието. Житото шурна като червен ручей след стареца. Дядо Вълко нищо не угади. Но

докато стигне до воденицата — всичките зърна изтекоха. Спуснаха се рой врабчета и ги изкълваха.

Трайчо хвърли още два-три камъка след юрдечките и запраши към къщи. Вечерта неговият баща се прибра целият побелял от брашнен прах. На трапезата Трайчовата мама попита:

— Какви новини носиш от воденицата?

— Остави се — отвърна бащата, — много ми домъчня за дяда Вълка. Сиротният старец, нали си има само една ябълка. Отръскал всичкия плод, съbral две кривчета ябълки и ги заменил с жито. Неговият съсед Радул му напълнил бремето с жито срещу ябълките. Тръгнал старецът с бремето за воденицата, но по пътя един проклетник му срязал с нож чувала и житото изтекло. Пристигна на воденицата и започна да плаче като дете. Нали е самотен човек — няма кой да му помогне.

— Ами кой му е пробил бремето?

— Не зная. Да го зная, ще му пречупя ръката.

Трайчо прегълтна с мъка залъка си и стана.

— Къде отиваш? — попита бащата.

— Спи ми се. Ще легна.

— Хайде лягай, че утре ще ставаме рано. Отиваме в града на пазар. Там ще ти купя сандалки. В други ден ще тръгваш на училище.

Трайчо се мушна под юргана и се замисли за дяда Вълка. Сега стои старецът, седнал на прага, и сълзите му текат ли, текат... Изведнъж някой го ритна силно и извика:

— Ставай!

Трайчо се надигна. През отворения прозорец грееше пълна есенна месечина. До прозореца, изправен, чер като дявол, стоеше дядо Вълко. В лявата си ръка държеше бремето, а с дясната стискаше една чепата дряновица.

— Влизай в чувала! — изкрешя старецът и от очите му изскочиха искри.

— Как тъй в чувала? — стъписа се малкият.

Трайчо не искаше да влезе, но като видя чепатата тояга — покорно се намъкна в чувала. Дядо Вълко го метна през рамо и закрачи. Трайчо се опита да извика за помощ, но гласът му се беше схванал от страх. Старецът го отнесе бързо на воденицата. Ритна с

крак вратата и влезе. Вътре беше пусто. Само воденичният камък се въртеше лудешката.

— Като нямам жито — тебе ще смея! Ти ми пропиля храната. Влизай в коша!

И дядо Вълко изтърси Трайча във воденичния кош. Трайчо се опита пак да извика, но не можа да изкара нито един звук. Езикът му беше онемял. Воденичният камък го подхвана и го превърна завчас на прах. Дядо Вълко пое с ръка малко прах и поклати замислено глава.

— Жалко — рече той, — от туй зло момче наместо брашно излязоха трици.

И като изсипа триците пак в бремето, той го понесе към къщи. На двора го посрещнаха цяло ято юрдечки.

— Гладни сме! — заговориха юрдечките.

— Ей сега дядо ще си ги нахрани! — отвърна дядо Вълко и изтърси триците в едно корито. Забърка ги с топла вода и покани юрдечките: — Лапайте!

Още един път се опита Трайчо да нададе вик — но не можа нищо да каже, защото нямаше уста...

Събуди се разтреперан като лист. Пи една вода, разбра, че не е превърнат на трици, и излезе на двора. Там баща му стягаше колата за пазар.

— Тате — попита Трайчо, — с парите от чифт сандали може ли човек да купи две кринчета жито?

— Разбира се — отвърна бащата. — Защо питаш?

— Защото аз пробих снощи бремето на дядо Вълка. Аз съм виновен, а за да изкупя вината си, реших да се откажа от сандалите. Ти купи две кринчета жито на дядо Вълка, а пък аз ще походя бос, докато паднат дъждовете.

Бащата се развълнува. Той помилва сина си по главата и рече:

— Знаех, сине, че ти имаш добро сърце и ще се разкаеш. Готов ли си да тръгваме на пазар? За дядо Вълка не бери грижа. Снощи аз му напълних бремето. Дадох му от моето брашно.

ЧУДНАТА ИСТОРИЯ

— Иванчо, написа ли си домашното упражнение?
— Не съм. Навехнах си ръката.
— Ами ходи ли на чешмата да донесеш студена вода за дяда си?
— Не съм ходил. Забравил съм къде е чешмата.
— Ами изяде ли, маминото момче, тиквата, която ти оставих в долапчето?

Иванчо се потупа по корема:

— И питката изядох, и сиренето изядох, и печената тиква свърших.

— Като е тъй, тръгвай, чедо, да пасеш магарето в бостаните. Баща ти поръча хубаво да го напасеш.

— Не ща, мамо! Как ще стигна до бостаните? Болят ме краката.

— Щеш, чедо, щеш. Хайде качвай се на гърба му.

И като се наведе, майката сграби своето мързеливо момче, дигна го и — хоп върху самара на магарето. Клепоухото, щом усети на гърба си товар, тръгна към вратнята. На улицата Иванчовата майка догони сина си:

— Чакай, Иванчо, чакай, сине. Вземи торбичката. Вътре съм ти загърнала в един зелев лист малко сирене, две глави лук и една порязаница. Сложих ти и буквара. Седни, чедо, под някоя круша и почни да четеш. Като огладнееш — изяж хляба, сиренето и лука, па слез на кладенчето и се напий хубаво с вода. Сетне пак чети, додето се мръкне.

Магарето слушаше внимателно поръките на майката и си мислеше:

„Брей, моята майка голяма магарица излезе. Никога не ѝ дойде на ума да напълни една торба с овес, да я надене на шията ми и да рече: Папай, Марко, папай, магаренце!“

— Ами кой ще ме снеме от магарето, като стигна? — попита Иванчо.

— Пъдарят, чедо, викай пъдаря.

Марко потегли, клати се послушно до моста, но там срещна магаричката на дядо Брадоя, мигом се върна и тръгна подире ѝ. Вървя до дядовата Брадоева вратня. Старецът излезе да посрещне своята магаричка и като видя неканените гости, избухна, почна да гълчи и ритна Марка по хълбока. Марко философски прегълтна обидата и пое отново към бостаните. Когато най-сетне стигнаха, Иванчо се огледа: къде е пъдарят, да го снеме от самара? Тук пъдар, там пъдар — няма го. Заспал е някъде под най-дебелата сянка.

— Слизай! — викна магарето.

— Не мога — отговори Иванчо. — Аз тук ще стоя, докато се мръкне.

Тогава магарето се разигра, почна да мята задните си крака нагоре и хвърли Иванча на земята върху една къртичина. Иванчо се натърти хубаво, много му се доплака и щеше да надуе гайдата, но като се озърна и разбра, че наоколо няма жива душа и никой не ще го чуе — прегълтна си плача. Лениво се заклати под ореха до близкия синур. Окачи торбичката си на едно клонче, извади буквара, седна до дънера и почна да срича. На втората сричка падна единият му клепач, на третата — другият, а на четвъртата сричка мързеливият Иванчо захърка.

Марко обиколи опустошения бостан, схруска две пожълтели краставици и като си спомни за поръчките на Иванчовата майка, кривна към ореха. Надигна глава и помириса окачената торба. Захапа я. Смъкна я на земята. Навря си муцуната и най-напред изяде сиренето заедно със зелевия лист. Облиза се и налага порязаницата. Схруска и двете глави лук, макар че бяха люти. След това започна да яде торбата. Изяде половината, но не му се видя много сладка, затуй я оставил. Слезе към кладенчето. Напи се хубаво с вода и пак се върна на бостана.

— Какво да правя сега? — си рече Марко. — Всичките поръчки на Иванчовата майка изпълних. Само буквара не съм изял. Чакай да му видя работата.

Марко отвори уста и тихо захапа новия буквар. Измъкна го от Иванчовите ръце. Тръгна надоле и се потули зад синура.

— Най-напред да го разгледам, че сетне ще си го изям — рече магарето и почна да го прелистя с копитото. — Я! Какви хубави картички. Ами туй какво ли е под картинките?

— Букви! — извика някой над главата му.

Магарето се стресна и погледна нагоре. До него стоеше дядо Граматик с тояжка на рамо и едно вързопче на тояжката.

— Къде отиваш, дядо Граматик? — попита магарето.

— Отивам в гората за дренки. Ами ти какво правиш?

— Чета картийките.

— Слушай, Марко, ако ме поносиш до гората и насам до селото — ще те науча да четеш буквите в този буквар. Още тая вечер ще ти покажа как се чете цялата азбука.

— Качвай се на гърба ми! — съгласи се Марко и затропа към гората. Спра до един дрян, под който земята беше зарината с меки дренки. Дядо Граматик слезе и събра всичките дренки. Напълни си торбичката и пак яхна Марка. Додето притъмнее, влязоха в село. Дядо Граматик слезе пред своята къща, подаде торбичката с дренките на баба Граматичка и поръчка:

— Донеси ми една свещ запалена!

И като пое свещта, той поведе Марка към кошарата. Закрепи запалената свещ върху рога на овена, постла си малко сено и седна. Разтвори Иванчовия буквар. Започна да показва буквите. Додето пропеят първи петли, магарето научи буквите, а додето се обадят втори петли — то прочете всичките уроци. На другия ден дядо Граматик го заведе на училище и го записа направо във второ отделение.

Минаха десет години. Веднъж в малкия околийски градец пристигнаха двама души: дядо Граматик и едно осемнайсетгодишно момче със закърпени ръкави, с цървули и пробита шапка. Спряха пред къщата на началника. Дядо Граматик натисна копчето на електрическия звънец, откряхна желязната врата и рече на момчето:

— Ти ще стоиш тук, а пък аз ще вляза да поговоря с началника.

Дрипавото момче поклати глава:

— Добре, дядо Граматик! — И погледна през желязната ограда.

Вътре имаше една райска градина. Лозници се виеха над пътеката, която водеше към къщата. Цветя — колкото щеш. Пътеката е постлана с пясък. Тя води към мраморните стъпала на стълбата, по която се качва сега дядо Граматик. Едно засмяно момиче отвори вратата и посрещна дядо Граматика. Отведе го към кабинета на началника. През отворения прозорец се чу силният глас на началника:

— Добре дошъл, дядо Граматик! Какво те носи към нас? Кафе ли да те черпя, или сладко от смокини? Кого ми водиш от село?

— А бе, господин началник, остави се. Като е увиснал на шията ми Иванчовият баща — не ме оставя на мира: „Иди, дядо Граматик, заведи Иванча при началника, дано му даде каква да е службица, че ще умре от глад.“ Много са зле, сиромасите. Нали не рачи Иванчо на времето да се учи — сега ходи като сляп. За нищо не го бива.

— Ами аз какво да го правя? — извика началникът.

— Какво ли — ще ти шъта в къщи. Ще ходи да ти купува цигари, ще ти поръчва кафета от кафенето, ще ти чисти обувките, ще ти държи балтона, когато излизаш, и ще те пази от мухите, когато легнеш следобед да подремнеш.

— Добре — натъртено продума началникът, — ще го взема. Само от почит към тебе, дядо Граматиче, ще го взема. Повикай го да го видя!

Дядо Граматик излезе и повика Иванча. Одърпаното момче плахо пристъпи по мраморната стълба и когато влезе в кабинета, ахна и остана поразено. В място кожено кресло, преметнал крак върху крак, седеше господин началникът — някогашното Иванчово магаре Марко.

МЕЧКАТА И МРАВКИТЕ

Напи се мечката със студена вода от мъхнатото кладенче и тръгна надолу по пътеката към стария дъб с дебелата напукана кора. Под тоя дъб беше медината дупка.

— Кого ли да изям? Кого ли да изям? — си думаше старата меџундра. — Тебе ще изям, мравчице!

Ситната черна мравка, която отиваше с една кратунка за вода на кладенчето, като чу тия думи, пожълтя от страх, озърна се наоколо и се мушна под един сух листец, паднал от близката леска. Мечката се наведе, духна с нос листеца и откри разтрепераната животинка.

— Защо искаш да ме изядеш? — попита мравката.

— Защото съм решила да изям целия мравешки род. Вие, мравките, се печете на слънце по нивите; ожъднявате и тичате час по час към кладенчето. Ще ми изпиете водата. Затуй съм решила да ви изтребя и ще почна от тебе.

— Не ме яж! — замоли се мравката. — Пусни ме да си напълня за последен път кратунката и да занеса вода на другите мравки. Те чакат морни и жадни. Като им дам да се напият, ще дойда да ме изядеш. Почакай тук.

— Не мога да клекна и да чакам за такова дребно нещо като тебе — изръмжала мечката.

— Ох, боже! — въздъхна мравката. — Чувай, бабо меџано, ако ми подариш живота, ще ти дам един съвет.

— Кажи го!

— Една изяж, две скътай за зимата.

— Добре — отвърна мечката. — Ще ти послушам съвета. Тебе ще изям, а другите две мравки, които срещна по-надоле, ще ги скътам за зимата.

И като изрече тия думи, мечката близна мравчицата. Остана на пътеката само сухата жълта кратунка.

Жадните мравки дълго чакаха в мравуняка. Най-сетне се дигнаха и потеглиха една подир друга по пътеката нагоре.

— Къде е сестрицата ни? — попитаха те славейчето, което си чуруликаше весело на леската, като че нищо не беше видяло. — Да не е паднала в кладенчето?

— Не е паднала в кладенчето, ами я изяде мечката — отговори песнопоецът и продължи песента си.

Първата мравка се обърна и каза нещо на втората. Втората — на третата, а третата предаде на другите. Наместо да се върнат към мравуняка, разгневените черни работници се навървиха към дупката на мечката. Цял ден вървяха, додето стигнат под големия дъб. Като стигнаха пред вратата прегледаха добре коравата земя, видяха една пукнатина, спуснаха се в нея и почнаха да копаят.

— Какво ровите тука? — попита ги старата къртица.

— Яма за мечката.

— И аз ще ви помогна. Имам зъб на тая мечка: лани ми зяде две къртичета.

Копаха ден, два, три, десет дни. Изровиха голяма яма под дъба. Мечката нищо не знаеше, защото мравките и къртицата копаеха отдолу, а над тях имаше два пръста земя.

На десетия ден надвечер, когато грейна месечината, мечката стръвница се върна от кошарата на един овчар, където беше изяла две агнета, изправи се пред дупката и рече:

— Всичко съм правила на този свят: хора съм яла, киселици съм дъвкала, мед съм близала, само хоро на месечина не съм играла. Я да си поиграя!

Затропа тежката мецуундра. Тогава тънката земна кора над ямата се пропука и мечката се строполи долу.

На другия ден селяните, които беше разплаквала не един път, ѝ одраха кожата.

ЕЛЕКТРИЧЕСКА СИЛА

Светкавиците угаснаха. Бурята отмина. Слънцето разкъса мократа риза на облаците и окъпаната гора се задави в светлина. Една самотна дъждовна капка се търкула по черната кора на тънко сухо клонче и наблегна на крайчеща, готова да се откъсне. Светна като око на птичка. Под нея клокочеше пъргав планински поток. Неговите струи се боричкаха, скачаха по камъните, гонеха пъстървите и пропадаха в долчинката.

— Няма ли наблизо някоя жадна крилата душица? — промълви с уморен глас капката.

— Защо ти е? — обади се черното клонче.

— Да отвори човка и ме глътне, когато почна да падам. Боя се да капна в тоя палав поток. Аз съм тъй уморена!

— Откъде идеш, капчице? — попита клончето.

— Аз не съм капка.

— А какво си?

— Сълза. Родена съм в Цейлон от окото на едно малко сираче с шоколадена кожа и къдрава коса. Името му беше Тари-бари. Тари-бари нямаше какво да яде и затуй почна да плаче. А когато аз се търкулах от очите му и паднах на един горещ камък, мигом се превърнах на пара и вятърът ме грабна. Станах робиня на въздушната стихия. Чудя се как оцелях дотука. Преживях страховитни часове. Лудият вятър беше тръгнал да върши зло по света. Аз съм свидетелка на неговите грозни опустошения. Най-напред той мина през пустинята и засипа с пясък един керван от камили и бедни бедуини, които бяха тръгнали да търсят оазис. След туй забуча над морето, разкъса платната на един рибарски кораб, почна да го тласка, счупи мачтите му и го потопи. Всичките рибари загинаха. Някъде сега пищят осиротели деца. Когато настръхналият вятър стигна до брега, връхлетя стръвнишки върху дървените криле на една вятърна мелница, откърти я издъно, събори я на земята, строши крилете ѝ и стъпи върху нейния старчески скелет. Бедният воденичар почна да чупи ръце от мъка и хукна като безумен към морето — да се удави.

Ах, защо съм толкова мъничка и слаба! Защо нямам сили да се боря срещу престъпленията на този свят! — въздъхна малката цейлонска сълза и додето изрече тия думи, се отрони и падна в ручея.

— На добър час! — извика сухото клонче.

Като падна във водата, сълзата се озърна и видя, че край нея пътуват хиляди други капки, също като нея устремени надоле.

— Кои сте вие? — попита новата пътница.

— Ние сме сълзите на хиляди хора, които живеят в тъмнина и страдат.

— А къде отивате?

— Отиваме да превърнем нашата сила в електричество.

— Кому е нужно туй електричество?

— На хората. То ще озари тъмните кални улици по селата и схлупените крайни квартали в градовете. То ще завърти камъните на хилядите мелници, които мелят брашно за гладните. Ние ще се впргнем в една електрическа железница — през пустинята. Ех, каква страшна сила носим ние!

— Защо ме лъжете — рече цейлонската сълза. — И вие сте като мене толкова мънички и слаби капчици. Не можете да удавите дори една мравка.

— Ние сме слаби, когато сме самотни — отговориха капките, — но ако се съединим, нашата сила няма равна на себе си. Ти ще видиш.

Сълзата на цейлонското сираче нищо не разбра. Замисли се дълбоко и заспа... Цяла нощ планинският ручей я носи надоле. Когато се пробуди, тя видя, че е навлязла във водите на една поройна река, която бучи и се пени между настръхнали канари. Изведнъж водите на тая река се бълснаха в една висока преграда от камък и притихнаха.

— Къде сме? — попита цейлонката.

— Ние сме в езерото пред електрическата юзина. Ние стигнахме язовира! Тук ще грабнат силата ни, когато падаме, и ще я превърнат на електричество. Сега ще видиш.

Додето малката сълза се надигне и погледне това велико човешко дело, неочеквано потъна в една огромна тръба и се удави в оглушителния шум на милиардите капки, които се притискаха пътно една до друга и даваха силата си на човека — да я превърне на творческа енергия.

Зашеметена и отмаяла от грозното падане, цейлонката се опомни едва когато напусна електроцентралата и се упъти към равнината. Стигна зеленчуковите градини и се отби по една тясна вадичка. Залута се насам-нататък и спря до коренчето на едно напъпило диво цвете. Цветето се помоли:

— Капчице-сестрице, влез в земята да напоиш моето жадно коренче.

Капката влезе в сухата земя и напои коренчето, както майката кърми своето мъничко детенце. На другия ден пъпката на цветето се пукна и разля благоухание над градината. Цял ден вървяха пчелите за мед.

А електрическата сила, която грабна централата от милиардите капки, тръгна по телените жици. Разля светлина над тъмните села. Подкара един електрически влак през пустинята, където някога гинеха пътуващи кервани. От голямата електрическа мрежа се отльчи една жица и завъртя вихreno камъните на една нова мелница, която трудолюбивата човешка ръка беше издигнала на същото място, където някога безпомощно пращеше и махаше криле вятърната мелница.

КАМЪКЪТ И КОЛАРИТЕ

Една нощ в планината забука градоносен облак. Гръмотевици продъниха небето, рука проливен дъжд, втурнаха се бесни порои надоле към реката. Тия порои рушаха всичко напреде си, скубеха дърветата с корените, дълбаеха долишцата, търкаляха едри камъни. От страхотно надвисналата над тесния планински път бяла гранитна скала се откъсна огромен камък и рухна надоле в тъмнината. Тоя камък падна на сред пътя, заби се дълбоко в набъблалата земя и там остана.

На сутринта пекна ясно лятно слънце. Заблещукаха росни капки по обрулените листа от бурята, почнаха да се изправят полегналите гъвкави треви. По пътя откъм пробуденото село се зададе кола. Два бивола с криви черни рога теглеха колата, а на лесата стоеше седнал един селянин и весело си свирукаше. Той беше бакалин и отиваше да купи сол и катран от града. Щом биволите стигнаха на завоя до големия камък — спряха: камъкът беше задръстил целия път. Отляво в дълбоката пропаст шумеше мътна река, отдясно се възвишиха стръмни скали и колата нямаше откъде да мине. Селянинът, като видя падналия камък, почеса се по тила, слезе от колата, отиде напред, ритна камъка с крак, налегна го с гръб, ала не можа да го помръдне.

— Брей, че голяма канара е паднала тая нощ! Не мога да я помръдна. Ще почакам, дано дойде някой друг — по-силен от мене, — че да я търкулне надоле.

И той седна край пътя, извади си ножчето, взе една клечка и почна да си я дялка. Подир малко пристигна втора кола, натоварена с рязани дърва. Водеше я снажен турчин с червен пояс. Отдалече той се провикна:

— Хей, побратиме, защо си спрял колата на сред пътя? Я отбий малко, че да мина, защото бързам.

— Бързаш ти — отговори му бакалинът, — ала по-напред трябва да дойдеш и отместиш канарата, че тогава ще караш напред.

— Каква канара? — попита турчинът.

— Ела сам пред биволите ми да я видиш!

Турчинът мина напред, разгледа големия камък, съблече си антерията, налегна камъка отсам, натисна го оттатък, но и той не можа да го мръдне.

— Няма какво — поклати глава той. — Ще почакаме да дойде по-силен човек от нас, че да ни разчисти пътя.

Седна до бакалина и запали цигара. Не се мина много време — ето че се зададе един файтонджия. Той беше стар човек, прегърбен, с тънка шия и жилава ръка. Шибаше пъргаво конете. Файтонджията, като разбра защо са спрели двете коли напреде му, развила се, слезе бърже от капрата, почна да подскача като петел край камъка, но и той не можа да го поклати, затуй се укроти и седна при другите да чака. Подир малко пристигнаха две талиги, покрити с чергила и натоварени с грънци. Стопаните им бързаха за близкия панаир и се разтревожиха много, като видяха, че няма откъде да минат. Единият беше много лют човек и за да накаже падналия камък, почна да го бие с камшика. Коларите му се смееха. Времето летеше. Наближи пладне. Цял керван се беше навървил от камъка надоле. Гъмжило от пътници шумеше край канарата, един след друг си измерваха силите и все не можеха да поклатят гранитната канара. По едно време се зададе едно старче. То носеше кошница с череши върху една тояга на рамото си. Когато стигна до навалицата, поздрави коларите и тръгна да отмине.

— Добре си ти, нямаш кола, лесно мина отвъд и ще си продадеш черешите на пазара — викна със завист подире му един от грънчарите.

— Минете и вие — обърна се старецът.

— Как да минем?

— С ум.

— Тук ум не трябва, ами трябва сила — отвърна грънчарят. — Опитахме се един по един, ама никой не можа да катурне камъка.

— Тогава защо не се опитате всички заедно? Събрали сте се цяла дружина. Я се напънете малко! Ако чакате Крали Марка да излезе от гроба, че да отмести камъка, много ще има да чакате.

— Вярно е — викна файтонджията, — хора, братя, дръжте да отместим всички задружно камъка!

Натрупаха се коларите край тежката канара, плоха си на ръцете, подхванаха я от дясната страна, засилиха се и я търкулнаха надоле. С трясък се повали канарата в пропастта.

Пътят беше разчистен и колите свободно потеглиха напред.

СИНЬОТО ЦВЕТЕ

Над чешмата до високия плет, който огражда дядовия Медарков пчелин, през пролетта падна едно мъничко семенце. Довеяно от незнаен край, то се намести в рохкавата пръст зад един камък, пукна се и поникна. Две зеленикави листенца, като крилца на пеперудка, трепнаха под сянката на камъка. На същото място се беше вече източила една дългостеблена тиква. Нейното дебело въже пълзеше нагоре по плета и разтваряше големи зелени листа като дъждобрани. Веднъж, като се обрна назад, тиквата съзря до корена си слабо растение и кипна. Защумоля гневно с листата си.

— Що щеш тука? — викна тя. — Не знаеш ли, че аз съм господарка на тай земя? Кой ти позволи да смучеш сока на моята пръст?

Малкото стръкче се дръпна уплашено:

— Аз бях семенце. Вятърът ме донесе тука. Без да ща паднах до твоя корен и поникнах.

— По-скоро да се махаш или ще те покрия с най-големия си лист и ще те държана тъмно, докато загинеш!

Като чу тая закана, стръкчето се опита да се отскубне и избяга, но коренчето го държеше здраво там, където се беше родило. И нали стръкчето беше боязливо, то се потули зад големия камък — да не го вижда тиквата.

Превалаха пролетните дъждове. Слънчевите лъчи подсушиха намокрените гнезда на птиците. Дигнаха нагоре глави дядовите Медаркови слънчогледи. Пчелите тръгнаха за мед. Тиквата се разклони и покри целия плет. Най-горе върху трънето се появи един зелен плод като краставица. Той бързо порасна. Стана голям и почна да жълтее. Тиквеното въже се радваше:

— Ох, на мама хубавицата! Де родих най-голямата тиква на света!

А стръкчето се гушеше под сянката на камъка и не смееше да порасне.

Веднъж върху камъка кацна едно птиче-чуруличе и се залови да си точи човката.

— Ай, стръкче недорасло! — извика птичето. — Защо се криеш в сянката на студения камък? Ти ще загинеш, ако не се покажеш на слънцето. Дигни се нагоре към светлината.

— Страх ме е — отвърна стръкчето.

— От кого?

— От тиквата. Тя не може да ме понася.

— Не се бой от тиквата. Тя не гледа вече надоле. Такива като нея, покачат ли се на високо място, забравят ония, които са долу.

В туй време край плета мина едно магаре и захвана да се дръгне.

— Хей — викна му тиквеното въже. — Я погледни моята дъщеря! Не е ли по-хубава от слънцето, а?

— Не е — отвърна равнодушно магарето.

— Осел! — презрително рече тиквата. — Няма ли кой да ти одере кожата и да направи от нея тъпан.

— Ти да мълчиш — изви око нагоре магарето, — защото, когато огладнея, ще дойда да изям дъщеря ти!

— Черна чума да те изяде! — почна да го кълне тиквата и целият дядов Медарков плет са разтресе.

Отиде си лятото. Малкото стръкче, насърчено от крилатата гадинка, се дигна нагоре, разпери листенцата си и потъна в есенната позлата. Три дни го милва кроткото слънце. На връхчето му се появи една пъпка, наедря и се пукна. Едно мъничко синьо цвете се усмихна като око на дете.

Слънчогледовите пити станаха като трапези. Пчелите напълниха кошерите с мед! Веднъж на чешмата спря задъхан и ожаднял пътник с разтворена риза на гърдите, леко бяло палто и сребърна коса. Подире му дотърча мургаво девойче с червена панделка на главата.

— Татко! — развика се девойчето. — Да не пиеш студена вода...

— Защо? — попита бащата.

— Защото си уморен бе, татко!

Бащата седна на тревата да отдъхне, а момичето надникна през плета на пчелина:

— Колко много кошери? Татко, ще mi купиш ли мед?

— Ще ti купя, но ти днес нищо не си mi подарила.

— Какво да ти подаря? — замисли се девойчето и залута поглед наоколо. Щом съзря синьото цвете под камъка, то ахна, наведе се и го откъсна. Сетне коленичи пред баща си и го бодна на палтото му, точно там, където тупкаше бащиното сърце.

— Хубавинко ли е, татко? — попита момичето.

— Чудно хубаво.

Сърцето на човека с бялата коса полека тупкаше.

— Кое си ти, дето тупкаш вътре? — попита цветето.

— Аз съм сърцето на този човек.

— Какво работи той?

— Пише денем и нощем книги за деца. Много е уморен. Той умеет да разказва смешни истории. Затуй портретът му е окачен в училищните стаи, а народната власт окачи на гърдите му Червеното знаме на труда. Да видиш колко обича малките!

— Ами такива цветчета като мене обича ли? — плахо попита цветенцето.

— С цялата си душа.

— Какво ли ще ме прави?

— Ще те натопи довечера в една чаша с вода и докато пише — все тебе ще гледа.

— Аз съм най-щастливото нещо на земята! — промълви синьото цвете.

Изведнъж човекът извърна главата си и се загледа към пчелина. Цветето също премигна с листенцата си и що да види, магарето, което се беше заканило, че ще изяде тиквата, дърпаše разклоненото въже надоле и го свличаше. Пъпчивата тиква тупна на земята, удари се върху камъка и се пукна. Магарето я захапа.

— Олеле! — развика се отчаяно омаломощеното тиквено въже.

— Този осел яде дъщеря ми. Тя е най-хубавата тиква на света!

— Най-хубавата тиква ще нахрани най-умната глава! — философски проговори магарето и повлече тиквата.

Човекът със синьото цвете, който разбираше от магарешки език, се усмихна и тръгна по пътеката нагоре към дома си. Мургавото девойче го хвана под ръка и закрачи редом с него.

МЪРЗЕЛИВИЯТ ДЯДО СЛАВ

Накрай гората в една вехта къщурка с много светли прозорчета и покрив от зеленясиали плочи живееха дядо Слав и баба Славка. Баба Славка денем и нощем се трудеше: шеташе в къщи, мъкнеше вода с менците от кладенеца, предеше вълна и плетеше топли ръкавици за дърварите. Пред къщурката имаше градинка, в която беше разперила клони една стара ябълка къснозрейка. Старата стопанка пазеше плодното дърво като очите си: копаеше земята край него, варосваше му дънера, чистеше гъсениците от клоните му. А когато ябълките узрееха, тя ги обираше с голяма предпазливост, нареждаше ги в зимника и чакаше да подухне пролетният развигор. Тогава от долните села пристигаха купувачи и разменяха ябълките с жито. А дядо Слав от сутрин до вечер се търкаляше по тревата под най-дебелите сенки и мислеше, че този свят е добре нареден: едни да работят, а други да ядат готовото.

Веднъж, когато хладният есенен вятър почна да рони зачервените листа на ябълката и да ги пръска по опустялото и посърнало поле, баба Славка каза на стареца си:

— Дядо Славе, иди да отсечеш от гората едно дърво, че да наръшкам огън в къщи. Помръзнаха ми ръцете, не мога да плета ръкавици за дърварите — куката пада от ръцете ми. Хайде, моля ти се!

Дядо Слав се дигна, почеса се по тила и рече:

— За мене ли е то работа — дърва да сека, че да ги нося на гръб... Не е ли по-добре да отсечем ябълката...

— Мълк! — кресна бабичката. — Сега те чувам, друг път да не съм те чула да казваш такива приказки, защото ще те натиря в гората да те изядат вълците. Без ябълката ние сме загубени. Тръгвай! За пет пари работа не си ми свършил тая година!

Нарами секирата ленивият старец и тръгна между дърветата. Дълго се лута по опадалата шума, озърта се да види няма ли в старата гора някое по-тънко дръвче — лесно за сечене и леко за носене и най-сетне въздъхна:

— Брей, цялата гора обиколих, додето те намеря! — И спря пред една тънка, стройна ела с крехки клончета, права като свещ.

— Какво искаш от мене? — обърна се дръвчето към човека със секирата.

— Ще те отсека — проговори дядо Слав.

— Как тъй ще ме сечеш? — разтрепера се елата и от клонките ѝ закапаха нежни жълти листа. — Какво съм ти сторила?

— Нищо не си ми сторила, но ми трябва за огъня.

— Баща да си ми, дядо Славе, не ме сечи, гледай колко съм младичка! Само на две години съм. Не съм се още наситила на чудния сок, който смучат корените ми от земята, на утринната бистра роса, която ме къпе като, майка, на птичите песни, които ме будят от сън, на пъстрите цветя, които никнат под моята лека синя сенчица. — Защо ще ме сечеш? Ами че аз още не съм видяла слънцето! Когато порасна и се издигна над върховете на старите дървета, ще протегна клони към него, ще погълна неговата топлина и светлина и когато разгледам наоколо безкрайния хубав свят и насят очите си и душата си, тогава ела ме отсечи.

— Хей, стара кратуно — обади се зад гърба на дядо Слав един пронизан от гръмотевица дъб, — не посягай на младото, а ела мене да отсечеш! Ляtos ме улучи гръмотевицата с огнена стрела. От оня злочест ден, когато ме удари облакът, аз почнах да бера душа. Щом дойде зимата и стисне големият студ, аз ще издъхна... По-добре е да прибереш мене, отколкото да вземеш живота на елицата.

Дядо Слав се обърна и погледна разбитото дърво. То беше грамадно и черно. Поклати глава.

— Не си за мене — измърмори той, — първо, не ща да се залавям с тебе, защото си дебело и кораво, второ, нямам гръб да те нося. Моят гръб е изнежен. Все под сянка съм го държал. Не е научен да мъкне дебели дънери.

Пощади какичката, а откъсни нас — обадиха се две малки червени гъби, пораснали до корена на елата. — Добрата баба Славка ще ни изпече на огъня. Ние сме много сладки, когато сме изпечени на въглен и посолени.

Дядо Слав ги погледна и махна с ръка пренебрежително:

— Кой ще се навежда сега чак до земята за две нищо и никакви гъбки.

И като замахна със секирата си, той удари младата еличка.

— Олеле, майчице! — изпища дръвчето, олюя се и падна върху земята.

Дядо Слав се понаведе, стисна отсечената елица и я повлече към къщи. Но когато вървеше през шубраките, клончетата ѝ се заплетоха между бодлите на една трънка. Старецът се ядоса. Размаха секирата и окастри всичките ѝ вейки. В ръцете му остана само една гладка тояга — стъблото на младата ела. С тоягата и секирата дядо Слав влезе тържествено в своята къщурка.

На прага го посрещна баба Славка.

— Кам ти дървото? — попита тя.

— Ей го дървото — отвърна дядо Слав и подаде тоягата на старата си другарка.

Баба Славка пое тоягата, разтрепера се от гняв и викна:

— Тази ли тояга си ми донесъл да наклада с нея огъня и да затопля къщата? Аз се ТРУДЯ денем и нощем, за да те храня, а ти една моя молба не рачи да изпълниш. Не те ли е срам?

Причерня ѝ пред очите. Дигна суревата тояга и почна да налага ленивия си съпруг по гърба.

Дядо Слав изскочи навън и търти да бяга между дърветата, където му видят очите.

„Брей — мислеше си той, — тежки времена настанаха за добрите хора като мене...“

МАГАРЕТО И СМЪРТТА

Тарлю циганинът отиваше на пазар. Напреде му пристъпваше неговото старо магаре, натоварено с две кошници. В кошниците имаше пресни яйца. Тарлю беше весел човек и винаги на път пееше, а магарето с наострени уши жадно поглъщаше песента му.

— Попей някоя песен, да екне гората! — подкани магарето Тарля.

Тарлю засука черните си мустаци и викна с цяло гърло. Песента беше толкова хубава, че дърветата млъкнаха.

Никой клон не смееше да шавне с лист, а клепоухото се забрави. И както вървеше унесено, с полузатворени очи, потънало в мечти, то се препъна върху един камък, строполи се на сред пътя и изпотроши яйцата. Тарлю изведнъж позеленя, песента замря на устните му. Без да каже нещо, той се пресегна, отсече една чепата крушова тояга и почна да налага своя стар ратай.

Стовари му толкова удара, колкото яйца имаше в двете кошници, и като си насили душата с бой, бърже събра сухи дърва, привърза ги върху гърба на магарето и му рече:

— Хайде сега назад в катуна! Носи тия дърва на жена ми, да накладе огън!

— А ти къде ще идеш? — попита магарето.

— Отивам в гората за гъби. Като се върна довечера, ще ядем печени гъби.

— А защо сложи най-отгоре на товара чепатата тояга?

— Защото, кога се върна у дома, пак ще те бия с нея.

Магарето въздъхна и тръгна. Вървеше и потичваше.

„Не — каза си то на ума, — този магарешки живот вече ми дотегна. Всеки ден бой, а понякога по два пъти на ден. Аз да не съм сватбарски тъпан? Не искам повече да живея. Ще се хвърля в реката и ще се удавя!“

Щом рече „ще се удавя“, от гората изскочи смъртта и тръгна подире му.

— Тъкмо — зарадва се тя, — намерих една душа, която иска доброволно да иде на оня свят.

Магарето се спусна към реката и когато наближи, наместо да мине по моста, засили се към дълбоката вода. Но щом натопи предния си крак във водата, бърже го дръпна назад като ужилено от оса.

— Не съм лудо — каза си то — да се давя в толкова студена вода. Ще чакам най-добре да изгрее лятното слънце, да напече реката, да се затопли водата, че тогава ще дойда да се давя.

Излезе нагоре, мина моста и потегли към катуна. Не щеш ли, край пътя, на криво клонче кацнало, запя ситно-ситно едно славейче. Дългоухият любител на песни изведнъж потъна в радост. Насълзи се от умиление.

„Колко е хубав животът! — мина му през ума. — Като вървя по пътя, славеи ми пеят. Радостни сълзи текат от очите ми, пък аз с всички си магарешки ум бях решил да се давя.“

Но както пристъпваше занесено, повторно се препъна върху един камък и повторно се строполи на земята. Натърти си хубаво кълките, нарани си коляното. Понечи да се дигне, ала не можа: дърветата тежаха отгоре му. Изпъшка. Налегна го изведнъж лютата мъка.

— Не мога повече да влача този магарешки живот! Къде е, къде е смъртта да ми прибере клетата душа!

— Тук съм — изскочи смъртта напреде му черна и грозна, с коса на рамото, — защо ме викаш?

Магарето почна да мига и веднага забрави болките от падането и чепатата крушова тояга.

— Виках те — продума то, като наведе свенливо очи — да ми повдигнеш дървата, че да стана да си ходя, защото закъснях.

Смъртта се усмихна, наведе се и му повдигна товара.

МЕЧЕТО

На една полянка имало ябълка с бели клони. Под ябълката имало колиба. В колибата живеел един дядо. Когато минало лятото, тревата по полянката взела да жълтее и ябълките се зачервили. Един ден старецът закърпил овехтялата си торба, набрал узрели ябълки и я напълнил. Стегнал си цървуулите, засукал си мустаците, метнал торбата на рамо и тръгнал. Ще върви на пазар да продаде ябълките и да скъта под възглавницата някоя и друга бяла пара за черни дни. Било надвечер. От гората излязло едно мече.

Приказката почна вече.

— Дай ми, дядо, две ябълки — едната за мене, а другата за болното ми братче. Ние сме две сирачета и живеем сами в тая тъмна гора между зверовете. През пролетта ловци утрепаха нашата майка. Тежко живеем без майка между зверовете. Дай бе, дядо! Ако не ти се дават две ябълки, дай ми само едничка за болното ми братче!

Старецът грабнал една вършина и подгонил рунтавото мече. Но като се обърнал и поел пътя към пазара, то пак тръгнало подире му с молещи очи.

— Само едничка бе, дядо! — протягало лапичката си мечето, жално скимтяло и се облизвало.

Не му дал проклетият старец. Вървял надоле към пазара, свирукал си, правел се на глух и дори не се обръщал назад. Но не щеш ли, край пътя един глог, като разбрал каква е работата, навел се и закачил торбичката с ябълките. Старецът силно я дръпнал и вехтата торба се скъсала. Всичките ябълки рукали и се търкулнали по пътя в коловоза. Навел се старецът да ги събира, а сърцето му се пръскало от яд, гдето са натъртени и може да почернеят, докато стигне в града.

Мечето го гледало, гледало, па грабнало една и хукнало към гората. Свидливият дядо го забелязал, оставил торбата със събраните ябълки и — беж подире му. Настигнал го вдън гората, тъкмо когато влизало в дупката. Хванал го за опашката, изтеглил го навън, взел си ябълката и му дръпнал ушите. Добре, ама като се върнал при глога, не намерил нито скъсаната торба, нито ябълките. Додето той гонел

мечето, минали уморени пътници, събрали ябълките, изяли ги, хвърлили скъсаната торба и си отишли.

Ядосал се старецът, върнал се в колибата, взел един търнокоп и отишъл да изкорени виновния глог. Разкопчал си ризата, запретнал си ръкавите, плюл си на ръцете и почнал. Додето притъмнее — изкоренил глога. Като го съборил на земята и погледнал в корените му — що да види — пари! Цяло гърне жълтици! Някой си ги бил заровил. Зарадвал се нашият старец — не ти е работа. Грабнал парите, озърнал се наоколо и търтил към колибата. Цяла нощ той чел жълтиците на месечината, а на другия ден отишъл право на пазара, купил си два вола и едно кринче жито и му останали още пари. Върнал се, впрегнал воловете в старото крушево рало, което било останало от дядо му, и посял житото на поляната.

Настъпила втората година. Минало лятото. Облъхнало земята с горещия си дъх. Пожълтяло дядовото жито, а ябълката не се зачервила, защото не родила няя година нито една ябълка. Старецът гледал високото жито, радвал му се и когато класовете узрели хубаво, решил да го пожъне.

Наточил една вечер сърпа си, нагласил паламарката си и легнал да спи в колибата. На другия ден ще жъне.

Настъпила нощта. Една звезда паднала долу право в узрялото жито. Пламнала нивата и изгоряла до стрък.

На утрото старецът станал и грабнал сърпа. Излязъл навън и изтръпнал: няма го златното жито. Напреде му само черна изгоряла земя.

Седнал старецът на един камък под безплодната ябълка и заплакал. Неочаквано доловил зад гърба си смях. Обърнал се: онуй същото мече.

И приказката свърши вече.

ЗАЩО ЩУРЧЕТО ХОДИ НЕОЖЕНЕНО

Тръгнало щурчето, веселото гъдуларче, с една малка орехова гъдулка по Божия свят да ниже песни и да радва душите на черните бублечки. Девет години ходило по нивята и се катерило по крушите нависоко, че като засвири, меденият глас на жичката да се чуе далеко по широкото поле. Омаяло де що бублечка има. Веднъж, като редяло ръченица, кацнало на един клон, откъснало се копчето на елечето му и паднало. И нали никой не взел да го пришие, докривяло на младото гъдуларче, напълнили се със сълзи очите му. И решило тогава да се ожени, една работна невеста да си намери и тя да му пришие копчето. Окачило гъдулката си на крушата и отишло при кладенеца да чака. Седнало на един бял камък. И когато вечерта звездите се потопили в бистрия кладенец, захлопали котли хубавите бублечки, дошли за вода. Загледало ги то, изглеждало ги и харесало най-черната. Погледнало я в очите и тя него в очите, то се засмяло и тя поронила смях като бисер. Тогава щурчето ѝ взело китката от челото и спуснало майчиния си пръстен в медния котел. Сдумали се двете души да се вземат.

Станало оттам щурчето и тръгнало да обади на майка си, че си е избрало едно момиче за невеста.

Като вървяло по пътя към родното село, срещнала го една гарга с черни катранени криле:

- Къде бързаш?
- Сватба ще вдигам.
- Ти ли ще се жениш?
- Аз ами.
- За кого?
- За бублечката, дето живее под белия камък при кладенчето.
- Нея ли намери! Тя е черна като чума. По-скоро да се връщаш или ще те кљвна.

Замолило ѝ се щурчето:

- Недей! Когато напролет измътиш пиленца, всяка нощ ще идвам до гнездото да им свиря, додето заспят.

Гаргата си помислила, че ще бъде добре, ако нейните гардджета си лягат да спят под звуците на гъдулката и не го кльвнала.

Отишло си. Намерило майчицата си пред вратнята. Целунало ѝ ръката.

— Изгледаха ми се очите, защо не си дойде по-рано, синко? Ти тръгна на другите радост да носиш, а мене забрави.

— Прощавай, майко — рекло щурчето, седнало и взело да ѝ разправя за черната бублечка.

— Какво, сватба ще ми правиш? Не видиш ли, че в хамбара няма зърно! Там мишките играят на гоненица. Като поканиш сватовете, те ще искат девет пещи хляб, кам ти го житото?

Скокнало синчето ѝ.

— Лесна работа! — рекло то.

Отишло, намерило бабазунека, дало му една писана бъклица и го проводило да калеса всичките щурци и всичките бублечки. Впрегнало щурчето биволите и поело към нивята. Било късна есен. Хората пожънали храната и овършли снопето. Жълтеели се само голи стърнища. Лутало се, лутало се щурчето, едвам намерило един житен клас неожънат, забравен от сърпа. Покатерило се на класа и отърсило зърното. Един кош напълнило, покачило го на колата и тръгнало назад. Насред пътя го срещнала мравката, ядосана — искри изскачали от очите ѝ.

— Защо не заръча на твоя калесник бабазунека и мене да калеса за сватбата, ай? Кой ще ти играе най-ситното хоро?

Щурчето не знаело какво да ѝ каже.

Тогава лютата мравка легнала напреки и когато колелото се покачило на гърба ѝ, понадигнала се и прекатурила колата. Изсипало се житото. Дошли гладни птичета и го изкълвали. Горкото щурче заплакало. Не се върнало вече при старата си майка, ами отишло да вземе гъдулката си от крушата.

И до ден днешен ходи по света неоженено, без копче на елечето и свири с гъдулката, но вече свирнята му не е весела, а жална. Излезте някоя лятна вечер на полето и го послушайте!

НАЙ-ТЕЖКОТО

Щъркелът разказваше. Магарето го слушаше с широко отворени очи и клюмнали уши.

— Има оттогава три години. Беше по вършитба. И аз помагах. Цял ден стоях в гнездото си на плевника и гледах отвисоко към Балкана. Щом се закъртеше някое бяло облаче над сините върхове, подканях харманджиите да сколасват бърже. Дъжд да не накваси хармана. И когато големите житни купни се загубиха и свършихме вършитбата, дюлите в градината бяха пожълтели и капеха. Аз обиколих посърналите стърнища, простих се с жабите, простих се с гуговицата, дето ми гукаше всяко утро на ставане, и тръгнах за другата земя.

— Коя е тя? — попита магарето.

— Земята, от която иде крилатият бял вятър. Там живеят най-черните хора.

— Магарета има ли там?

— Няма магарета.

— Вятър я вее, щом няма магарета — рече с дълбоко съжаление дългоухият.

— Когато тръгвах — продължи щъркелът, — доде ми наум, че негрите, като поемах насам, ми поръчаха за армагани. Чудех се какво да им занеса. Имаше много хубави работи, ала аз не знаех как да ги занеса. Тежки армагани не мога да нося...

— Защо не си повикал мене? Аз мога юнашки да нося, гърбът ми е здрав — похвали се магарето.

— Ами тебе кой ще те носи през морето? Мислех тъй, кроих инак, нищо не можах да реша. Най-сетне се дигнах и отидох при дядо Матея, воденичарина. Заварих го пред воденицата, дими с ореховата си лула и плете мрежа, ѝ той е рибар като мене, само че жабите не харесва. Кацнах на един стар търкулнат воденичарски камък, пропъдих с крило дима от лулата му, за да не сълзят очите ми и го попитах:

— Като си стар и всичко знаеш, можеш ли ми каза какъв армаган да занеса на оная земя, където черни хора живеят в сиромашки

колиби?

Замисли се дядо Матей. Сложи мрежата на тревата, сне от уста лулата и очите му тръгнаха по далечните пожънати ниви.

— Чувай — рече той, — да им занесеш най-тежкото.

— Кое е то? — попитах го аз.

— Житеното зърно. То е най-тежкото имане на хората. Без него няма да има хляб, а без хляб нямаше да има хора. Дребно е като мухица, но струва много. Занеси им едно зърно!

Магарето се засмя. Големите му зъби се лъснаха.

— Че защо им е едно зърно? Кого ще нахрани то? Да си им занесъл магарешки бодили. По-леко и по-сладко нещо от магарешкия бодил надали има по света. Право ти казвам. Защо не си дошел при мене, аз да те науча на ум и разум?

— Сложих аз зърното под езика си и полетях над селата, над градовете, през синьото море, към страната на белия вятър. Моята родина. Бързах да зарадвам бедните души на черните. Отминах много кораби с бели платна, прелетях над цветущи острови, където зрееха жълти като кехлибар порто кали, прехвърлих широкото море. Една сутрин спрях над нашето село и кацнах на сред мегдана. Като ме видяха черните, наизскачаха от колибите, развикаха се, наобиколиха ме и попитаха:

— Носиш ли армаган?

— Нося.

— Дай да го видиме.

Аз изплюх зърното на земята. Тъкмо в туй време една крадлива гарга се спусна между наведените къдрави глави на моите съотечественици, клъвна зърното и литна.

— Дръжте я! — закрещяха черните.

Един старец опъна своя тежък лък и пусна стрела подир птицата. Пронизаната гарга се преметна във въздуха и падна върху една колиба. Извадиха от устата ѝ житеното зърно. Тя още не беше сварила да го гълтне. Тогава аз разправих на тъмнокожите селяни как и къде да посият зърното. Те го посяха в една градина и през първото лято ожънаха седем класа. Стриха узрелите класове и ги посяха отново. На другата година поникна леха жито, а на третата — цяла нива. Научих ги да мелят брашното и пекат хляб. Сега те имат воденица, по-хубава от дядовата Матеева. Като построиха воденицата и опекоха първата

пещ хляб, направиха голямо угощение. Аз бях най-скъпият им гост на трапезата. Бяха ми наловили цяла кофа змии и жаби. Попитаха ме тогава кой ме е научил да им занеса най-хубавия дар. Отговорих им — старият българин, дето има воденица във Витското ливаде.

— Помоли го да дойде додина, цар да ни стане. От мермер дворец ще му направиме. Златен комин ще гудиме на двореца му, в златни паници чорба ще му сипваме.

— Добре — рекох им.

Тръгнах да се върна пак тука. Минах отново над моретата. Летях пак над цветущи острови с лимонови и портокалови градини. По пътя настигнах един рибарски кораб и както бях огладнял, изкълвах цяло каче с прясна риба.

Когато се върнах тука и разправих на дядо Матей за молбата на черните, той смукна три пъти от лулицата си и поклати глава:

— Няма да мога да царувам вече, защото остарях.

Магарето наостри уши.

— Цар ли нямат? Слушай, ако си ми приятел, занеси ме там на гърба си! Аз мога да им стана цар. Много съм млад и много съм умен — бива ме за тая работа. Гласът ми е чудо! Като стана цар — ще ти се отплатя по магарешки.

Щъркелът погледна магарето, усмихна се и размаха криле.

ТРИТЕ ПАТЕНЦА

Старата патка нададе вик от курника:

— Га! Га! Га!

— Защо грачеш толкова рано? — надникна през плетената малка врата черната крава. Нейните големи като ябълки очи светнаха в мрачината на птичата спалня.

— Ах, ти ли си, сестро? Тичай, моля ти се, и кажи да бият барабана и да обадят на целия свят, че вече си излюпих моите три патенца!

Кравата поклати глава, звънецът ѝ почна да дрънколи.

— Винаги съм смятала — рече тя, — че ако решат да наградят някого за глупост, първа награда ще вземеш ти. Голямо чудо станало — три патета! Аз родих на стопанина два вола и никой не е дошъл досега да ме поздрави.

— Мамо — обади се най-малкото пате, — дотегна ми да стоя в тоя тъмен курник. Хайде да излезем на чист въздух!

— Отвори поне с рог вратата да излезем! — помоли се патката на кравата.

Кравата бутна вратичката на курника и тя скръцна. Патката изведе трите свои златни патенца. Те дигаха смешно своите жълти лопатки и се клатеха като стари баби. Навън беше рано и росно. Натегналите от цят бели дървета ронеха тих прашец. Дядо Нойко стягаше ралото — гласеше се да върви на оран. Далеч някъде над яснозелените хълмове гореше пожар: скоро ще се покаже червената глава на слънцето. Изведенъж забуча селската камбана. Патката наведе глава към малките и рече смутена:

— Навярно камбаната бие по случай вашето рождение, мои зрънца! Нали са най-хубавите патета на земното кълбо? — обърна се към паяка, който се разхождаше като някой чорбаджия по двора.

— Ха-ха-ха-клю-клю-клю! — засмя се паякът. — Ще се пукна от смях, ще ме умориш, стара бабо. Не ти ли е жално за моята младост? Откакто съм паяк на тоя свят, не съм виждал по-смешни патета!

— Мамчице, не позволявай да ни оскърбяват! — записукаха патенцата.

Патката почна да съска като змия и подгони пуйка по хармана.

— Ще ти отскубна опашката! — закани се тя.

В туй време се показа баба Нойковица.

— Ох на баба патенцата, те вече излезли от черупките! — зарадва се старата, наведе се и ги прибра в престилката си. Тръгна към къщи.

— Га! Га! Крадец! Викайте милицията! — почна да граче патката.

Баба Нойковица отиде под стряхата и пусна патенцата в едно кринче. Сетне донесе парче хляб и почна да рони трохички на патенцата. Патенцата закълваха и почнаха да си хортуват:

— Брей, че сме били гладни като вълци!

Показа се слънцето. Напече. Орачите заминаха по нивите. Патенцата задрямаха в кринчето. На пладне баба Нойковица пусна затворничетата на свобода и рече на патката:

— Хайде, иди да ги разходиш към реката, но си отваряй очите — да не ги прегази някое колело или някой магарешки крак.

Патката потегли и патенцата се навървиха подире ѝ.

— Какво ще правим на реката, мамо? — попитаха те.

КРАДЦИ

— Иди, Петърчо, иди, чедо, на дядовия Медарков пчелин, занеси му тая топла пита и му речи: „Много здраве от баба Ценка. Тя ти провожда тая питка, пък ти да ѝ капнеш малко медец в една паничка, защото цял ден нещо ѝ горчи на душата.“ Хайде, бабиното момче, като се върнеш, ще пусна от кошарата бялото агънце да поиграеш с него.

Петърчо пое вълнената торбичка с топлата питка и тръгна. Когато излезе вън от селото, той откърши една суха лескова тояжка, закачи торбата на нея и си я преметна през рамо. Кривна покрай циганските катуни, спусна се надоле към реката. От крайния катун изскочи едно голямо куче. То подуши миризмата на топлия хляб и мълком се навърви подир Петърча. Настигна го без да лавне, подскочи нагоре, захапа торбичката и я повлече по широката поляна. Петърчо поклати глава.

— Ако го имаше — рече той — някогашния закон да режат ръцете на крадците, ти, куче, нямаше да ми крадеш питката.

И тръгна да занесе на дяда Медарка много здраве, което кучето не можа да открадне.

В туй време кучето бягаше, сякаш бяха му вързали тенекия за опашката. Стигна една долчина. Остави на земята торбата ѝ се озърна наоколо. Нямаше никой. Само една суха върба и една шарена гарга на върбата.

— Какво донесе? — попита гаргата.

— Една топла пита — отвърна кучето, — подариха ми я селяните, защото пазя селото от вълци.

— Хубаво си направило, само че едно време баща ти не правеше тъй.

— Ами какво правеше?

— Когато му подаряха някое парче крехко агънце или някоя питка, той слизаше хе там надолу където е воденичният камък, да си наточи зъбите върху камъка, а на мене казваше: „Ти, гарго, стой тука, да ми пазиш агънцето и питката!“

Глупавото куче реши да постъпи, както баща си, спусна се към воденицата да си наточи зъбите, а гаргата бърже грабна торбичката, литна към малките си гардjeta в гнездото, което беше свито сред клоните на едно дръвче, и рече:

— Мои сладки пиленца, донесох ви топла питка, гладни ли сте?
Я отворете човките си да видя!

Гардjetata зяпнаха.

Тъкмо в туй време мина хитроумната лисица.

— Мирише ми — рече тя — на топъл хляб. Какво има в торбичката? Я спусни, сестро шарена гарго, торбичката да си похапна. Нещо ми е прегладнялооо!

— Да има да вземаш! — отвърна гаргата.

— Тъй ли? — разсърди се лисицата и замахна с дългата си опашка, сякаш искаше да отсече дървото.

— Какво правиш? — попита гардjetata.

— Сека крушата.

— Майчице, отиде ни животецът, дай ѝ питката! — записукаха уплашените гардjeteta.

— Спри! — разтревожи се гаргата и пусна торбичката. Лисицата я захапа и се мушна в гъсталака.

„Брей, че съм хитра! — помисли си тя. — Дали съм толкова хубава, колкото съм хитра?“ И като надяна торбата на шията си, тя тръгна към реката да се огледа в дълбокия вир. Клекна на брега, протегна шия. Торбичката увисна над водата.

— Ах — въздъхна лисицата, — каква красота!

И още повече се наведе към водата, но в този миг торбата с питката се изхлузи и цамбурна в дълбокия вир. Един грамаден мустакат сом налага подаръка на лисицата, глътна го и тръгна да си направи вечерната разходка към дядовия Медарков пчелин.

Дядо Медарко с въдица на брега чакаше сома.

— Много здраве, дядо Медарко, ти провожда баба Ценка — провикна се отдалеч Петърчо.

— Ш-ш-ш-т! — сложи пръст на устата старият рибар. — Тихо, да не ми изплашиш рибата! Стой настррана!

Тъкмо в туй време лакомият сом захапа въдицата и дядо, Медарко го измъкна внимателно на пясъка.

— Ех, че голям сом — като овен! — зарадва се старецът и се обърна към Петърча: — Друго нещо да ми е проводила баба ти Ценка?

— Проводи ти, дядо, една топла питка, но то... кучето на катунарите я грабна от ръцете ми.

— Да не ме лъжеш! Ти си я изял! Сега пък аз няма да ти дам нито една капка мед. Иди в колибата и ми донеси ножа да разпоря този сом.

Петърчо се завтече между кошерите към колибата и донесе ножа. Дядо Медарко разтвори корема на сома и какво да види: вътре стоеше вълнестата торбичка на баба Ценка с питката.

— Я! — рече той и опули очи от учудване. — Гледай я тази баба Ценка по кого ми проводила питката. Тъй е то, кога няма вяра на внучето си. Чакай сега аз да ѝ се отплатя.

Старецът мръдна към пчелина, влезе вътре и изнесе цяло гърненце с мед...

— Хайде сега тръгвай, Петърчо, защото слънцето клони на залез. Носи туй медено гърненце на баба си Ценка, защото нали я знаеш, горчи ѝ нещо на душата.

ОТМЪЩЕНИЕ

Старият воденичарски котак, който се беше наврял в ръкава на една скъсана антерия, стана, протегна се и тръгна между пълните чували към вратата. Спря на прага. Насреща му изведнъж блесна утринното слънце и го ослепи. Котакът притвори зелените си очи и почна лениво да мърка. Налегна го утринна дрямка, ала усети, че коремът му е празен, и се упъти към стаичката на дядо Падежка воденичарина. Влезе през прозореца. Пристъпи право към бялото менче, пълно с прясно мляко, което дядо Падежко току-що беше издоил. Наведе се и почна да лочи. В туй време пристигна дядо Падежко.

— Пак ли набута млякото ми, готованио! — викна той и грабна от огнището ръжена. — Пльховете цяла нощ гризят чувалите и пилеят житото, а ти лежиш и се преструваш на заспал. На ти сега едно мляко!

Дядо Падежко дигна ръжена и почна да налага ленивия котак. Котакът изхвръкна през прозореца, побягна в гората и навлезе по бялата пътека навътре. Далеко някъде в сенчестия гъстак гукаше гургулица. Котакът вървеше и се облизваше. Много му се ядяха крехки гургуличета. На една полянка, обсипана с богоодички, той се спря и почна да дебне като ловджийско куче. Долови шум от криле. Дигна глава и съзря на съседното тънко яворово дръвче гняздо, голямо колкото куклена шапчица. А над гняздото трепти едно пиле — славейче. То беше хванало една мушица, голяма като прахолинка, и я подаваше на най-голямото голишарче. Котакът безшумно запълзя нагоре по дънера на дървото. Славейчето го съзря едвам когато той се беше вече надвесил над малките му пиленца.

Писна, завъртя се тревожно над дървото, но като видя, че от никъде няма помощ, слабото крилато птиче само връхлетя върху хищника, който гълташе една след друга рожбите му. Почна да го бие с немощните си крилца, опита се да му клъвне очите с мъничките си нокътчета. Навря се в празното гняздо и котакът го сграби с лапите си.

Като слезе от яворовото дърво, старият разбойник не се върна към воденицата, а потегли за нови жертви. Повървя малко по белите

габъри и стигна в една долчинка. Над долчината беше разперила клони стара трънлива круша, а сред клоните се чернееше голямо гняздо, направено от клечки. „Дали е пълно?“ — помисли котакът и почна да се катери крадешком по крушата. Щом наближи гняздото — отвътре изхвръкна една черна гарга с остра човка. Тя полетя над гората и нададе тревожен писък. Котакът се надвеси над голите гарджета и продължи утринната си закуска. Но не щеш ли — тъкмо когато дояждаше последното гардже, върху му връхлетя с ярост майката и го кълвна по гърба. Котакът изръмжа и се хвърли да я сграби, като протегна предните си лапи, ала задните се откъснаха от клона и той се строполи долу на тревата. Тъкмо в туй време от всички посоки на сенчестата гора започнаха да прииждат гарги. Те бяха чули писъка на злочестата майка и бързаха да ѝ помогнат. Цяло ято с грозно грачене се надвеси над котарака.

Той затрепера и търти да бяга. Гаргите го превариха и му преградиха пътя. Налетяха връз него, почнаха да го кълват и бият с криле. Котакът се бранеше яростно. Той дори свари да удуши една гарга, която се опита да му кълвне окото. Тогава другите настръхнаха. Спуснаха се от всички страни като черна градушка и забиха кривите си нокти в тялото му. Разпериха криле и задружно понесоха нагоре изтребителя на немощните пиленца. Дълго летяха накуп черните птици и когато стигнаха над воденицата, подеха се още по-нависоко и го пуснаха.

Котакът падна като камък върху плочния покрив на дядовата Падежкова воденица и не можа да гъкне, защото беше пребит на място.

ПРИКАЗКА ЗА ЛАКОМАТА ЩУКА

Там, където Камчия се влива в Черно море, има стари върби. Под върбите се точи бяла пътека. Тя води към една малка къща с един прозорец, който нощем свети като око на котарак. Дворът на къщата е обрасъл с пача трева, а по затрънения плет пълзят тикви и кратуни. Веднъж стопанинът на къщата се върна от риболов, простря мрежата си върху пачата трева да съхне и рече:

— Като се наведох да изтегля мрежата на брега, часовникът ми падна от джоба в реката. Съблякох се, девет пъти слизах под водата, ала не го намерих. Много хубав часовник беше. Нощем ми чуруликаше като птиче до главата. Две години отделях настрана от залъка си, за да го купя. Думах си: „Като порасне Нунето, ще му го подаря.“

— Нищо, татко — обади се малкият Наум, синът на рибаря.

— Аз, като порасна, ще стана часовникар и ще ти направя за всеки джоб по един часовник.

Рибарят изсипа от торбата цял куп риба в една кофа, надяна кофата на ръката си и тръгна към града. Нунето слезе по бялата пътека и нагази в ситния речен пясък. Почна да събира седефени мидени черупки. Като му омръзнаха черупките, запретна си крачолите, влезе в реката и подгони малките чевръсти рибки.

— Защо пък и аз да не стана рибар? — си рече момчето и съмъкна от главата си широката вехта бащина шапка. Наведе се и нагреба вода от реката. И не щеш ли, щом водата изтече, на дъното на шапката почна да се мята една сребърна рибка — катеринка. Мъничка, трепетна, светлоока. — Добре дошла! — викна зарадван Нунчо и почна да разглежда пленницата.

— Благодала! — отвърна с тънко гласче рибката, по-тънко от гласчето на комар.

— Брей, ти си знаела български език, къде си го научила?

— Научих го доле клай големия пясък, когато беше лятото. Там под вълбите всеки ден иглаеха малки деца от забавачницата. Клатеха се на пясъка като патета. Биеха се за седефените мидени челупки. Аз ги слушах, като пликаваха и научих езика им.

— Чудесно! — извика Нунчо. — само такава рибка като тебе не съм ял.

— Но защо искаш да ме ядеш? Ти да не си щука?

— Не съм щука аз, но ще те изям, защото не можеш да изговаряш буквата „р“.

— Моля ти се, бате Нунчо, пусни ме да си ида. Догодина на пясъка доле ще дойдат децата от пълво отделение. Обещавам ти да науча от тях буквата. Виновна ли съм, че най-наплед дойдоха да летуват на пясъка децата от детската градина и те ми станаха учители?

Нунчо се размисли. Спомни си за татковия си часовник и въздъхна.

— Защо въздишаш? — погледна го рибката с малките си като просени зрънца очета.

— Нищо. Спомних си за падналия тая сутрин във водата татков часовник. Много хубав часовник беше.

— Чувай — подскочи сребърната категинка в шапката, — ако ме пуснеш, обещавам да намеля татковия ти часовник. Пусни ме бе, бате Нунчо, за една либка ще получиш един часовник. Малко ли е?

— Добре, ще те пусна. Ще седна ей тук на пясъка и ще чакам. Ако за един час време не се явиш да ми кажеш къде е часовникът, ще те нарека лъжкиня.

— Майчице — провикна се категинката, — аз съм най-честната либка в Камчия. Ако искаш, мога да ти донеса едно свидетелство от Либния областен съд за честност. Хайде пусни ме, че започвам да се задушавам. Не мога да живея да сухо. Нунчо я хвана с два пръста и я хвърли.

— Хопля! — извика категинката и тупна надоле с главата в тихата вода на Камчия.

Нека сега оставиме Нунча — той ще почака. Да надникнем под зеления подводен камък в дълбокия вир. Какво има там? Там има една лакома щука с дълга глава и с празен корем. Щуката се пробужда. Излиза от дупката си. Бягайте, рибки златоперки! Щуката мръдна към брега. Видя, че върху един сух камък стои мокра жаба и квака.

— Какво правиш там? — извика щуката.

— Пея — отвърна гордо жабата. — Аз съм водно радио.

— Влез да попееш в моя корем! — тихо продума щуката, подскочи, отвори голямата си уста и налага жабата.

Завъртя се нагоре, надоле. Спра под един лешник, в чиито клони си беше свило гнязdo едно сладкопойно птиче-славейче. В гняздото тревожно писукаха три малки пилета. Майката, каца на съседното клонче, ги мамеше:

— Насам, мамините, насам! Не бойте се! Разтворете си крилцата и махайте!

Птичетата излетяха едно след друго към нея. Натрупаха се на клончето и го огънаха надоле.

— Вие сте чудни летци! — похвали ги майката. — Като пораснете, ще ви пратя на летището. Там ще се надбягвате със самолетите. Сега аз ще мина отвъд Камчия. Гледайте как летят и тръгвайте подире ми. Хайде!

Птичката се дигна над реката и малките рожбици се навървиха подире ѝ. Но щом като стигнаха на сред реката, лакомата щука извика на най-подирното:

— Стой!

Птичето трепна. Сърцето му се сви. Забъркано се завъртя над водата. Крилцата му се пресякоха и то падна. Щуката го лапна и се втурна след другите две, но те вече бяха отвъд. Заплаха сиротните славейчета на брега за погубеното птиче толкова тъжно, че разплакаха шумките и камъните край брега.

А старата разбойница, щуката, отиде към дълбокия вир, подгони един рак напред, но той избяга назад. Озърна се. Видя в дълбочината нещо, свети като мида. И свети, и чука. „Какво ли е туй нещо? Дали е за ядене? Ако е живо — ще го изям. Трябва да е живо, защото, ако беше умряло, нямаше да чука!“ — мъдро рече щуката и налага часовника на Нунчовия баща. Часовникът затрака в корема ѝ.

— Сега ще ида към белия пясък да закуся с катеринки — рече щуката и тръгна.

Стигна до пясъка, разтвори устата си и посегна безшумно да се приближи към сребърните рибки, които безгрижно играеха до брега. Но рибките чуха отдалеч чукането на часовника. Обърнаха се назад, видяха щуката и се пръснаха като малки стрели. Най-напред бягаше катеринката, която беше хванал Нунчо в шапката си. Тя не отиде навътре в реката да се скрие под някое коренче, а се спусна към пясъка, където беше седнал Нунчо. Изхвръкна нагоре и извика:

— Бате Нунчо, тичай за млежата! Подир малко аз ще ти докалам една щука до блега. Мятай отголе и млежата и я дай на татка си да я лазполи!

Нунчо се затече за мрежата, а катеринката се върна към щуката. Почна да бяга напреде й, както лястовичка се вие пред някоя граблива птица, помами я към брега.

— Стой! — викна уморената щука и се бълсна на края. тогава Нунчо метна мрежата отгоре ѝ. Почна да я тегли към брега. Щуката дръпа назад, той — напред, щуката — назад, той напред, додето я измъкна на брега. Хвана я здраво за главата. Лакомата риба почна да го бие с опашката си, но Нунчо беше безстрашно момче и не я пусна. Отнесе я горе в къщи и я пусна да подскача върху пачата трева, докато капна от умора и омекна. Вечерта татко му се върна от пазар. Майката рече:

— Нищо няма за вечеря.

— Аз хванах щука, мамо — опечи я! — обади се Нунчо.

Бащата взе ножа, разпра щуката и като намери в корема часовника си, засмя се и поглади Нунча по главата:

— Ти си по-голям рибар от мене, сине! Ти вече ловиш щуки... и сребърни часовници.

— Дребна работа — отвърна Нунчо. — Когато порасна, аз ще хвана кит.

ЕДНО МАЛКО ПАТЕ

Тази година старата патка измъти още три патета. Първото нарекоха Пухена възглавничка, защото беше покрито с мек пух, второто нарекоха Пати-клати, а третото, най-малкото, получи име Жълтия ламтурник. Ще попиташи, мое малко момче, защо му сложиха такова оскърбително име. Ще ти кажа защо. Още през първия ден, когато баба Тодора спусна трите жълтурчета и почна да им рони трохички, най-мъничкото разтвори голямата си човка и залапа дажбата на Пухената възглавничка и на Клатенцето. Тогава баба Тодора се ядоса и го нарече Жълт ламтурник. Глупавото патенце, наместо да се засрами, отиде, че се похвали на брадатия пуйк. Както знаеш, пуйкът е най-големият клюкар в птичия дом, защото постоянно вика: клю-клю-клю! Щом научи как са нарекли патенцето, той тръгна между птиците и разказа на всички.

Когато патенцата стана на седем дни, старата патка ги поведе към реката.

— Къде отиваме, майко? — попита Пухената възглавничка.

— На реката, чедо. Какво искате да похапнете? Сребърни риби или попови лъжички?

— Аз искам сребърна рибка — проговори Пухената възглавничка.

— Аз пък искам попова лъжичка — обади се Клатенцето.

— А ти? — попита патката Жълтия ламтурник.

— Аз искам кит, кит! — провикна се Жълтият ламтурник.

— Искаш кит, но ще бъдеш бит! — закани се патката. — Твоята лакомия ще те погуби.

Стигнаха на речния бряг. Майката поръча на своите патенца:

— Мои жълтурчета, вие сте още много мънички и не знаете да плувате, затуй ще останете тук под върбата, докато ви наловя сребърни риби и попови лъжички. Ще ме чакате, няма да мърдате оттука.

И като натопи широките си лопати, старата патка плувна към дълбокия вир. Подгони една попова лъжичка и се загуби в крайбрежния коренак.

Жълтият ламтурник постоя малко и се раздвижи неспокойно...

— Няма да чакам за една попова лъжичка до края на годината. Не съм толкова глупаво пате.

И тръгна към водата. Стъпи върху една бучка, но бучката се отрони и патето се търкулна. Цамбурна във водата. Бързите води го грабнаха и понесоха надолу към тъмната гора. Ти си чувало, мое малко момче, че в гората живее Хитрата лисица. Тъкмо в туй време, когато Жълтият ламтурник падна във водата, Хитрата лисица се измъкна от своята дупка. Подире ѝ се завтекоха две палави лисичета.

— Мамо — заскимтяха лисичетата, — довечера да ни донесеш заядене нещо живо. Не щем жилаво кокоше месо.

— Добре, мамините зверчета, ще ви донеса нещо крехко и живо. Бъдете ми само умни и не излизайте от дупката!

И като им прати една въздушна целувка с лапичката си, лисицата безшумно потъна в горския гъсталак.

Там, където крайбрежните върби мокрят сребърните си листа във водата, има една хралупа. Ти знаеш какво е хралупа — кухо дърво.

В тая хралупа се потули Хитрата лисица и там дочака патенцето с очи, втренчени към реката. Жълтият ламтурник се беше научил вече да плува свободно, когато наближи хралупата.

— Стой! — изскочи лисицата и замаха застрашително опашката си.

Патенцето спря.

— Кой си ти? — попита лисицата.

— Аз съм Жълтият ламтурник.

— Олеле, колко си страшен! — учуди се лисицата.

— Не съм страшен, а съм безстрашен.

— Бре — усмихна се лисицата, — ами къде отиваш?

— Отивам да си хвана един кит.

— Какво ще го правиш?

— Ще го изям, защото съм страшно гладен.

— Ти си едно глупаво пате. Китовете в реката няма. Китовете живеят в гората. Ела с мене да те заведа на едно място, където се въдят най-големите китове. Ще кълваш, докато си напълниш гушата.

— Коя си ти? — попита подозително патенцето.

— Аз съм горската сестра-спасителка. Помагам на загубените патенца. Най-напред им намирам храна, а сетне ги водя при майките

им.

— Ти имаш добро сърце — зарадва се Жълтият ламтурник и заплава към брега.

Но щом доближи, лисицата протегна лапата си, пое го, захапа му едното краче и го метна на гърба си. Бързо се завлече към хралупата си.

— Сиротното патенце! — въздъхна една жаба. — Ще го гълтне като муха тая хищница!

— Милата душичка! — зашумяха с клони крайбрежните върби и порониха росни капки като сълзи.

Хитрата лисица тичаше слепешката по заешката пътека. Сърцето ѝ силно тупкаше: колко ли ще се радват нейните лисичета, когато получат за вечеря това живо патенце! Хитрата лисица беше много възбудена и забрави, че ловецът дядо Тодоран е заложил капан за лисици на сред заешката пътека под една шумка. Наместо да прескочи шумката, лисицата я бълсна с предния си крак, но в този миг скритият капан рече:

— Шрак! — и захапа Хитрата лисица за десния крак. Лисицата се препъна и изтърва патенцето.

Жълтият ламтурник се търкулна в тревата и като видя, че за живота му няма никаква опасност, изгледа лисицата с унищожителен поглед и затега назад по пътечката. Тича до реката, без да се обърне. Плува като ладийка нагоре срещу течението, упъти се към ония върби, където го чакаха разтревожени майка му, Пухената възглавничка и Клатенцето.

— А бре, разбойнико — провикна се отдалече старата патка, — къде беше, ума ми изкара.

— В гората бях, майко. За кит тръгнах, а хванах една лисица.

— Лисица ли? Какво, ще я правиш?

— Ще подаря на баба Тодора едно кожухче, за да ми дава повече трохи и зрънца. Много съм гладен, майко.

И като отвори човката си, Жълтия ламтурник налага две попови лъжички наведнъж и ги погълна с наслада.

СНЕЖНОТО МОМИЧЕ

Надвечер снегът беше мек и нежен. Покривите на къщите блещукаха, капчуците тихо сълзяха. От премреженото око на зимното слънце идеха топли лъчи. Те се промъкваха между чистите оснежени вишнови клончета и къпеха шарената възглавничка на прозореца. Върху възглавничката дремеше черната затъсяла котка и броеше врабчетата, накацали пред керемидената клопка, поставена на плета. В затоплената стая мирно стояха две деца: Петърчо и Марийка. Петърчо шареше пода с тебешир, а Марийка нижеше герданче от сини мънистени зърна.

— Како — обърна се Петърчо към момичето, — искаш ли да излезем на снега?

— Искам — отвърна Марийка, — ама хайде по-напред да попитаме баба може ли.

Отидоха в кухнята. Баба им режеше лук край огъня. Двете деца се изправиха до гърба ѝ, почнаха да се молят.

— Излезте, врабчета, гушнете се в снега, ама хубаво се облечете и като ви помръзнат ръцете, бърже да дойдете и да ги напечете на огъня — рече баба им.

Марийка нахлузи кожухчето си облече Петърча, даде му ръкавиците и загърна шията му с вълнен шал. Изскочиха навън. Найнапред направиха снежни топки, почнаха да замерят врабчетата и малките топчети пилета отлетяха над градината зад заснежените върхари...

— Ох, че мек сняг! — викаше Марийка, затънала до колене под вишната.

— Како, искаш ли? — попита Петърчо.

— Какво?

— Да направим едно снежно човече.

— Хайде! — плесна ръце Марийка.

Заловиха се на работа. Почнаха да гребат и да трупат сняг. За половин час направиха едно хубаво снежно момиченце. Сложиха му косица от бяла вълна, за да бъде русо, закрепиха му под челото две

сини мънистени зърна и снежното момиченце срамежливо погледна надоле. Петърчо се завтече в къщи, донесе едно вехто шалче, надупчено от молците, и загърна шията на бялото човече. Снегът стана пръхкав. Някъде закукуригаха петли. Изляяха кучета. Зимната вечер трепна над селото. Баба Пена се подаде на вратата и повика внучетата си. Те влязоха със зачервени носове и с посинели ръце. Наведоха се над златната жарава под камината, ала щом нагряха ръцете си, пръстчетата им пламнаха от болка. Влязоха в стаята. Изправиха се до прозореца и се загледаха, навън. Духаше вечерен зимен вятър и люлееше клоните над снежното момиче. То сякаш потъваше надолу в дълбокия сняг и се клатеше напред-назад. Ето че край него мина едно едро черно куче и почна да го души. Петърчо и Марийка скочиха: това е тяхното куче. Дошло си е заедно с колата от пазар. Излязоха да видят какво е донесъл баща им. Прибра се и майка им от съседите. Седнаха да вечерят. На софрата бащата започна да разказва:

— Задухал е един вятър откъм Балкана, реже и бърсне. Нощес ще вие фъртуна. Който замръкне навън, жив няма да остане.

Подир вечеря всички се прибраха в топлата стая. Бащата дълго чете един вестник и както четеше, вестникът падна от ръцете му. Уморен и намръзнал, той легна и завчас заспа. Майката зави децата си хубавичко и угаси лампата. Леглото на Петърча и Марийка беше тъкмо до прозореца. Когато в стаята стана тъмно, двете деца си подадоха главите, впиха очи навън и почнаха да търсят снежното момиче.

— Петър, видиш ли го? — прошепна Марийка.

— Няма го, какичко, къде ли е?

— Там е, под вишната, аз го виждам.

— Ами то дали мръзне сега?

— Мръзне, горкото!

Дълго стояха опуленi и мълчаха. Зимният вятър свиреше жаловито като майка на гробище.

— Како — попита Петърчо, — онуй момиче, нашето, дали ще умре от студ?

— Ще умре, милото, не чу ли какво рече татко, когато вечеряхме.

— Хайде тогава да го приберем на топло!

— Вие какво току шепнете? Защо не спите? — обади се майка им в тъмнината.

— Добре, мамо — отвърна Петърчо.

— Почакай още малко, да заспи и мама. Тогава ще приберем нашето човече — проговори Марийка на Петърчовото ухо.

Млъкнаха. Когато майка им притихна в леглото, те станаха безшумно, наметнаха си дрешките и излязоха навън. Брулна ги леденият вятър. Едва напипаха в тъмнината снежното момиче. Обхванаха го с ръце, откъртиха го от снега и внимателно го вмъкнаха в къщи. Сложиха го под камината. Постлаха му меко, положиха го в леглото, завиха го с едно одеяло и успокоени легнаха да спят.

На заранта, като станаха, първата им работа беше да събудят снежното момиче. Завтекоха се към огнището и що да видят: под одеялото наместо синеокото снежно човече имаше само една локва бистра вода!

Разказаха на баба си. Баба им прихна да се смее, а те горчиво заплакаха за стопеното синеоко момиче.

ЕДНА ЗАБРАВЕНА ДУША

Небето се намръщи. Ниско над хълмовете по разораните черни угари падна гъста мъгла. Зароси тих и дребен есенен дъжд. Светнаха изведнъж черните къпини по синорите, жълтнаха се намокрените узрели круши. С щръкнали уши от близката лешникова горица изскочи един заек, втурна се надолу към ниско покосената ливада, мушна се в сухото сено на една купа и там остана на топло.

Щом първите дъждовни капки забарабаниха по накапалите листи на крайпътната слива повторно цъфнала през есента, старата пчела, която мудно пълзеше от цвет на цвет и пъшкаше, трепна и се озърна. Бърже разтвори двете свои старешки набръчкани криле. Дигна се неспокойно нагоре и почна да върти глава. Някъде в далечината съзря тополите на дядовата Подюва воденица и тръгна. Провираше се между капките, слизаше ниско над самия път, издигаше се високо над голите върхари на сините тръпчиви трънки и бягаше бърже към пчелина в градината на воденицата. Морна и задъхана, тя си мърмореше.

— Ох, Боже миличък, дали ще мога да стигна! Много съм стара и немощна. Крилете ми цели овлажняха, крачката ми се намокриха, тежат ми. Ох, една капка ме удари по главата! То сякаш не беше капка, а камък, паднал от небето!

Под една зашумена круша тя се спря на сушина да си поеме дъх. Погледна назад. Нивите потъваха във влажен мрак. Есенният дъжд ромолеше в листака. Подир малко в коловозите ще рукинат поточета. Един черен гарван стоеше насреща, обхванал с ноктите си най-горния сух клон на поваления от лятошната гръмотевица орех. Дъждът го квасеше, а той стоеше, без да мръдне, потънал в тъжна мисъл. Бистри едри капки се втичаха надоле и капеха от крайчета на клюна му, от върховете на ноктите му.

„Горкият гарван, стои като сирак на дъжда. Няма за него подслон — помисли пчелата и въздъхна. — Навярно очите му недовиждат и не може да намери гнездото си. Милият гарван, колко ми е мъчно за него!“

По пътя надоле загърмоля тежка биволска кола с дъсчени ритли, пълни догоре с черни пъпчиви тикви. Мокрите дебели рога на биволите лъщяха, сякаш бяха на смолени. Шините на колелата се въртят, отрупани с кал. Сънно подрънкваша синджирите. На колата, седнал върху тиквите с остан в ръка, подкарваше добичетата един стар човек с дълги мустаци, увиснали надоле като мокра коса на царевица. Той беше накачулен с чувал и зъзнеше.

Пчелата също започна да трепери.

— Колко студено стана изведнъж! — продума тя и си спомни за топлия кошер, където сега, прибрани в клетките, кротуват и почиват работните ѝ другарки-пчели. Малките са вече задрямали, сладко залюлени от шума на първия есенен дъжд. Вътре е топло и тъмно. Старите тихо разговарят. Думите им минават от клетка в клетка и гаснат. Те си приказват сега за сиромашкото лято, което тая година разтвори с горещия си дъх повторно пъпките на сливите по припеците, за лятошната гръмотевица, дето събори ореха, за недобраното грозде, което ще се напука от дъждовете.

— Чип-чип-чип! — пее воденичният капчук в котлето. Котлето посреща капките и ги разпитва къде са били, какво са видели от високото небе и защо са толкова студени. А навън в дъждовните бари се подуват като кореми на търтеи водни мехури, лутат се насамнататък и се пукат...

Напрегна всичките си сили и отново полетя към пчелина на дядо Подя воденичаря. Стои дядо Подю на прага пред воденицата, взира се в дъжда и се тревожи за нея:

— Защо закъсня пустата му Дъртушка?

— Закъснях ами, като исках да напълня гърнето си! — оправдава се пчелата.

Додето стигне, гъста тъма, смесена с дъжд, удави света. Едва налучка кошера и взе да пипа за вратата. Будните пчели я угадиха.

— Ти ли си, Дъртушке? — попита от кошера един глас.

— Аз съм. Нося есенен мед, ала не мога да намеря вратата. Тука е толкова тъмно, че ако някой бъркне с пръст в окото ми, няма да го видя.

— Много закъсня — рече вътрешният глас, — тая вечер, щом завала, дядо Подю запуши вратата на кошера с една стиска сено.

Дъртушка прехапа устни. Сърцето й се сви, крачката ѝ затреперала. Прошепна е угаснал глас:

— Лека ви нощ!

И като запълзя по мократа пръст между разронените буци, тя се намърда на сухо под един ябълков лист.

„Ох — мина ѝ през ума, — колко е хубаво, дето есенно време летят листата от дърветата! Каква мъдра наредба.“

МЪРМОРАН И МЪРМОРАНКА

В една къщурка с провалена стряха и кривнат комин живееха двамина стари хора — дядо Мърморан и баба Мърморанка. Те бяха клети сиромаси. Имаха само една козица с дълга брадица и едно криво пате, дето тъй се клати. Дядо Мърморан всеки ден изкарваше козичката от кошарата и тръгваше подире ѝ. Козицата си мяташе брадицата под клоните на старите дървета, катереше се по скалите, търчеше нагоре-надоле по хълмовете. Дядо Мърморан тичаше от сутрин до вечер след нея и я молеше:

— Поспри малко, козице, и аз да си поема дъх. Много се уморих. Нали, знаеш, че съм много стар човек.

Ала козицата се преструваше на глуха.

Вечерно време дядо Мърморан се прибираше капнал от умора. Най-напред стъкваше огъня. Сетне почваше да дои козицата и подваряваше прясното мляко в менчето. В една голяма паница той дробеше сух хляб и го заливаше с топличко мляко. Тогава в къщи се прибираше баба Мърморанка. Тя по цял ден скитореше из село, надничаше през плетищата, събираще новини и ги разяваше от единия край на другия. Щом се дигнеше на попарата фанарака, дядо Мърморан викаше на баба Мърморанка:

— Скоро взимай лъжицата, бабо Мърморанке, че на попарата отиде фанарака!

— Дръж я, Мърморане! — се обаждаше гладната баба, грабваше от лъжичника една голяма лъжица и начеваше лакомо да сърба. Дядо Мърморан чакаше да го покани, ала наместо да го покани, баба Мърморанка почваше да му вика:

— Бре, Мърморане, ти пак забрави патето! Трябва да е пукнало от глад горкото пате! Никой не мисли за него.

Дядо Мърморан бързо снемаше от веслото една суха царевица, почваше да рони зърна в калпака си и ги-отнасяше на патето. В туй време баба Мърморанка омиташе попарата.

Тъй живееха.

Една вечер дядо Мърморан надроби попарата и като се дигна фанарата, викна към баба Мърморанка, която лежеше сред двора на очите си и риташе нещо сърдита.

— Тичай, бабо Мърморанке, че отиде на попарата фанарата!

— Не ти ща аз тебе попарата!

— Защо?

— Мъчно ми е...

— Моля ти се кажи какво има! — разтревожи се дядо Мърморан и нежно почна да я глади по главата.

— Няма какво да ми се молиш. Аз съм решила тази вечер да не слагам хапка в устата си, пък утре отивам да се хвърля в дълбокия вир.

Дядо Мърморан изтръпна от страх.

— Не думай! — уплашено каза той. — Какво ти е толкоз докривяло?

— Как да не ми е криво, Мърморане? Нашата съседка Митра, тая квачка хитра, се е пременила с ново кожухче, а пък аз ходя цялата в дрипи! И аз искам кожухче!

— Искаш, ама няма. Нали знаеш, че Късия ни дърпа.

— Митриния мъж, и той си няма пари, ама е ловец. Тръгне ли на лов — в гората има-няма, за него все ще се намери една лисица.

— Имаш право. Само че аз какво мога да сторя?

— Убий една лисица!

— Нямам пушка.

— Ще купиш!

— С какво да я купя?

— Продай козицата!

— Ами сетне?

— Сетне е лесно. Като порасне патето, ще снесе девет яйца. От тях ще се измътят девет нови патета. Кога почнат да носят и те, на ден ще събираме по една кошница пачи яйца. Тогава ще видиш какъв живот ще заживеем!

— Ела сега да ядеш, че изстина попарата.

— Няма да сложа къшней в устата си, додето не ми донесеш лисичка.

И баба Мърморанка легна пак на очи. Отново започна сърдита да рита.

На другия ден дядо Мърморан подкара козичката да я продаде. Като стигна на пазара, старецът рече на козицата:

— Прощавай, душице! Ти беше една млечна бъчвица без дъно. Много ще ми бъде мъка за твоето топло мляко, ала няма що да сторя. Да ти кажа истината: не ме е страх толкоз от баба Мърморанка, колкото ме е страх от сянката й.

— Прощавай! — отвърна козицата тъжно и тръгна след новия си стопанин.

Дядо Мърморан с получените пари си купи една вехта пушка. Върна се в къщи. Изправи се на прага и се почеса по тила.

— Не зная как да помамя лисичката, че да я гръмна...

— И туй ще те науча! — викна баба Мърморанка. — Ти вземи патето и го вържи с конец за крака. Като идеш в гората, набий едно колче и вържи другия край на конеца за колчето. След това се скрий в някоя шубрака и чакай. Патето ще вземе да кряка, лисицата ще го чуе и ще пристигне. Щом посегне да го лапне, ти я гръмни! Хем да не я оставиш да го налапа!

Каквото го научи баба Мърморанка, това стори дядо Мърморан. Замина към гората. Като наближи и видя, че под дърветата е тъмно, рече си на ума:

— Не влиза дядо Мърморан навътре в гората да го изядат мечките. Не е дядо Мърморан вчерашен. Лисицата, ако е човек, ще ми влезе в положението и ще дойде тук на полянката да я гръмна.

Върза патето за едно колче и то, нали е глупаче — започна да граче. Чу го лисицата и пристигна. Дядо Мърморан нагласи пушката, прицели се и рече:

— Добре дошло, кожухче!

— Бум! — гръмва пушката.

Облак дим закри патето и лисицата от очите на добрия старец. Когато пушекът се дигна, дядо Мърморан отиде да прибере лисицата, но що да види — от лисицата няма следа, а до колчето лежи горкото пате — простреляно. Наместо лисицата дядо Мърморан улучил патето.

Зарони сълзи добрият старец и си тръгна с наведена глава.

Тъй останаха дядо Мърморан и баба Мърморанка без козица с брадица и без криво пате, дето тъй се клати. И наместо попара сега гълтат фанара.

Издание:
Ангел Каралийчев. Приказки и разкази

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.